

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

DEPREM PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARINDA GÖREV
ALAN PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ (Malatya İli Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut AŞIK

Malatya-2021

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

DEPREM PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARINDA GÖREV
ALAN PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ (Malatya İli Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut AŞIK

Danışman: Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM

Malatya-2021

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM'ın danışmanlığında hazırladığım “Deprem Psikososyal Destek Çalışmalarında Görev Alan Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen Görüşleri” (Malatya İli Örneği) başlıklı yüksek lisans tezini bilimsel geleneklere ve etiğe bağlı kalarak hiçbir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mesut AŞIK

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, 24 Ocak 2020 tarihli Elazığ/Sivrice merkezli 6.8 büyüklüğündeki depremten sonra Malatya deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmaları kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin depreme ve çalışmalara yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılması için odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu çalışmada depremde yaşanan duyguların, yansımaların ve sorunların saptanması, nedenlerinin ortaya çıkarılması, çözüm yollarına destek olunması ve sıra dışı deneyimlerin aktarılması hedeflenmektedir. Araştırma sonuçlarının deprem bölgelerinde yürütülecek psikososyal destek çalışmaları için farkındalık sağlaması beklenilmektedir. Araştırmanın en belirgin hedefi ise psikolojik danışman ve rehber öğretmenin doğal afet veya travma sonrası psikososyal destek çalışmaları sürecinde edindikleri deneyimin literatüre kazandırılmasıdır.

Türkiye’de psikososyal destek çalışmalarının tarihine baktığımızda 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 büyük depremleri milat olarak önümüze çıkmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) işbirliği ile çalışmalara başlanılmış olup Aralık 2001’de MEB/UNICEF Türkiye Psikososyal Okul Projesi yürürlüğe girmiştir. Projenin 2017 yılında yenileme çalışmaları başlamış olup 2018 yılında pilotlama faaliyetleri tamamlanmış ve 2019 yılında eğitici eğitimleri nihayetlendirilmiştir (MEB, 2020). Malatya’da bu çerçevede iki psikolojik danışman MEB Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından eğitici eğitmeni (formatör) olarak yetiştirilmiştir. MEB-Bakanlık Psikososyal eğitici eğitmenleri tarafından Malatya’da toplam 398 psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine güncellenen Psikososyal Destek Uygulayıcı eğitimleri Kasım - Aralık 2019 yılında verilmiştir.

Psikososyal destek çalışmaları önleyici ve güçlendirici etkinlikler olarak planlanmıştır. Çalışmalar; doğal afet, ölüm-yas, göç, intihar, terör ve cinsel istismar konu başlıklarına ayrılmıştır. Son zamanlarda Malatya’da yaşanan sık deprem olgusundan dolayı bu çalışmada doğal afet başlığı altında yer alan “deprem” konusu incelenmiştir.

Tez çalışmasının tüm süreçlerinde yetkinliği, rehberliği ve geri bildirimleriyle bana yoğun destek veren, fikirleri ile yol gösteren, motivasyonumu hep yükselten; kahve eşliğinde ve tadında desteğini hiç esirgemeyen, benim bu çalışmayı

gerçekleştirebileceğime inanan, yanımda olan ve bana güvenen lisans öğrenimimden beri hocam olan danışmanım Sayın Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Beni deprem bölgesinde görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmen görüşlerinin incelenmesi konulu çalışmaya teşvik etmesi ve süreci başarıyla tamamlama desteğinden dolayı da sayın hocama şükranlarımı sunarım.

Yüksek Lisans ders döneminde rehberlik ve psikolojik danışmanlık bilim dünyasına dair temel konular ve daha birçok alanda çok değerli paylaşımlarda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa KILIÇ, Prof. Dr. Mustafa KUTLU, Prof. Dr. Özcan SEZER, Doç. Dr. Emine DURMUŞ ve Doç. Dr. Abdullah ATLI'ya da teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez savunma komitesinde görev alan ve geri bildirimleriyle katkı sağlayan Doç. Dr. Sebahattin ÇAM ve Dr. öğretim üyesi Yüksel ÇIRAK hocalarıma da çok teşekkür ederim.

Yoğun çalışmaları esnasında bana her türlü imkân sağlayarak destek olan Malatya Yeşilyurt/Battalgazi Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Malatya Öğretmenevi Müdürlüğü yönetici ve öğretmenlerine de teşekkür ederim. Günlük yoğun mesailerinden ve programlarından ödün vererek çalışmama katılımcı olarak destek veren psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere de sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Maddi ve manevi desteklerini karşılıksız sürdüren, dünyaya geldiğim günden itibaren daima yanımda olan, çok yönlü yetismeme özen gösteren, her nerede olursam olayım varlıklarını hissettiren, inancımın ve azmimin yegâne sebebi olan, bu günlere gelmemde büyük emekleri olan ve varlıklarını bilmenin dahi beni motive ettiği değerli anneciğime, babacığım ve kardeşlerime hürmet ve şükranlarımı sunuyorum.

Tezin hazırlanması sürecinde sorumluluklarımı en aza indiren, lokmasını, sevgisini ve muhabbetini paylaşan, yoğun çalışma sürecinde bana anlayış gösteren ve her türlü desteklerini benden esirgemeyen; en az benim kadar bu çalışma için özveride bulunan canım eşim Ayşe'ye, sevgili oğullarım Kerem'e ve Kaan'a da teşekkür ve muhabbetlerimi sunarım. Ayrıca sevgili oğlum Kaan'a gerek odak grup görüşmesi uygulama öncesi ve sonrasında bana teknik destek olduğu için gerek ise tezi satır satır okuyarak adeta ön editörlüğünü yaptığı için de sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tüm bu olumlu desteklere rağmen araştırmanın tüm yükümlülükleri araştırmacıya aittir.

ÖZET

DEPREM PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARINDA GÖREV ALAN PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ (Malatya İli Örneği)

AŞIK, Mesut
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehber ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM
Ekim 2021, XVIII + 142 sayfa

Bu tez çalışmasında, 24 Ocak 2020 tarihli Elazığ/Sivrice merkezli 6.8 büyüklüğündeki depremten sonra Malatya deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenler ile yürütülen çalışmalara ilişkin görüşlerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Araştırma nitel araştırma modellerinden fenomenolojik desenden yararlanılarak odak grup görüşmesi yöntemiyle yapılmıştır. Odak grup görüşmesine on bir psikolojik danışman ve rehber öğretmen katılmıştır. Görüşme süresince görüntü ve ses kaydı alınarak görüşmeler deşifre edilmiştir. Bulguların çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenler deprem esnasında korkuya, endişeye, paniğe ve kötü bir şey olduğu hissine kapılma duygularını yaşamışlardır. Psikososyal destek çalışmalarına katılmak konusunda ise öncelikle yardımseverlik duygusuyla hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Çalışmalara katılma konusunda motivasyon kaynakları ise teşvik olma ve ön deneyimlerdir. Teşvik olma başlığında ise RAM'ın desteği ve tecrübesi koordinasyon toplantısına katılma ve meslektaşlarla iletişim kurma ağırlıklı olarak yer almaktadır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenler psikososyal destek çalışmalarına başlamadan önce kendilerini mesleki açıdan yeterli hissetmedikleri yönünde bulgular elde edilmiştir. Ancak, çalışmalar sonrasında ise deprem bölgesinde karşı karşıya kalınan tablo sonucu ilk şoku atlatma ve duruma entegrasyonun sağlanması yönünde bulgular da elde edilmiştir.

Travmatik, ekonomik ve psikolojik sorunlar yaşayan depremzedelerden vedalaşmak durumunda kalmak ise psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri derinden etkilemiştir. Ayrıca çalışmalarının verimliliğini arttırmaya yönelik planlama

süreci de psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin zihnini meşgul eden bir diğer konudur. Depremden dolayı vefat eden kişilerin yakınlarından bazılarının ölümden teselli bulması ise en sıra dışı olay olarak bulunmuştur. Afet sonrası psikososyal destek çalışmalarına ilişkin psikolojik danışman ve rehber öğretmen beklenti ve önerilerinin ise birbirinden farklı alanlara yönelik sunulduğu görülmüştür. Bu alanlar; Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen Eğitimi, Yönetim, Görünürlük, Psikososyal Destek Çalışmaları, Takip, Ekipman ve Süreklilik'tir. Kriz ve travma durumlarına karşın hazırlık yapılması, daha fazla ısınma etkinliği eğitimi, psikososyal destek ekiplerinin eğitimlerinin sürekli güncellenmesi, deneyimli psikolojik danışmanlardan eğitim alınması, MEB ve RAM uzmanları tarafından eğitimler verilmeli şeklinde sonuçlarda bulgulardan elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Deprem, Psikososyal, Sıra Dışı Olay, Psikolojik Danışman Görüşleri,

ABSTRACT

OPINIONS OF PSYCHOLOGICAL COUNSELOR AND GUIDANCE TEACHERS TAKING WORK IN EARTHQUAKE PSYCHOSOCIAL SUPPORT WORKS (Example of Malatya Province)

AŞIK, Mesut
Master, İnönü University Institute of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM,
October, 2021, XVIII + 142 pages

In this thesis, it is aimed to reveal the opinions about the work carried out with the psychological counselors and guidance teachers working within the scope of psychosocial support services in the Malatya earthquake region after the 6.8 magnitude earthquake in Elazığ/Sivrice on January 24, 2020. The research was carried out by using the phenomenological design, one of the qualitative research models, with the focus group interview method. 11 psychological counselors and guidance teachers participated in the focus group discussion. During the interview, video and audio recordings were taken and the interviews were deciphered. Content analysis method was used to analyze the findings. When the findings of the study were examined, psychological counselors and guidance teachers experienced feelings of fear, anxiety, panic, and feeling that something bad was happening during the earthquake. It is understood that they act primarily with a sense of benevolence in participating in psychosocial support activities. The sources of motivation for participating in studies are encouragement and prior experiences. In the title of encouragement, RAM's support, experience, participation in the coordination meeting and communication with colleagues are intensely included. They do not feel professionally competent before starting psychosocial support activities. Afterwards, as a result of the picture encountered in the earthquake region, results were obtained in terms of overcoming the first shock and ensuring integration into the situation.

Having to say goodbye to earthquake survivors with traumatic, economic and psychological problems has deeply affected psychological counselors and guidance teachers. In addition, the planning process to increase the efficiency of their work is another issue that occupies the minds of psychological counselors and guidance

teachers. The fact that some of the relatives of the people who died due to the earthquake found solace in death was found to be the most extraordinary event. It was observed that the expectations and suggestions of psychological counselors and guidance teachers regarding post-disaster psychosocial support studies were presented for different fields. These areas are; Psychological Counselor and Guidance Teacher Training, Management, Visibility, Psychosocial Support Studies, Follow-up, Equipment and Continuity. The results were obtained as preparation for crisis and trauma situations, more warm-up activities training, continuous updating of the trainings of psychosocial support teams, training from experienced psychological counselors and trainings should be given by MEB and RAM experts.

Keywords: Disaster, Earthquake, Psychosocial, Unusual Event, Psychological Counselor Opinions,

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ONUR SÖZÜ	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR.....	xvii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3. Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Araştırmanın Varsayımları	5
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.7. Tanımlar	6

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Geçmişten Günümüze “Travma”	7
2.2. İnsan Yaşamındaki İlk Krizler	10
2.3. Gelişimsel Krizler.....	10
2.4. Travmatik Krizler	11
2.4.1. Post Travmatik Sendrom.....	12
2.4.1.1. Vietnam Sendromu.....	13
2.4.2. İkincil Travma Stresi	14
2.4.3. Krize Müdahale Modelleri	15
2.5. Afet.....	17

2.5.1. Doğal Afet.....	17
2.5.1.1. Deprem	18
2.5.1.2. Doğal Afetlerin Psikolojik Etkileri	19
2.6. Psikososyal Destek Çalışmaları	19
2.6.1. Olay Yeri İlk Müdahale	20
2.6.2. Psikolojik İlk Yardım	21
2.6.2.1. Psikolojik İlk Yardım Hizmeti Sunma	22
2.6.2.1.1. Etkili İletişim	22
2.6.2.1.2. Hazırlık – Durum Hakkında Bilgi Toplama.....	24
2.6.2.1.3. Psikolojik İlk Yardım İlkeleri: İzle, Dinle ve Bağ kur.....	25
2.6.2.1.4. Yardımı Sonlandırma	28
2.6.3. Psikososyal Destek Programı Isınma Etkinlikleri	29
2.6.4. Psikososyal Destek Çalışmalarında Kullanılabilir Egzersizler	29
2.7. Deprem ve Mesleki Yaşam	30
2.8. Mevzuat	32
2.8.1. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)	32
2.8.1.1. Elazığ/Malatya Programı.....	33
2.8.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB).....	34
2.8.3. Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD).....	36
2.9. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	36
2.9.1. Yurtiçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar	36
2.9.2. Yurtdışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar	41
2.10. Kuramsal bilgiler ile ilgili yayın ve araştırmaların özetlenmesi.....	45

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni	48
3.2. Çalışma Grubu	48
3.3. Veri Toplama Yöntemi.....	50
3.4. Odak Grup Görüşmesinin Planlanması ve Uygulanması.....	52
3.4.1. Aşama I: Konunun Belirlenmesi	53
3.4.2. Aşama II: Katılımcıların Özelliklerinin Belirlenmesi/Soruların Hazırlanması	53
3.4.3. Aşama III: Odak Grup Görüşmesi Yeri/Zamanın Belirlenmesi.....	54

3.4.4. Aşama IV: Uygulama ve Raporlama	54
3.5. Verilerin Analizi	54
3.6. Geçerlilik ve Tutarlılık	55

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Deprem Anına İlişkin Görüşler	57
4.2. İlk Yardım Motivasyonuna Yönelik Bulgular	60
4.3. Deprem Bölgesi Hakkındaki Görüşlere İlişkin Bulgular	62
4.4. Mesleki Yeterlilikle İlgili Görüşler	65
4.5. Psikososyal Destek Çalışmalarıyla İlgili Görüşler	67
4.6. Psikososyal Destek Çalışmalarında Gün Sonuyla İlgili Görüşler	70
4.7. Psikososyal Destek Çalışmalarının Sonuyla İlgili Görüşler	72
4.8. Psikososyal Destek Çalışmalarında Karşılaşılan Sıra Dışı Olayla İlgili Görüşler	77
4.9. Psikososyal Destek Çalışmalarında Yaşananlar İle İlgili Tek Cümle/Kelime	80
4.10. Psikososyal Destek Çalışmalarına İlişkin Sön Sözler	81

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Deprem Anında Yaşananlar	89
5.2. Çalışmalara Katılma Motivasyonu	90
5.3. Deprem Bölgesinin Durumu	91
5.4. Mesleki Yeterlilik	92
5.5. Psikososyal Destek Çalışmaları	93
5.6. Gün Sonu	95
5.7. Çalışmalar Sonu	96
5.8. Sıra Dışı Olay	96
5.9. Tek Kelime/Cümle	98
5.10. Son Sözler	98

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar.....	101
6.1.1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem anında yaşananlara ilişkin görüşleri nelerdir?.....	101
6.1.2. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesindeki çalışmalara katılma motivasyonu hakkında görüşleri nelerdir?	102
6.1.3. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesinde psikososyal çalışmalarına yönelik mesleki yeterliğe ilişkin görüşler nelerdir?.....	102
6.1.4. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine deprem çalışmalarının etkileri nelerdir?	103
6.1.5. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin psikososyal destek çalışmalarında yaşadıkları en sıra dışı olaylar nelerdir?	104
6.1.6. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarına ilişkin öneri ve beklentileri nelerdir?	104
6.2. Öneriler.....	106
6.2.1. Yükseköğretim Kurumu.....	106
6.2.2. MEB.....	107
6.2.3. Afet Koordinasyonu	107
6.2.4. Psikolojik Danışman.....	108
6.2.5. Araştırmacılar	108
EKLER.....	119
Ek 1. Valilik İzni	119
Ek 2. Etik Kurul Onayı	120
Ek 3. Psikolojik Danışman/Katılımcı Bilgi Formu	121
Ek 4. Odak Grup Görüşmesi Araştırma Soruları.....	123
Ek 5. Isınma Oyunları.....	124
Ek 6. Odak Grup Görüşmesi Deşifresi (İlk 15 Dk Kısım)	130
Ek 7. Odak Grup Görüşmesi Analizi Örneği “Deprem Anı” Temasının Oluşumu...137	
Ek 8. Odak Grup Görüşmesi Analizi “Alt Temaların” Oluşumu Örneği	139
Ek 9. Odak Grup Görüşmesi Analizi Örneği “Alt Temaların” Oluşumu Sağlayan Benzer İfadelerin Bir Başlık Altında Toplanan Frekansları	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. PİY Hizmeti Sunmada Söylenmesi ve Yapılması Gerekenler	23
Şekil 2. PİY Hizmeti Sunmada Söylenmemesi ve Yapılmaması Gerekenler	24
Şekil 3. Kriz alanına girmeden önce öğrenilecek önemli sorular	25
Şekil 4. PİY İlkeleri; İzleme	26
Şekil 5. PİY İlkeleri; Dinleme	26
Şekil 6. PİY İlkeleri; Bağ Kur.....	27
Şekil 7. Sorunlara Karşı Olumlu Başa Çıkma Stratejilerini Güçlendirme	28
Şekil 8. Sorunlara Karşı Olumsuz Başa Çıkma Stratejilerinden Kaçınma	28

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Katılımcıların kişisel bilgileri	49
Tablo 2 Deprem Anı.....	57
Tablo 3 Motivasyon.....	60
Tablo 4 Deprem Bölgesi.....	63
Tablo 5 Mesleki Yeterlilik.....	66
Tablo 6 Psikososyal Destek Çalışmaları	67
Tablo 7 Gün Sonu	70
Tablo 8 Çalışma Sonu	73
Tablo 9 Sıra Dışı Olay	77
Tablo 10 Tek Cümle/Kelime	80
Tablo 11 Son Sözler	81

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
A	Araştırmacı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
APA	American Psychological Association/Amerika Psikoloji Derneği
AVP	Anulom Vilom Pranayama/Yüksek Otonomik Burun Solunumu
ASPB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BİLSEM	Bilim Sanat Merkezi Müdürlüğü
COPSOQ	Kopenhag Psikososyal Anketi
DBE	Diaphragmatic Breathing Exercises/Diyafragmatik Solunum Egzersizi
DSM	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders/Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
EYP	Eğitim Yönetimi Programı
GSP	Gençlik ve Spor Bakanlığı
ISTAS 21	Sağlık için risk oluşturan iş organizasyonundan türetilen faktörlerin tanımlanmasına ve ölçülmesine yönelik psikososyal riskleri değerlendirme aracı
K	Katılımcı
KE	Katılımcı Erkek
KK	Katılımcı Kadın
KBP	Kapal Bhati Pranayoma/Karın Duvarı Nefes Egzersizi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

ÖGR	Öğrenci
ÖGRT	Öğretmen
PD	Psikolojik Danışman
PDR	Rehber ve Psikolojik Danışmanlık
PIKTES	Project On Promoting Integration Of Syrian Kids Into The Turkish Education System / Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonun Desteklenmesi Projesi
PİY	Psikolojik İlk Yardım
PLB	Pursed Lip Breating/Pursed Dudak Solunumu
PLBE	Pursed Lip Breathing Exercises/Pursed Dudak Solunumu Egzersiz
PS	Psikososyal
PTSB	Post Tramvatik Stres Bozukluğu
RAM	Rehber ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü
STEM	Science (Fen), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik) ve Mathematics (Matematik)
SUSESO	İşyerinde psikososyal risklerin değerlendirilmesi anketi
TDK	Türk Dil Kurumu
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund/ Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu
ÜNİ	Üniversite
YA	Yardımcı Araştırmacı
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde tezin problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Her ne kadar depremlerin oluşumu, risk bölgelerinin varlığı ve büyüklüğü bilimsel olarak tahmin edilebilse de doğası gereği depremler jeofizik biliminde öngörülemez olarak varsayılmaktadır. Aniden ortaya çıkan acil ve afet olaylarının en belirgin sonuçları toplumsal, ekonomik ve fiziksel kayıplar ya da yıkımla şehirlerde görülebilmektedir. Afetler, sosyolojik yapının tüm etmenlerini olağanüstü sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Afetlerden dolayı sosyolojik yapıda kültürün olumsuz etkilenmesi, aile içi ilişkilerin sarsılması, ekonomik sorunların artması, okul ve eğitimin kesintiye uğraması, paylaşımın azalması ve ruh sağlığının olumsuz yönde etkilenmesi gibi sorunlar görülebilmektedir (Bak & Tang 1989; Geller, Jackson, Kagan ve diğerleri 1997; Öztan , Bolova, Özdemir, ve diğerleri, 2019).

Depremlerin ruh sağlığına olumsuz yönde etki ettiği söylenebilir. Bu konu DSM-IV-TR; APA, (2003) de ise; travma iki özellikle karakterize edilir: Birincisi, bireyin kendisi veya bir başkası için ölüm yahut yaklaşan ölüm ya da ciddi yaralanmalar sonucu fiziksel bütünlüğün bozulması tehditinin yaşanmasıdır; ikincisi ise bireyin yoğun korku tepkisi, çaresizlik veya dehşeti yaşamasını içermektedir. Doğa ve teknolojinin neden olduğu olaylar örneğin deprem veya uçak kazası, insanların bilinçli olarak amaçladığı olaylardan örneğin cinsel istismar veya terör saldırısı daha az patojen olarak kabul edilir (Kröger, 2013).

Doğal ya da doğal olmayan zorlu yaşam olgusu çok sayıda insanı etkiliyorsa birden fazla hasar ve tehlike durumu ortaya çıkabilir. Örneğin otoyolda bir trafik kazası, bir okulda öfke çatışmasının olması veya bir felaketten örnek vermek gerekirse tsunami, kentin bir bölgesinin sular altında kalması gibi bireysel olayların aksine toplumun birçok kesimini etkileyen olaylarda olağan tıbbi, psikososyal acil yardım ve standart

bakımın; etkilenen mağdurlar, sağ kalanlar, akrabalar, hayatta kalan yakınlarına bakmakla yükümlü oldukları kişiler, tanıklar, kayıp kişilerin ortaya çıkması ile başa çıkmak için yeterli olmaması sorunu ile karşı karşıya kalınır. Bundan dolayı psikososyal destek çalışmaları oldukça sınırlı ve gecikmelerle gerçekleştirilir. Özellikle bazı özel durumlarda acil destek çalışmalarında bu durum yaşanmaktadır çünkü karmaşık, zarar verici, tehlike ve afet durumlarından genellikle etkilenen bireyler daha çok strese maruz kalmaktadır. Bu nedenle yaşanacak aksaklıklar etkilenen kişilere iletmeli veya açıklanmalıdır (Kröger, 2013)

Afet veya zorlu yaşam olayı sonrası psikososyal destek çalışmalarının en kısa sürede sunulması ve kapsamının genişletilebilmesi için Psikolojik İlk Yardım (PİY) çalışmaları önemini artırmaktadır. PİY afet veya terörizmin hemen ardından çocuklara, ergenlere, yetişkinlere ve ailelere sunulan travmatik olayların neden olduğu ilk stresi azaltmaya yönelik modüler olarak tasarlanmış profesyonel yardım sürecidir. Psikolojik ilk yardım olaylara ilişkin kısa ve uzun vadeli adaptasyonu ve başa çıkmayı destekler. Psikolojik ilk yardım ilke ve teknikleri dört temel standarda dayanır. Bunlar;

1. Travma sonrası risk ve direnç konusundaki tutarlı bilimsel çalışma,
2. Alanda uygulanabilir,
3. Yaşamın tüm gelişim düzeylerine uygun,
4. Kültürün özelliklerine göre esnek bir şekilde sunulur.

PİY çerçevesinde yürütülen çalışmalarda afet veya zorlu yaşam olayları sonrası hayatta kalanların tamamının ciddi zihinsel sağlık sorunları veya iyileşmede uzun vadeli zorluklar geliştireceği öngörülmez. Afetten kurtulanların ve bu tür olaylardan etkilenen diğer kişilerin çok çeşitli tepkiler yaşayacağı düşünülür. Örneğin; fiziksel, psikolojik, davranışsal ve ruhsal tepkiler bunlardan bazılarıdır. Bu tepkilerden bazılarıyla başa çıkma müdahaleleri uyarlanıp afet müdahale ekiblerinin şefkatli desteği ile iyileşmeye yardımcı olunabilir (Brymer, Taylor, Escudero, Jacobs, Kronenberg, Macy, Mock, Payne, Pynoos, & Vogel, 2012).

PİY’de müdahale hizmeti sunan bireyler genel demografik yapı içinde farklı olan kişiler için de önlemler alır. Yaklaşım olarak bireysel demografik gruplarının özelliklerine göre örneğin zihinsel engelli veya göç geçmişi olan kişiler özellikle dikkate alınır. Bunlar esnek ve kültürel açıdan hassas kabul edilir. Sürecin aşamaları aşağıda şekilde sunulmuştur (Kröger, 2013).

Psikolojik ilk yardıma genel bakış

- 1- Uygun iletişim kurun
- 2- Kısa vadeli rahatlık ve güvenlik sağlayın
- 3- Gerekirse stabilize edin
- 4- Mevcut gereksinimlerini ve kaygılarını öğrenin
- 5- Pratik yardım sunun
- 6- Sosyal destek oluşturun
- 7- Olaylarla nasıl başa çıkılacağına dair bilgi verin
- 8- Toplumsal destek sağlayan ve psikososyal destek sunanlar ile iletişim kurun.

Zorlu yaşam sonrası mümkün olan en kısa sürede psikososyal destek çalışmalarının başlatılması gerekmektedir. Zorlu yaşam olaylarından birisi de deprem ve deprem sonrası yaşananlardır. Türkiye ve çevresinin deprem kuşağında olduğu bilinmektedir. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesinin veri tabanı incelendiğinde 2019 yılında ülkemiz ve yakın çevresinde gerçekleşen deprem sayısı 16.074'tür. 2019 yılı için ortalama gerçekleşen günlük deprem sayısı ise 44'tür. 2020 yılı verilerine baktığımızda ise ülkemizde oluşan deprem sayısı bir önceki yıla göre %98,89 artış ile 31.970'e ulaşmıştır. 2020 yılında ortalama günlük deprem sayısı 87'ye çıkmıştır. Malatya ve Elazığ çevresinde son yıllarda yıkıcı depremlerin arttığı da bilinmektedir ("Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi", 2021).

Deprem sonrası çalışmalarını başta Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılay olmak üzere Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSP) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) üstlenmektedir. Özellikle öğrenci ve aileleri ile yürütülecek çalışmalar MEB'in sorumluluğundadır. Türkiye'de deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarında milat 1999 büyük Marmara depremi olmuştur. 1999'dan 2021 yılına kadar MEB birçok çalışma yürüterek okullarda veya afet sonrası uygulanacak psikososyal destek çalışmalarını geliştirmiştir. En son 2019 yılında psikososyal çalışmalarına ilişkin yeni bir program hazırlanmıştır ("MEB", 2021).

MEB 2020 yılında yaşanan Elazığ/Malatya ve İzmir depreminden sonra ise bölgeye göre uygulanacak programlar da geliştirmiştir. MEB'in doğal afet sonrası

psikososyal destek çalışmalarına oldukça önem vermesine rağmen 24/01/2020 tarihli Elazığ/Sivrice merkezli depremden sonra Malatya’da en ağır etkilenen bölgelerde bile psikososyal destek çalışmalarına fiilen 28/01/2020 tarihinde başlanabilinmiştir. “Malatya deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmaları kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri yürüttükleri çalışmalarda neler yaşamıştır? Çalışmalar esnasında ve sonrasında etkileri neler olmuştur?” soruları araştırmanın temel konusudur.

1.2. Problem Cümlesi

Deprem bölgesinde görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin psikososyal destek çalışmalarına ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Alt Problemler

1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem anında yaşananlara ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesindeki çalışmalara katılma motivasyonu hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmalarına yönelik mesleki yeterliliğe ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine deprem çalışmalarının etkileri nelerdir?
5. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin psikososyal destek çalışmalarında yaşadıkları en sıra dışı olaylar nelerdir?
6. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarına ilişkin öneri ve beklentileri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Travma sonrası oluşabilecek tepkiler bireylerin afet sonrası süreçte pek çok alanda zorluklar yaşamasına ve afet öncesi dönemlerine geri dönme konusunda güçlükler çekmesine neden olmaktadır. Bireylerin yaşadıkları afetten sonra afet öncesi döneme hızlıca dönebilmeleri için psikososyal müdahaleler önemlidir. Psikososyal destek çalışmaları ise afetlerden etkilenen bireylere afet sonrası sunulan, onların yaşadıkları

fiziksel, psikolojik ve davranışsal travmatik tepkilerle baş etmelerini ve mümkün olduğu kadar afet öncesindeki yaşamlarına dönebilmeleri için uygulanacak müdahalelerdir.

Bu tezin amacı, psikososyal destek çalışmalarında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deneyimlerini ve görüşlerini literatüre kazandırmaktır. Böylelikle psikososyal destek hizmetlerine ve psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine kişisel ve mesleki katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca doğal afet sonrası yürütülen psikososyal çalışmalarında yaşanan sorunları saptayıp, sorunların nedenlerini ortaya çıkararak çözüm yollarının üretilmesine yardımcı olunması da hedeflenmektedir. Ayrıca alan yazın incelendiğinde ve tezin ilgili yayın ve araştırmalar bölümünde görüleceği üzere psikososyal destek çalışmalarına ilişkin yurt içinde genellikle sağlık ve kronik hastalara yönelik sunulan psikososyal destek çalışmaları, yurt dışında ise göç, parçalanmış aile, çalışma yaşamı ve teknoloji bağımlılığı gibi konularda psikososyal destek çalışmalarına ilişkin araştırmaların olduğu görülmektedir. Ancak doğrudan deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarıyla ilgili çalışmalar görülememiştir. Özellikle psikososyal destek çalışmalarına katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deneyimleri üzerine bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. 2020 Malatya deprem bölgesinde görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deneyim ve görüşleri bundan sonra yürütülecek psikososyal destek çalışmalarına, psikososyal destek programlarına, politika geliştiricilere ve araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- 1- Odak grup görüşmesinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenler görüşlerini içtenlikle ve samimi olarak sunmuşlardır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1- Çalışma, Malatya deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmaları kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görüşleri ile sınırlıdır.
- 2- Çalışma, Odak grup görüşmesine katılan 11 psikolojik danışman ve rehber öğretmenin görüşleri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Rehber öğretmen ve psikolojik danışman: Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının uygulanması ve koordinasyonunun sağlanmasında program sorumlusu olarak görev alan, rehberlik ve araştırma merkezlerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personeli ifade eder (Resmi Gazete, 2020).

Sıra Dışı Olay: Alışılmışın dışında olan, olağan dışı, gayritabii, ekstrem olayları ifade eder (TDK, 2020).

Odak Grup Görüşmesi: Odak grup görüşmesi, görüşülen kişilerden belirli bir konuya ait düşüncelerini açıklamalarını ve bu düşüncelerini grup içinde tartışabilmeleri için imkân sunan bir tekniktir. Görüşme tamamen gönüllü katılımcı esasına dayandığından gönülsüz katılım olasılığını düşürmektedir. Odak grup görüşmelerinde örneklem sayısı araştırmaya katılan bireylerin görüşlerini paylaşabileceği kadar az olmakla birlikte farklı görüşleri de elde edebilecek sayıda olmalıdır (Büdün ve Ertürk, 2020).

Psikososyal Destek Hizmetleri: Psikososyal destek hizmetleri; çok disiplinli yaklaşımla ele alınan birey, aile, grup ve topluluklar için psikososyal kapasite artırma çalışmalarını içeren bütüncül hizmetlerdir. Günümüzde psikososyal destek hizmetlerinin, afetler sonrası yürütülen insani yardım faaliyetlerinin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olduğu bu alanda çalışan bütün kurumlar tarafından kabul edilmektedir (Şavur ve Arslan Tomas, 2010).

Doğal Afet: Afet, insanlara ve onların yaşam alanlarına zarar veren bütün olaylardır. Bu olaylardan kaynağını doğadan alanlara doğal afet, insandan alanlara ise beşeri afet denilmektedir (Dikmenli ve Gafa, 2017).

Deprem: Yerküre içerisindeki kırık (fay) düzlemleri üzerinde biriken biçim değiştirme enerjisinin aniden boşalması sonucunda meydana gelen yer değiştirme hareketinden kaynaklanan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yeryüzünü sarsması olayına deprem denir ("Deprem", 2020).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde doğal afetler, deprem, travma, krize müdahale, psikolojik ilk yardım ve psikososyal destek çalışmalarına ilişkin kuramsal bilgi ile yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara ilişkin bilgiler verilmiştir.

2.1. Geçmişten Günümüze “Travma”

Zorlu yaşam olayları ve afetler toplumlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara sebep olan, günlük yaşam faaliyetlerini duraksatarak insan topluluklarını olumsuz etkileyen; doğal, teknolojik ya da insan kökenli olaylardır. Afetler doğal kaynaklı olarak meydana gelenler ve insan ihmalleri sonucunda ortaya çıkanlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Deprem, tsunami ve volkanik patlamalar, çığ düşmesi, kuraklık vb. olaylar doğal kaynaklı afetler içinde yer alırken; yangınlar, patlamalar, büyük kazalar insan aktivite ve ihmali sonucunda meydana gelen afetler grubuna girerler. İnsan yaşamına olumsuz etkileri olan doğal afetlerin ortak özelliği aniden oluşmasıdır. Nitekim gerekli tedbirler alınmış olsa bile aniden gelişen afetler can ve mal kaybı ile sosyal kayıplara neden olmaktadır (Mandacı, 2020).

İnsanlık tarihi incelendiğinde bireylerin can ve mal kaybına uğradığı birbirinden farklı zorlu yaşam olayına maruz kaldıkları görülmektedir. Geçmişten günümüze zorlu yaşam olaylarının anlamlandırılması toplumdan topluma farklılaşmaktadır. Örneğin Mezopotamya toplumunda insan yazgısına yönelik kararların afet yoluyla bildirildiğine inanılmıştır. İlahi güç tarafından dünyanın ve insanoğlunun gidişatıyla ilgili iyilik ya da kötülükler iletilmiş olsa da kötü talihin yaratıcıya başvurarak iptalinin sağlanabileceği düşünülmüştür. İnanişâ göre ilahi kararlar bazı şartlara bağlıydı ve bunların doğru uygulamalarla değiştirilebilir olduğu düşünülürdü. Böylece onlar, dualar ve uygun ritüellerle kötülüğü geri çekmeye çalışmışlardır. (Mandacı, 2020).

Sümerlerde ise bereket ve çoğalmanın, güzelliğin, şefkatin, hırsın, kavganın, kurnazlığın sembolü inançlar olmuştur. Bir tapınağın duvarının depremde hasar gördüğü, tapınağın duvarı ile kapısının yeniden inşa ettirildiği kaynaklarda belirtmektedir. Ninive’de bulunan bir başka vesikada Nabû-sûma-ukin isimli görevli

krala eylül ayının 21'inde bir deprem olduğunu ve şehirde meydana gelen tahribat konusunda bilgi vermektedir. Metnin ilgili kısmı şöyledir: *“Eylül ayının 21'inde bir deprem gerçekleşti, şehrin tüm arka kısımları çöktü; şehrin arka kısmındaki tüm duvarlar korunmuştur, oradan 30 ½ kübit (haricinde) dağıldı ve kasabanın yakın tarafına düştü. Bütün tapınaklar çöktü fakat kralın tanrılarının hepsinin güvende olduğunu söylemekten memnunum”* (Mandacı, 2020).

Sargonitler dönemine ait kraliyet yazışmaları arasında deprem gibi doğal afetlerle ilgili kehanet metinleri bulunmuştur. Eğer bir felaket yaşanmışsa krala ilahi güç tarafından “kulaklarını açması” için ikaz gönderilmiştir ve kralın ilahi gücün söylediklerini dinlemesi gerekmektedir. Kral kötü alameti engellemek için namburbi ritüeli gerçekleştirmelidir. Çünkü inanışa göre depremi yaratan ilahi güç kötülöklere karşı koruyucu bir ritüel de yaratmıştır ve bu namburbi ritüelidir. Örneğin Yeni Asur Dönemi'nde gerçekleşen bir depremle ilgili olarak Balasî isimli kâhin bunun gerçekten de kötü bir alamet olduğunu, neyse ki ilahi gücün depremin kötülüğünü ortadan kaldırmak için gerekli ritüelleri yarattığını belirtmektedir. Ayrıca Asurlular gökyüzü ve dünyada sürekli insanlığın mahvoluşunu yansıtan kötü işaretlerin olduğuna inanmışlardır. Örneğin güneş tutulmasının ülkede yıkıma sebep olacağı düşünülmüştür: *“Eğer bir güneş tutulması akşam saatinden güneşin doğuşuna kadar sürerse ve güneş onu görüp ve bütün gün devam ederse tüm toprakların/ülkenin yıkımı, toprak birden yıkılacak...”*. Depremler ise iç dinamik süreçlerle yer kabuğunun derinliklerinde oluşan deformasyonların meydana getirdiği ve jeolojide fay olarak tanımlanan kırılmalar sonucu oluşan sarsıntıdır. Doğal afetler içinde en kötüsü ve tahribatı oldukça fazla olan felaket depremdir. Şiddeti çok büyük olmasa bile yerin sarsılması Eski Çağ toplumlarında muhtemelen büyük bir dehşet ve korku yaratmıştır (Mandacı, 2020).

En eski çağlardan günümüze kadar olan süreçte bireyler birçok zorlukları aşarak bugünkü gelişim seviyesine ulaşmıştır. Yaşanan zorlukların başında insanları en çok zorlayan ve çaresiz bırakan doğal afetler; ekonomik ve sosyolojik alanda olağanüstü boyutlarda hasar meydana getirendir. Doğa şartları ve olayları, genel olarak insanoğlunun ekonomik ve sosyolojik açıdan gelişmesinde temel hazırlayıcı olarak olumlu etki etse de hem bireylerin müdahalesi ve kontrol dışı faktörlerden hem de doğal çevrenin suistimal edilmesinin sonucu oluşan doğal olgular, maddi ve manevi olumsuzluklara hatta can kaybına sebebiyet veren afetlere dönüşebilmektedir (Acar, Ak ve Kesici, 2018).

Tarımsal üretimin başlamasına bağlı olarak ürün çeşitliliğinin artması, böylelikle ticari hareketliliğin fazlalaşmasından dolayı sanayi devrimi gibi teknolojik gelişmelere bağlı olarak toplumsal ve ekonomik yapının oluşması kentsel yapıyı etkilemektedir. Bilgi ve iletişim alanında yaşanan gelişim de benzer biçimde kentlerin gelişimi ve dönüşümüne etki etmektedir. İnternet, iletişim ve bilgi teknolojilerinde oluşan gelişmeler arasında en çarpıcı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan yaşamı ve kentler için geçmişten günümüze doğal afetler değişmez bir tehdit olarak görülmüştür. Günümüz kentlerinin yoğunlaşma alanının büyümesi, dinamiklerinin artması kırılganlıklarını artırarak afetlere karşı direncini düşürmektedir. Tarih boyunca yaşanan savaşlar, depremler, seller, yangınlar ve diğer afetler yerleşim alanlarını ve yaşamı olumsuz etkilemiş, bazı şartlarda insanların başka alanlara göç etmesine, yaşamlarını sürdükleri yerleri bırakmalarına neden olmuştur (Akşit, 2018).

Modernleşmenin yaşam sanatına ve bir dizi konjüktürel sorunlara etkisi olmaktadır. Küreselleşmeden dolayı oluşan kültürel sorunlar, göç hareketleri, terörizm, ekonomik daralma, güvencesiz çalışma veya işsizlik kaygısı, popülizm kaybı, bilgi kirliliği, sosyal erozyon, hayal kırıklığı, toplumsal kutuplaşma, koronavirüs, yoğunluk, depresyon, ibadethanelerden uzaklaşma, manevi ve parapsikolojik hareketler ve sonsuz sayıda seçenekler arasından karar alma veya sorumluluk üstlenme konuları ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak ekolojik tehditler kısacası yaşama sanatına ilişkin sorunların ne olduğu ve nasıl baş edileceği sorunsalını önümüze çıkarmaktadır. Yaşama sanatı sorunsalı, yaşamın giderek daha az apaçık olduğu, gelenekler, görenekler ve normların ikna gücünü yitirdiği ve bireylerin kendilerine bakmaya başladığı zamanlarda ölümcül hale gelir. Özünde yaşama sanatının pratik bir amacı vardır; mutlu ve güzel bir yaşam, yani onaylanmaya değer bir yaşam kriterlerini karşılamalıdır (Gödde, Zirfas & Wirth, 2020).

Yeryüzünün hemen hemen her bölgesinde kasırgalar, depremler, patlamalar, salgın hastalıklar gibi birbirinden çok farklı afetler yaşanmaktadır. Bu afetler, tüm sosyolojik yapıyı etkilediği gibi çocuk ve ergenleri de psikolojik olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Zihinsel ve fiziksel gelişim durumunda olan çocuklar açısından afetler riskler barındırmaktadır. Afetlerden kaynaklanan zorlu yaşam olaylarına dönüt verecek yaşam deneyimlerine az ya da hiç sahip olmayan çocuk ve ergenlerin, baş etme becerileri ve psikolojik dayanıklılıkları düşük olduğundan afetlerin olumsuz etkilerinden hızlıca kurtulamamakta ve normal yaşamlarına çabuk dönememektedirler.

Çocuk ve ergenlerde gelişim düzeylerine bağlı olarak yaşanan afetler sonrasında farklılık gösteren bilişsel, duygusal, fiziksel ve davranışsal tepkiler görülebilmektedir (Kılıç, 2020).

2.2. İnsan Yaşamındaki İlk Krizler

Her insanın sorunları ve bu sorunların gittikçe artan kriz durumuna dönüştüğü zamanlar vardır. Yaşanan bu kriz durumunun bir felakete dönüşmesi gerekmez. Aksine yaşanan bu dönem gelişim ve değişim açısından bir dönüm noktası olabilir. Burada önemli olan günlük yaşamımızda sorunlar ve kriz durumları ile nasıl başa çıktığımız, bunların üstesinden nasıl geldiğimizdir. Kriz durumları aniden ortaya çıkmaz, zaman içinde gelişirler. Krizi ortaya çıkaran, tetikleyen faktör temelde var olan problemlerle karıştırılmamalıdır. Krizi ortaya çıkaran faktör, bardağı taşıran son damladır. Krizlerin nedenleri günlük yaşamda karşılaşılan belli sebeplerden dolayı önemsiz olmayan küçük ve büyük zorluklardır. Kriz yaşantısı bir şeyler yapılması gerektiği konusunda bizi harekete geçirir. Bu çerçevede kriz yaşantısı doğal bir uyarı tepkisi olarak değerlendirilmeli; tehlike işaretleri görmezden gelinerek içinde bulunduğu durumun daha da kötüleşmemesi için hemen harekete geçilmelidir (Sonneck, Goll, Herzog et. al. 2000).

2.3. Gelişimsel Krizler

Bireyler yaşamlarını ailesi, yakın çevresi, iş çevresi ve toplumla etkileşim içinde sürdürür. İnsanlar yaşamı süresince doğal ve yapay pek çok zorlu yaşam deneyiminden geçer. Her insanın yaşamda baş etmesi gereken sayısız olay ve sorunla karşılaştığı bilinmektedir. Bu sorunların çoğunun üstesinden gelinir. Bununla birlikte, insanların baş etmede zorlandığı sorunlar ve yaşam stresleri kişinin dengesini sarsarak kriz durumuna dönüşür. İnsan yaşamını zorlayan deneyimler ölümcül bir hastalığa yakalanma, sevilen birinin kaybı, bir şiddete maruz kalma vb. dramatik olaylardır. Bu kadar travmatik olmamakla beraber hatta olumlu olduğu düşünülen bazı olaylar ise bireyin yaşamında önemli değişikliklere neden olduğundan zorlu yaşam deneyimi olarak kabul edilir. Okula başlama, mezuniyet, emeklilik, evlenme, çocuk sahibi olma gibi yaşam olayları bireyin yaşamında büyük değişimler yapmasını gerektiren zorlayıcı ve bu nedenle duygusal dağılmayı başlatma potansiyeli taşıyan dönüm noktalarıdır (Sayıl vd, 2000).

Birey çocukluk, gençlik, orta yaş gibi dönemlerden geçerken sürekli değişime uğrar ve gelişir. İnsanlar gelişim basamakları üzerinde ilerlerken, her yeni dönem kendinden önce varolan düzeni ya da dengeyi tehdit eder. Bireyin o güne kadar var olan dengesi, ilişkileri, rolleri değişime uğrar. Bir dönemden diğerine geçişler bireyi zorlayan dönüm noktalarıdır ve potansiyel kriz alanları oluşturur. Gelişimsel yaşam krizleri, çocukluktan yaşlılığa kadar insanoğlunun yaşamı süresince bir dönemden diğerine geçiş yaşantılarıyla ilişkilidir. Her bir gelişim dönemi belirli gelişimsel görevlerle bağlantılıdır ve bu görevlerin başarıyla tamamlanmasında bir engellenme, bir tıkanıklık yaşandığında krizler oluşur. Gelişimsel yaşam krizlerinin derinlere etki etmesine neden olan olayların, kişilerin olgunlaşma sürecinde saklı olduğu varsayılmaktadır. Bireyin sosyal çevresinde gerginlik yaratan durumlar normal olgunlaşma sürecinde yaşananlarla birleşerek yoğun duygulara yol açabilir (Sayıl vd, 2000).

Gelişim psikolojisine yön veren kuramların içinde evrelere dayalı olanlar tüm yaşam döngüsünü kapsayacak biçimde kurulmuşlardır. Evre kuramcıları arasında Freud, her insanın oral, anal, fallik, latent ve genital olarak adlandırdığı bir dizi psikoseksüel evreden geçerek geliştiğini belirtir. Her evre, bireyin bir sonraki evreye geçmeden önce çözmek zorunda olduğu bir çatışma içerir. Freud, insan yaşamının ilk yıllarının önemini özellikle vurgulamaktadır. Erikson ise psikoanalitik ekole bağlı bir kuramcı olmakla birlikte, kişiliğin yaşam boyu gelişimini sürdürdüğü görüşü ile çocukluk döneminde yapılandığını belirten Freud'dan farklılaşmıştır. Erikson, psikoseksüel gelişim dönemlerini kabul etmekle beraber çocuğu biçimlendiren toplum ve kültüre daha çok ağırlık vererek gelişim konusuna yaklaşmıştır. Erikson'un kişilik gelişimini doğumdan ölüme insan yaşamının tümünü kapsayan bir süreç olarak açıklaması gelişim alanına en önemli katkısıdır (Santrock, 1983; Onur, 1986).

2.4. Travmatik Krizler

Travmatik kriz, öznel değeri olan bir olayın bir sonucu olarak aniden ortaya çıkan, genel olarak acı veren bir durumdur. Travmatik krizler psikolojik varoluş, sosyal kimlik ve güvenlik ya da temel yaşam memnuniyetini tehdit eden bir durumdur. Bu durumlarda öncelikle sempatik sinir sisteminin şok reaksiyonu göstermesinin yanı sıra artan kan basıncı, artan solunum ve yüksek düzeyde adrenalin ve noradrenalin ile ilişkili olarak kaç ya da savaç tepkisi olur. Bu olasılık ortadan kalkarsa sadece bir olasılığın olduğu umutsuz bir durum olan "travmatik forseps" ortaya çıkar. Bu durumun sonucu

olarak "donma" durumuna geçilir ve bazı yaşam deneyimlerinden uzaklaşılır. Bu gelişme "parça" veya "ayrışma" olarak da anılır. Donma durumu olaydan biraz sonra ortaya çıkan umutsuzluk ve çaresizlik duygularıyla başa çıkmak için parasempatik bir düzenleme stratejisi olan fiziksel ve duygusal anestezi tepkisidir (Eisterer, 2020).

Travmatik krizler tehlikeli olduğu kadar daha iyi bir işlevsellik için de bir fırsattır. Durumsal krizler insanın biyopsikososyal işleyişini tehdit edici özelliklerdir. Ancak kişinin dengesinin bozulmasıyla beliren dezorganizasyondan yeni bir organizasyonun belirlenmesi olanaklıdır. Yoğun stresli bir durum olması nedeni ile kriz yaşantısı bireyin bedensel ve ruh sağlığını bozucu bir etkide bulunabilir. Kişilerin savunmalarının güçlü olduğu dönemlere göre bilişsel alanda karışıklık, yoğun duygusal yaşantılar ile kendini gösteren kriz dönemlerinde savunmalarının gücü azalmıştır. Bu nedenle kriz yaşantısı insanların incinebilirliğini tetikleyebilir. Ancak krizlerin büyük felaketlere dönüşmesi gerekmez. Krizin sonucunda birey ve ailesi daha üst bir düzeyde işlevsellik gösterebilir. Olayların örseleyici niteliği nedeniyle kişinin gelişmesi, daha üst düzeyde bir işlevsellik göstermesi uzak bir sonuç gibi görünebilir. Ancak yeni baş etme yöntemlerinin bulunması ve geçmişte çözülmemiş konuların yeniden gündeme gelmesi nedeni ile travmatik krizin olumlu yönde çözüme ulaşması da beklenen bir sonuçtur (Sayıl vd, 2000).

2.4.1. Post Travmatik Sendrom

Post Travma Sonrası Stres Bozukluğu (PTSB), zorlu yaşam durumu sonrası etkilenen bireylerde ortaya çıkan travma olgusunu sürekli anımsama, yaşanan zorlu olayı anımsatan olgulardan kaçma ve artan uyarılma durumu olarak karakterize bir bozukluktur. Olağan dışı bir duruma karşı sergilenen normal davranışlar ile diğer psikiyatrik bozukluklardan farklılaşmakta fakat sergilenen davranış tepkilerinin süresinin uzamasıyla (DSM-5'e göre bir ay) PTSB bozukluk ortaya çıkmaktadır. PTSB'nin oluşmasında birçok faktör etkilidir; örneğin zorlu yaşam durumu öncesi daha önce yaşanan travmalar, zorlu yaşama maruz kalma derecesi ve süresi, fiziksel yaralanmalar, genetik ve cinsiyet özellikleri gibi etmenler bunlardan bazılarıdır. Zorlu yaşam sonrası ise ekonomik sorunlar, yetersiz sosyal yardım ve özel gereksinim gibi birçok etmen bulunmaktadır. Bireyin toplumsal işlevlerini, aile hayatını ve sağlığını uzun süreli olarak etkileyebilen PTSB'nin travma sonrası ortaya çıkışının belirlenmesi

ve ortaya çıkmasına neden olan etmenlerin tespit edilerek riskli grupların saptanması önemlidir (Beyhun vd, 2019).

Zorlu yaşam olaylarında yaşanan deneyimler sonucu ortaya çıkan travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, madde kullanımı, anksiyete, kişilik bozukluğu gibi ruhsal problemler hatta fiziksel rahatsızlıklara sebep olabilmektedir. Yoğun bir strese maruz bırakılmanın hemen sonrasında organizmanın yanıt olarak verdiği psikolojik ve biyolojik tepkilere travma sonrası stres bozukluğu denmektedir. Zorlu yaşam olaylarından sonra birey yaşadığı şeyleri uykuda ve uyanırken tekrarlanan şekilde anımsayabilir, kişinin yaşadığı ruhsal sorunlar süreç içerisinde kronik şekle dönüşebilir. Yaşanılan durumun üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin travmanın yansımaları yeniden ortaya çıkabilmektedir (Fidan, Ergün ve Özkan, 2017).

2.4.1.1. Vietnam Sendromu

Her dönemin kendine göre hastalıkları bulunmaktadır. Örneğin 19. yüzyılda kendi özgürlüklerinin sınırlarıyla mücadele eden kadınlar "histeri" geliştirmiş olup bu hususta çaresiz kalan erkekler ise gerginlikler yaşamışlardır. Yaşanan sorunlar sonucu erkek ve kadınlar stres ve şiddet deneyimlerine maruz kalmışlardır. Strese maruz kalan kişilerin sonraki nesilleri bile etkilenmiştir. Kişilerin durumlarını düzeltmeye yönelik bir şey yapılmamasından veya yapılamamasından dolayı doktorlar ve kanaat önderleri Post Travmatik Stres Bozukluğu (TSSB) dedikleri şeyle karşı karşıya kalmıştır. Tarihçi Anne Freese'nin kitabında geçen Berlin Tezi başlıklı yayınında, Göttingen şehrinden Psiyatrist Ulrich Venzlaff'ın 1958 yılında "yaşantıya bağlı kişilik değişimi" tanımlamasına değinmektedir. Ulrich'in tanımlamasının esası ise paradigma değişimi olarak travmatik yaşantıların uzun vadede etkileridir. Alman doktorlar öncelikle Nazi zulmü kurbanlarının başvuruları ile baş başa kaldılar. Geleneksel ilk yardım yaklaşımlarının yetersiz kalmasından dolayı çalışmalarının yeniden değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllardan 1970'li yıllara kadar Alman ders kitapları ve akademik dergilerde travma kavramı popülerliğini sağlamlaştırmıştır. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile Vietnam savaşındaki etkisiyle bilimsel araştırmalarda ve dahi halk arasında "travma" kelimesi önemli hale gelmiştir. Birinci veya ikinci dünya savaşlarında yer alan Alman askerlerinin savaş sonrası ortaya çıkan sorunlarının bir benzerlerini Vietnam savaşına katılan Amerikan askerlerinin savaş sonrasında yaşadıkları görülmüştür (Mildenberger, 2019).

Vietnam savaşına katılan Amerikan askerlerinin psikolojik açıdan belli bir düzeyde travma, anksiyete, güven bulanımı, genel bir sinirlilik hali ve yersiz suçluluk duyguları yaşadıkları belirtilmektedir. Askerlerden TSSB’de yaşayanların aynı zamanda uykuya dalma güçlüğü, uykuyu devam ettirme güçlüğü ve gece kabusları da görülmüştür (Akçay, Özgen, Erdem, Balıkcı ve Öznur, 2013).

Bu durum Amerikan halkının çoğunda hayal kırıklığı yaşanmasına neden olmuştur. Hükümetin ve ordunun Vietnam’da herhangi bir somut hedefi kalmadığı halk tarafından anlaşılmasıyla; askerlikten kaçma, savaş karşıtı protestolar ve askeri işe alım merkezlerinde oturma eylemleri ABD içinde ortak tutum haline gelmiştir. Amerikalılar için net hedeflerin olmamasından daha da üzücü olan şey savaşın kendisidir. ABD yirminci yüzyılda Vietnam Savaşına kadar herhangi bir kayıp yaşamamıştı. Birinci Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşında kazanan tarafı temsil eden ve Güney Kore’de övünen ABD, Vietnam’ın uzun süren bataklığından sonra halkın ortak acısı halini alan ilk askeri ve siyasi yenilgisini yaşamasından dolayı “Vietnam Sendromu” denilen sorun büyümüştür. Arnold R. Isaacs’ın belirttiği gibi, “Amerika’nın kibri, kollektifte önemli bir travmaya neden olduğu kabul edilmiştir.” (Goivannini, 2020).

2.4.2. İkincil Travma Stresi

Yardım çalışanlarının yaşayabileceği olumsuz etkileri açıklamak için farklı kavramlar önerilmiştir. Bu kavramların önde gelenleri arasında “üstlenilmiş travma” (vicarious trauma), “ikincil travmatik stres” (secondary traumatic stress) ve “tükenmişlik” (burnout) yer almaktadır. İşleri gereği duygusal yükü ağır olan kişiler arası durumlara uzun süre maruz kalanların yaşadığı bir çeşit iş stresi olarak tanımlanan tükenmişlik, görevleri insanlara yardım etmek olan bireylerde sıklıkla gözlenebilmektedir. Ayrıca kurumsal olanakların kısıtlılığı, iş yeri koşullarındaki olumsuzluklar, bürokratik engeller, ağır iş yükü, zaman baskısı ve stresli çalışma koşulları gibi başka etkenlerin de tükenmişliğin gelişimine katkıda bulunabileceği kabul edilmektedir. Yardım çalışanlarında gözlenen stresi açıklamak için önerilen kavramlardan bir diğeri de ikincil travmatik strestir. Bu yaşantı, başka birinin başına gelen travmatik olayla ilgili bilgi edinme sonucunda ortaya çıkan duygu ve davranışları içermektedir. Acı çeken bir insana yardım etmekten veya yardım etmeyi istemekten kaynaklanabilir ve bu kişiye karşı derin sempati, şefkat ve hüznün duygularının gelişimiyle kendini gösterebilir. İkincil travmatik stres kavramı, başkalarının yaşadığı

travmatik olaylara dolaylı olarak maruz kalanların yaşayabileceği TSSB benzeri belirtilere karşılık gelmektedir. Görevleri gereği travma mağduru bireylerle sıkça ilişki kuran çalışanların bilişsel şema ve inançlarında ortaya çıkan değişimleri açıklamak için öne sürülen üstlenilmiş travma kavramı ilk olarak McCann ve Pearlman (1990) tarafından tartışılmıştır. Yazarlar bu kavramı, yardım çalışanlarının kimlik algılarında, dünya görüşlerinde, psikolojik gereksinim alanlarında, inançlarında ve bellek sistemlerinde ortaya çıkan değişimlere karşılık gelecek şekilde ele almışlardır. Zaman içinde birikimli olarak ortaya çıkan bu durum, travmatik olayın ayrıntılarıyla ilgilenmenin ve mağdurla empatik ilişki kurmanın doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olarak görülmektedir (Birinci ve Erden, 2016).

2.4.3. Krize Müdahale Modelleri

İnsan yaşamındaki krizler belirli dönemlerde ve farklı yaşantılardan dolayı ortaya çıkabilmektedir. Gelişimsel krizler başta olmak üzere bireylerin maruz kaldığı doğal ya da doğal olmayan kaynakların neden olduğu kriz ve travma yaşantıları olabilmektedir. Travmatik krizlere yönelik birbirinden farklı müdahale esasları ortaya çıkmıştır. Bunlardan BASIS krize müdahale modeli önemli adımları sunmaktadır (Juen ve Kratzer, 2012).

- (B) Bindung herstellen/Temas kurun
- (A) Abschätzen der Handlungsfähigkeit und Explorieren der Bedürfnisse/İhtiyaçları ve çalışılabilirliği tahmin edin
- (S) Struktur geben/Bağlantıları sunma
- (I) Information weitergeben/Bilgi aktarın
- (S) Sicherstellen von Auffangnetzen/Güvenlik ağlarını sağlayın

Aynı zamanda BELLA kriz müdahale modeli de oldukça önemlidir (Sonneck, Kapusta, Tomandl & Voracek, 2012).

- (B) Beziehung/İlişki kurma
- (E) Erfassen der Situation/Durumu kavra
- (L) Linderung vom Symptomen/Semtomları azalt
- (L) Leute einbeziehen, die unterstützen/İnsanları dahil et, destekle

- (A) Ansatz zur Problembewältigung/Sorunlara çözüm odaklı yaklaş.

Krize müdahale kişinin sosyal çevresi, onu saran sosyal ağla bağlantılı olarak yürütülmelidir. Uygulanan yöntem pratik, kişinin koşullarına ile durumuna uygun ve uygulanabilir olmalıdır (Sonneck vd, 2000). Durumsal krizlere müdahalenin ana ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Müdahalenin anında yapılması: Kriz durumundaki bireylere, gruplara yardım sürecinde gereksinimler öncelik sırasına göre bir sıra izler. Örneğin; kişinin yaşamını kurtarma, geceyi geçirecek barınak bulma, gereksinim açısından ilk sıralarda yer alır. İlk aşamada kriz yaşayan bireylerin semptomatik düzeyde rahatlaması sağlanırken daha sonraki haftalarda ya da aylarda sürekli yardım sağlayacak kaynaklarla bağlantı kurulur.
- Kriz yaratan duruma göre kuramsal bilginin bir ya da daha fazla yönü kullanıma girer. Örneğin yeti yitimi ile yüzleşen bir kişide olası kariyer ve gelecek planlarını değiştirmeyi temel alan davranışsal uyum önem kazanırken, zamansız ölümle nasıl başa çıkıldığını anlamak için kişinin beklentileri ön plana geçer.
- Müdahale planına sadece birey değil aile, sosyal grup ve toplum dahil edilmelidir. Örneğin tecavüze uğramış bir kadına müdahalede, bu travmatik olayın evlilikle etkisi dikkate alınmalıdır ya da eşi müdahale sürecine dahil edilmelidir. Yoksa krizin çözümü ulaşması güçleşecektir.
- Büyük grupları etkileyen krizlere müdahalenin hızlı ve uygun olması toplum düzeyinde geniş tabanlı bir plan gerektirir: Gönüllülerin kullanımı, hizmetlerin kolay ulaşılabilirliği ve olay yerinde yardımın sağlanması etkili olacaktır.
- Müdahale edilen insanların ne istediği ya da kişisel gereksinimlerine dikkat edilmesi önemlidir. Danışana uygun olmayan, kabul edilmeyen yaklaşım çabaları müdahale sürecinde direnç geliştirecek ve etkin olmayacaktır (Sayıl vd, 2000)

2.5. Afet

Afet; toplumları etkileyen, etkilenen sosyolojik yapıların kendi olanak ve referansları ile üstesinden gelemeyeceği, bireyler için sosyo-ekonomik, kültürel, çevresel ve fiziksel kayıplar ortaya çıkaran, olağan hayatı ve bireylerin yaşam akışını engelleyen veya aksatan, kriz yönetimi gerektiren insan veya doğa kaynaklı durum veya durumların genel sonuçlarıdır. Birleşmiş Milletlere göre normal yaşamın durması veya kesintiye uğramasıyla insanlar için fiziksel, sosyal, ekonomik ve can kayıplarına yol açan toplumları etkileyen ve yerel imkanlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylara “afet” denilmektedir. Türkiye’de sağlık alanında çalışanlar ise "afet" kelimesi yerine "olağandışı durum" olarak tanımlamanın daha doğru olacağını düşünmektedir. Kimilerince sadece "afet" olarak ifade edilmesinden yalnızca doğal afetler anlaşılmaktadır, insan etkisiyle ortaya çıkan örneğin açlık, savaş, vs. gibi zorlu yaşam olayları da afet olarak anlaşılmamaktadır. Bazen "tümünden çöküş" de afet olarak adlandırılır (Kadıoğlu, 2018).

2.5.1. Doğal Afet

Doğal afetler sosyolojik yapının sosyokültürel ve sosyoekonomik faaliyetlere oldukça etki eden, engelleyen, insan kaybı ve maddi kayıplara sebebiyet veren doğa olaylarıdır. İnsanların yaşamlarına olağan dışı etki eden ve süregelen doğa olayları doğal afet olarak adlandırılmaktadır. Bahsi geçen doğal afet tanımı olağan, gündelik, makul vb. gibi bir şey olduğu anlamına gelmemektedir. Bu tanımда olgunun sadece doğayla ilgili olduğu anlaşılmalıdır. Dolayısıyla dünyada insan yaşamının başlangıcından beri doğa olayları ile ilişkili afetler olmuştur. Doğa olayları tarih boyunca milyonlarca kişinin ölümüne sebebiyet vermiştir. Günümüzde ise başta küresel ısınma ve iklim değişimi olmak üzere birbirinden farklı nedenlerden dolayı şiddeti, etki süresi, etki hızı ve sayıları artmaktadır. Özetle doğal afetler olarak salgın hastalık, sel, yanardağ patlaması ve heyelan, deprem, aşırı yağış, fırtına, tsunami vb. şeklinde karakter özelliklerine göre gruplandırılabilir. Doğal afetlerin önemli bir kısmını meteorolojik karakterli afetler oluşturur. Bunlar sıcak hava, orman yangınları, asit yağışı, kuraklık, yıldırım düşmesi, hava kirliliği, hortum, çığlar, deniz ve göl sularında yükselme, kimyasal ve nükleer serpintiler, sel ve fırtına, dolu ve don olaylarıdır. Son yıllarda doğal afetlerin önemli bir kısmını oluşturan meteorolojik afetler, oldukça artan sıklıkta ve şiddette ortaya çıkmaktadır (Kadıoğlu, 2018).

Türkiye’de öğrenci, öğretmen ve ailelere doğal afetler sonrası yürütülecek çalışmalardan Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur. Bundan dolayı MEB Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF iş birliği ile hazırlanan Doğal Afet Travması Psikososyal Güçlendirici Destek Programı geliştirmiştir. Bu programda doğal afet türleri olarak deprem, sel, çığ, heyelan, erozyon (toprak aşınımı), kuraklık ve tsunamiye değinilmektedir (Acar vd., 2018).

2.5.1.1. Deprem

Toprak kayması (heyelan), sel, deprem ve benzeri doğal afetlerin oluşumları tabiat olaylarına dayanmaktadır. Ülkemizin coğrafi konumu, yer kabuğu özellikleri ve iklim yapısından dolayı sık aralıklarla kuraklıklar, heyelan, yoğun yağış, seller ve depremler ortaya çıkmaktadır. İnsan yaşamına ve ekonomiye gelen zararlar göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde sel, heyelan ve deprem durumları ilk üç sırayı oluşturmaktadır (Kahyaoğlu, 2016). Depremler maddi olarak zarar verici ve insan yaşamına önemli ölçüde etki eden hatta ölümcül sonuçlar doğuran afetlerin başında gelmektedir. Ülkemiz dünyada yeryüzünün en aktif deprem alanı olan Alp, Himalaya, ve Akdeniz bölgesinde bulunduğu ve jeolojik unsurlardan kaynaklı topraklarının %66’sı 1. ve 2. derece deprem kuşağındadır (Baloğlu ve Göv, 2018).

Günümüzde depremlerin bir kısmı bilim insanları tarafından önceden tahmin edilebilirken, bir kısmının ise henüz tam olarak belirlenemediği birçok etken vardır. Örneğin, volkan hareketliliği, tektonik güçlerin etkisiyle yer yüzünde bulunan katmanların kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar halinde yayılarak ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayları olarak önümüze çıkmaktadır. Depremler insanların sağlam ve hareketsiz olarak kabul ettiği ve güvenle ayağını bastığı yeryüzünün üzerinde bulunan tüm yapıların da zarar görüp can kayıplarına neden olan doğa olaylarından (Acar, Ak ve Kesici, 2018; Baloğlu ve Göv, 2018). Örnek olarak insan ve maddi zarara sebebiyet veren yakın geçmişimizden 1999 senesinde meydana gelen büyük Marmara depremi (Şahin ve Sipahioğlu, 2003), 2011’de Van, 2020’de Elazığ ve İzmir depremleri hâlâ güncelliğini koruyarak depremin olumsuzluklarını hatırlatmaktadır.

Depremlerin ne zaman olacağı tam olarak bilinmemekle beraber depremlerin olacağı günümüz bilim insanlarınca tahmin edilebilmektedir. Ülkemizin yetiştirdiği saygıdeğer yer bilimcilerinden Prof. Dr. Celal ŞENGÖR 2017 yılında bir televizyon

programında yaptığı sunumda İzmir bölgesindeki deprem hareketliliğine dikkat çekmiş olup 7'lik bir depremin oluşabileceğini belirtmiştir. Ancak deprem ile ilgili aylar öncesinden tahmin yürütmenin güç olacağını da vurgulamıştır. Böyle bir depremin ise İzmir'de olağanüstü insan kayıplarına, maddi kayıplara ve zararlara yol açabileceğini ön görerek “Bu depremler İzmir'i yıkar.” ifadesinde bulunmuştur (“Milliyet”, 2017).

2.5.1.2. Doğal Afetlerin Psikolojik Etkileri

Dünyada ve ülkemizde birbirinden farklı yer ve biçimlerde insan ya da doğal nedenli olumsuzluklar olmuş olup gelecekte de olması kaçınılmaz olarak görülmektedir. Afetlerden dolayı olası insan veya ekonomik kayıpları, zararları ve afet sonrası oluşulabilecek travmaları azaltmak için birtakım önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınmasıyla afet olaylarının zorlukları giderilmeye çalışılır. Yaşanan doğal afetlerden dolayı bireye ve çevreye etki eden fiziki hasarlar acil gereksinimlerin sağlanması ancak en kısa süre içinde müdahale edilmesiyle mümkün olabilir. İnsanların yaşadığı fiziki ve ekonomik kayıptan sonra bu olumsuzlukları unutup yaşama yeniden sarılmaları ve topluma entegrasyonları kolay olmamaktadır. Doğal afet yaşayan bireylerin, olayın uzun süre etkisine maruz kalıp psikolojik problemler yaşayabilecekleri belirtilmektedir (Özçetin, Maraş, Ataoğlu ve İçmeli, 2008).

2.6. Psikososyal Destek Çalışmaları

Psikososyal destek çalışmalarının odak noktası, imkan ve güçlüklerin tanınması ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir. Psikososyal destek çalışmaları bireysel psikolojik ve sosyal iyi oluşun, bireyin kendisine ve yaşamına doğrudan bağlantılı toplum çevresine yöneliktir. Her iki tarafın farklı olası engelleyici gereksinimleri, yani bireysel tarafın sosyal talepler, normlar, değerler vb. yönüyle çelişmeleri ve uyumsuzlukları (motivasyon, hareket etme yeteneği, öznel gereksinimler, çıkarlar ve hedefler) dikkate alınır. Psikososyal bakış açısı her iki taraftaki farklı motivasyonların uzlaştırılamaması durumunda ortaya çıkabilecek güçlüklerle bireysel ve sosyal başa çıkma seçeneklerine yöneliktir. Psikososyal danışmanlık, birey ve çevre arasındaki etkileşimleri göz önünde bulundurarak, olası sorunlara çözümler geliştirmek ve psikososyal anlayış kazanmakla ilgilidir. Buradaki temel amaç ise çelişkiler, kararsızlık ve kendi savunma süreçlerinin getirdiği stresin giderilmesine yönelik psikososyal destek birimleri tarafından olay öncesi döneme gelişin sağlamasıdır. Psikososyal danışma

süreci, başlangıçta danışanın sorunlu durumunu anlatarak yaşadığı duygusal rahatlama ile karakterize edilir. Danışmanların bilgileri, becerileri ve iletişim yardımına gereksinim duyan kişilere psikososyal destek çalışmaları neden - sonuç ilişkisi kurma becerisini kazandırır. Bu, sosyal gereksinimler ve normlar ile bireyin kendi gereksinimleri ve motivasyonları arasında ayırım yapma yeteneğidir. Dahası, psikososyal destek çalışmalarında danışanların sorunlardan uzaklaşmak ya da yadsınması yerine, çelişkiler ve çatışmalarla yüzleşmelerini ve bunlara uyum sağlayacak becerileri kazanmaları esastır (Tivissen, 2015).

2.6.1. Olay Yeri İlk Müdahale

Yeryüzünde yangın, kaza, savaş, bireyler arası şiddet, cinsel şiddet ve doğal afet gibi farklı şekillerde acı yaşıtan durumlar olabilmektedir. Yaşanan acı durumlardan kişiler, aileler ve tüm sosyolojik yapı etkilenmektedir. Kişiler barınma olanaklarını veya sevdiklerini kaybetmekte, aile ve diğer tanıdıklarından ayrılma veya şiddet/ölüm gibi durumları yaşayabilmektedirler. Bu tür durumlardan herkesin bir şekilde etkilenmesinin yanı sıra her birey farklı etkilenip farklı tepkiler verebilir. Kişilerin çoğunluğu olanlara ilişkin anlam verememe, yoğun şaşkınlık, güvensizlik veya belirsizlik hissedebilir. Olağan dışı korku ve kaygı duyguları baskın olabileceği gibi bir şey hissedememe ya da içe kapanma gibi duygular da yaşanabilir. Yaşanan bu tepkilerin yoğunluğu kişiden kişiye değişebilir. Bireylerin verdiği tepkilerin doğası ve yoğunluğu bazı faktörlere bağlıdır. Özgür, (2014) bu faktörleri şöyle sıralamaktadır;

- Yaşanan durumun şiddeti ve doğası,
- Olumsuz ön yaşantılar,
- Toplumsal yardım sistemi,
- Diğerlerinden alınan destekler,
- Psikolojik sağlık, sorunların bireysel ve ailesel tarihçesi,
- Fiziksel sağlık,
- Gelenekler ve Kültürel geçmiş
- Yaş (örneğin, farklı yaştaki çocuklar farklı davranırlar).

Bireyler yaşamlarındaki güçlükler ile mücadele etmeye destek olacak baskın yönleri ve yeteneklere sahiptir. Ancak bazı bireyler ise bir kriz olgusunda kolayca

incinip fazladan desteğe gereksinim duyabilir. Bilhassa çocuklar ve yaşlılar, fiziksel ya da mental geciken gelişim dönüm noktası bulunanlar, dışlanma veya şiddete hedef olabilecek gruplar risk altındadır ve daha yakın ek yardıma ihtiyaç duyabilirler (Özgür, 2014).

Doğal afet olayının hemen ardından olay yerinde bulunan bireyler akut evrede şok belirtileri gösterebilirler. Donakalma, sersemleme, zihin bulanıklığı, yer yön algısının bozulması, yüksek seviyede öfke belirtileri, fiziksel ya da sözel yoğun ajitasyon, aşırı seviyede kaygı tepkileri veya panik, duygusal ve zihinsel bölünme, intihar riski, psikoz, alkol ya da madde kullanım bozukluğu gibi durumlar olabilir. Bireylerin yaşadıkları şok birbirinden farklı biçimde ve yoğunlukta kendini gösterebilir hatta bazı durumlarda birtakım belirtiler gösteren bireylerin hemen fark edilip desteklenmesi gerekir. Olay yeri ilk müdahale çalışmalarının en önemli katkısı psikolojik yardım çalışmalarına ilişkin önceliklerin belirlenmesidir. Olaylardan etkilenen bireylerin aciliyet durumu ve imkanlar çerçevesinde etkilenme düzeyi ve şiddeti gibi etmenler dikkate alınarak mümkün olan en fazla bireyin hızlı ve etkin destek alması sağlanır. Olay yerinde özellikle akut evrede yürütülen psikolojik destek çalışmalarında özenli bir alan gözlemi, öncelikli olan bireylerin belirlenmesi ve süre kaybı yaşanmadan gerekli yönlendirmenin yapılmasını sağlar (Demircioğlu, Şeker ve Aker, 2019).

2.6.2. Psikolojik İlk Yardım

Psikolojik ilk yardım (PİY), acı yaşayan ya da desteğe ve yardıma gereksinim duyan bireye sunulan insani ve destekleyici müdahale olarak tanımlanmaktadır. Erdur-Baker, (2014) ve Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, (2015) PİY'in aşağıdaki konuları içerdiğini belirtmektedir.

- ✓ Bireyleri zorlamayan destek sağlamak ve pratik bakım,
- ✓ Kaygıları ve gereksinimleri belirlemek,
- ✓ Temel gereksinimlerin sağlanmasına yardımcı olmak (gıda, su, bilgi alma gibi),
- ✓ Konuşmaya zorlamadan bireyleri dinlemek,
- ✓ Sakinleşmelerine ve rahatlamalarına destek olmak,
- ✓ Sosyal hizmetlere ve desteklere ulaşmaları için bilgi ve destek sağlamak,

- ✓ Gelecekteki olası olumsuzluklardan bireyleri korumak.

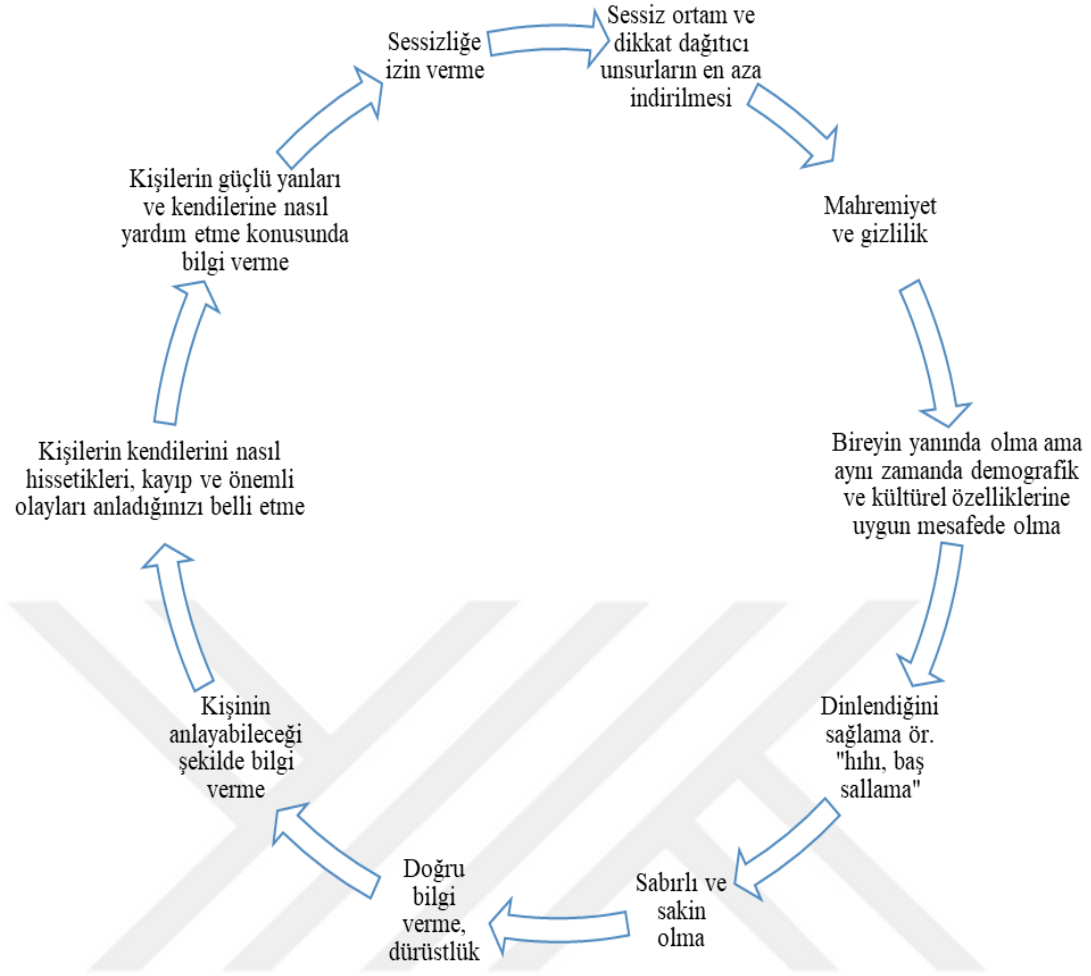
Psikolojik ilk yardımın ne olmadığı bilinmelidir. Psikolojik ilk yardım; psikolojik danışmanlık, bireylerin başına gelen olayları analiz etme, bireylerin zaman ve olayları sıralamalarını, sadece profesyonellerin yaptığı ve bireylerin yaşantılarını dinlemek için hazır olmayı içermesine rağmen onlara duygu ve tepkilerini anlatmaları için zorlamak değildir. Psikolojik ilk yardım, psikolojik anlamlandırma müdahalesinin daha etkili bir alternatifidir. Bununla birlikte, psikolojik ilk yardım uzun dönemli iyileşmede en yararlı faktörleri içermektedir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

2.6.2.1. Psikolojik İlk Yardım Hizmeti Sunma

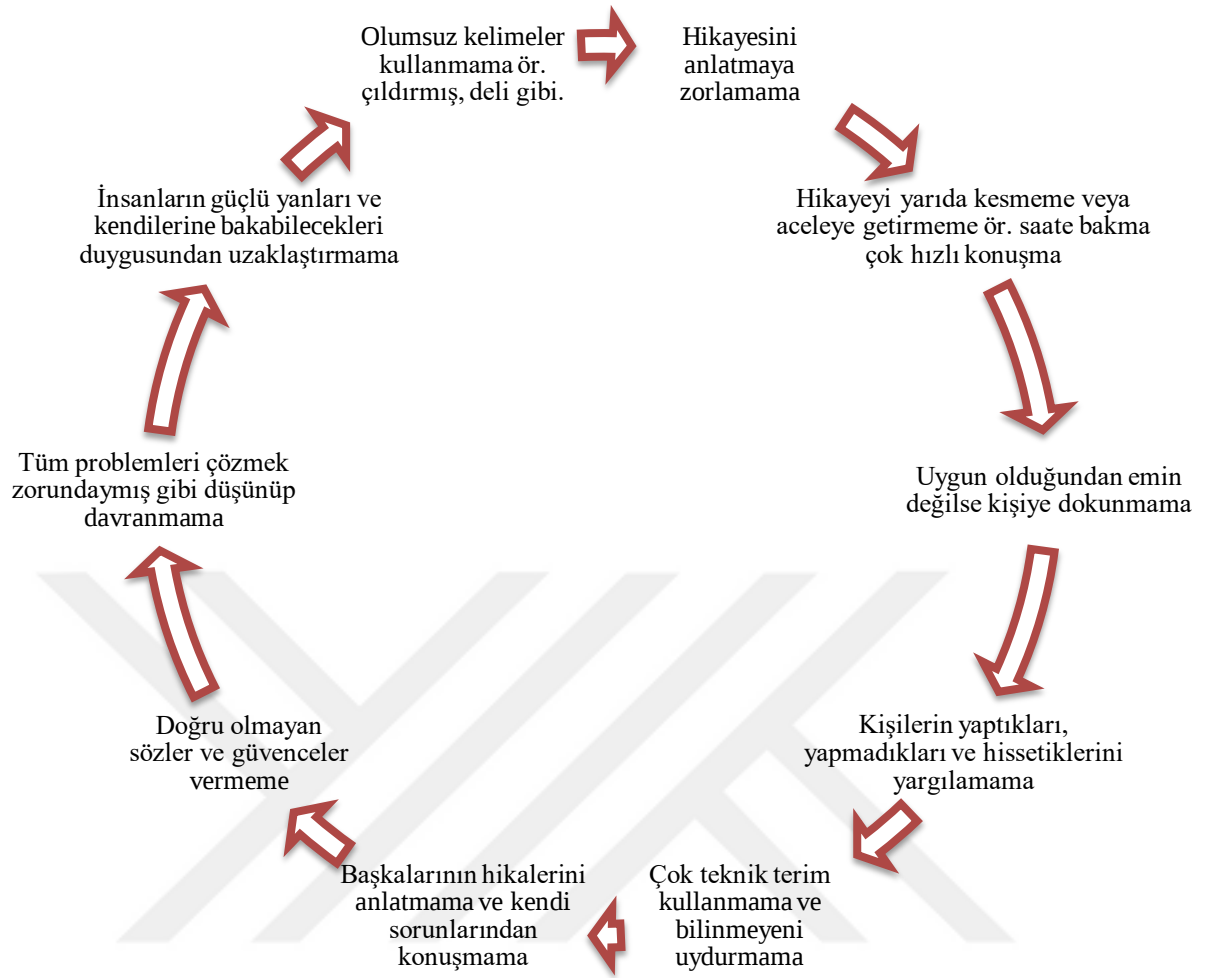
Psikolojik ilk yardım hizmeti sunmanın beş temel unsuru bulunmaktadır. Psikolojik yardım hizmeti çalışmalarında etkili iletişim kurma, hazırlık-durum hakkında bilgi toplama, psikolojik ilk yardım ilkeleri (izle, dinle, bağ kur), yardımı sonlandırma ve özel yardıma gereksinimli olanlar gibi faaliyetler gerçekleştirilir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

2.6.2.1.1. Etkili İletişim

Zorlu yaşam durumuna maruz kalan bireylere yönelik soğukkanlı kalmak, sakin duruş ve anlayış sergilemek, strese maruz kalan bireylerin kendilerini daha anlaşılmış, güvende, saygı gösterilmiş ve önemsenmiş hissetmelerine destek sağlar. Stres oluşturan olguyu yaşayan bireyler başlarından geçenleri aktarmak isteyebilir. Bireylerin başlarından geçen yaşantıları dinlemek önemli bir yardım olabilir. Yardım sağlayan kişilerin samimi, içten ve kendisi olması önemlidir. Yardım sağlanırken söylenmesi, yapılması gerekenler şekil 1’de; söylenmemesi ve yapılmaması gerekenler ise şekil 2’de verilmiştir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, & Kratzer, 2015).

Şekil 1. PİY Hizmeti Sunmada Söylenmesi ve Yapılması Gerekenler (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, & Kratzer, 2015).

Şekil 2. PİY Hizmeti Sunmada Söylenmemesi ve Yapılmaması Gerekenler (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, & Kratzer, 2015).

2.6.2.1.2. Hazırlık – Durum Hakkında Bilgi Toplama

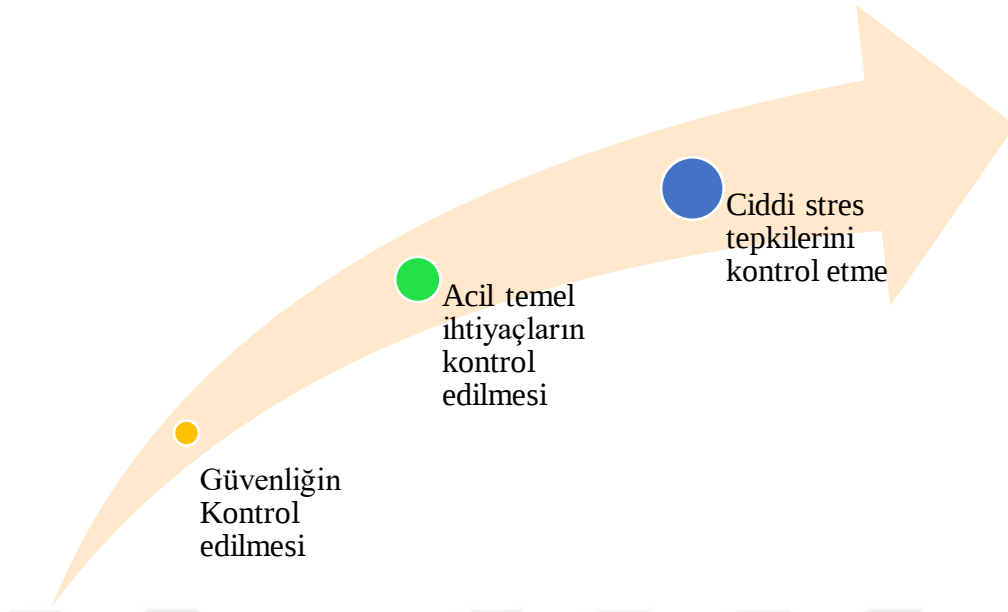
Zorlu yaşam ve acil olaylar karmaşık olabilmektedir. Mümkün olan en hızlı harekete geçmeyi gerektirmektedir. Ancak olabildiğince acil durumun olduğu bölgeye adım atılmadan önce, olaya ilişkin en net ve doğru bilgi almaya dikkat edilmelidir. Şekil 3’ de verilen olay yerine girmeden önce durumu kavramanıza yardımcı olacak hazırlık soruları sunulmuştur (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl & Kratzer, 2015).

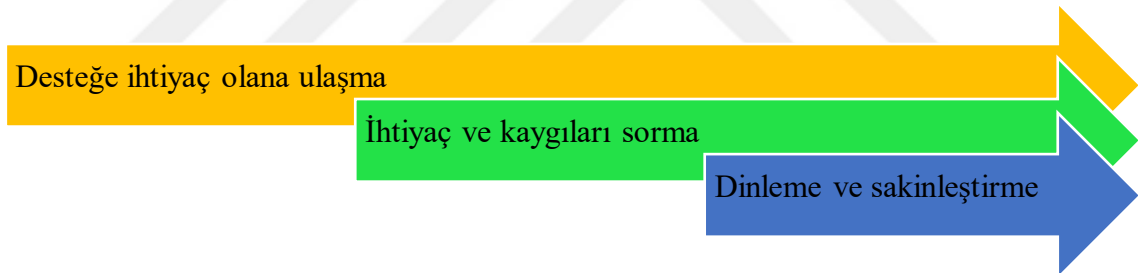
Şekil 3. Kriz alanına girmeden önce öğrenilecek önemli sorular (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl & Kratzer, 2015).

2.6.2.1.3. Psikolojik İlk Yardım İlkeleri: İzle, Dinle ve Bağ kur

Üç temel psikolojik ilk yardım ilkesi; izlemek, dinlemek ve bağlantı kurmaktır. Bu eylem ilkeleri, bir kriz durumuna nasıl bakılacağını ve alana nasıl güvenle girileceğini, etkilenen insanlara nasıl yaklaşılacağını, onların ihtiyaçlarının nasıl anlaşılacağını ve onların pratik destek ve bilgiye nasıl ulaştırılması gerektiğine rehber edecektir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl & Kratzer, 2015). Şekil 4 İzleme, Şekil 5 Dinleme ve Şekil 6’da ise Bağ Kur hakkında bilgiler verilmiştir.

Şekil 4. PİY İlkeleri; İzleme (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl & Kratzer, 2015)

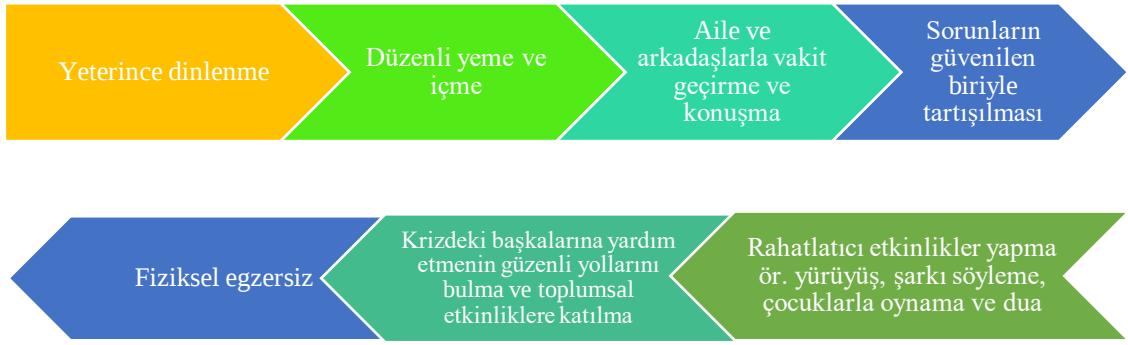

Şekil 5. PİY İlkeleri; Dinleme (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl & Kratzer, 2015)

Şekil 6. PİY İlkeleri; Bağ Kur (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl & Kratzer, 2015)

Herkes doğal başa çıkma yollarına sahiptir. İnsanlar olumsuz stratejilerden kaçınarak olumlu başa çıkma stratejilerini kullanmaları için desteklenir. Bu durumdakilerin daha güçlü hissetmelerine ve kontrol duygusunu yeniden kazanmalarına yardım edecektir. Aşağıdaki şekil 7’de olumlu başa çıkma stratejilerini güçlendirme ve şekil 8’de sunulan olumsuz başa çıkma stratejilerinden kaçınma önerileri kişinin kültürü ve mevcut kriz durumunun koşullarını göz önüne alarak uyarlanabilir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

Şekil 7. Sorunlara Karşı Olumlu Başa Çıkma Stratejilerini Güçlendirme (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

Şekil 8. Sorunlara Karşı Olumsuz Başa Çıkma Stratejilerinden Kaçınma (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

2.4.2.1.4. Yardımı Sonlandırma

Öncelikle yardım edilen bireylerin ve yardım sunan açısından gereksinimlerin değerlendirmesi yapılır. Eğer durum uygunsa yardımın sonlandırılacağı açıklanır ve eğer yardım sunan kişiden sonra bir başkası yardıma devam edecekse bu kişi krizden etkilenen insanlarla tanıştırılır. Yardım edilen kişilerin diğer servis hizmetlerinden faydalanmaları sağlandıysa bundan sonra nelerle karşılaşacakları anlatılır ve desteğin takibi için gerekli bilgiler verildiğinden emin olunur. Yardım edilen kişiyle ne yaşamış olursa olsun, ona iyi dilekleri sunulur ve olumlu bir şekilde veda edilmesi gerekir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

2.6.3. Psikososyal Destek Programı Isınma Etkinlikleri

MEB Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNİCEF işbirliği ile hazırlanan Doğal Afet Travması Psikososyal Destek Güçlendirici Programı 2019’da güçlendirici etkinliklere başlamadan önce ısınma etkinlikleri önerilir. Programda belirtilen ısınma etkinliklerinin adları ise;

Sayı Tuzağı, Fener Oyunu, Patlıyor Patladı, Ekip Çemberi, Sırayla Söyle, Kap Kap, Sesli Dönüşüm, Tavşan Ol Tazı Ol, Geçici Ev, Güvenli Kollar, Düşürme Değiştir, Hedef Dansı ve Kaçan Balon’dur (Acar vd., 2018). Isınma Oyunlarının içeriği tezin ek 5’inde sunulmuştur.

2.6.4. Psikososyal Destek Çalışmalarında Kullanılabilcek Egzersizler

Depremzedeler ile yürütülecek çalışmalarda onların psikolojik olarak rahatlamasına ve güvende olmasına katkı sağlayacak etkinliklerin başında nefes egzersizleri ve yaşam üçgeni gibi fiziksel etkinlikler gelmektedir. Bu etkinliklerin psikososyal destek çalışmalarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü insan solunumu, sürekli otonom sinir kontrolü altında olan sinerjik bir süreçtir. Aynı zamanda isteğe bağlı olarak da kontrol edilebilir ve bu nedenle çeşitli nefes alıp verme modellerinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin “pranayama astanga” olarak adlandırılan yoga ile ilişkili olan ve nefes kontrolünün resmi ve geleneksel uygulamasıyla ilgilenen ve prananın yaşam gücü olarak düzenlenmesini amaçlar. Pranayama, solunum sürecini terapötik bir yolla kontrol ederek, akciğer rezerv fonksiyonunun iyileştirilmesiyle temel ve açık bir düzeyde etkili nörolojik kontrol sağlar. Anulom Vilom Pranayama (AVP), daha yüksek otonomik tonu düzenleyen alternatif burun deliği solunumudur, Kapal Bhati Pranayama (KBP), karın duvarının içe doğru kasılması ile içeri ve dışarı nefes körüğü olan bir serebral detokstur. Diafragmatik solunum egzersizleri/ Diaphragmatic Breathing Exercises (DBE) ve Pursed Lip Breathing (PLB) olarak nefes egzersizi, nefes alma sürecini iyileştirmeye yardımcı olan popüler formlarıdır. Anulom Vilom Pranayama (AVP), Kapal Bhati Pranayama (KBP), akciğer hacimlerinin desteklenmesi için Diafragmatik Solunum Egzersizleri (DBE) ve Pursed Dudak Solunum Egzersizleri/ Pursed Lip Breathing Exercises (PLBE) gibi popüler olan bazı solunum egzersizleri çalışılmıştır. AVP’nin nefes tutma sırasında gevşemeyi artırmak için incelenen müdahaleler arasında en iyisi olduğu anlaşılmıştır. DBE nefes tutma süresini maksimum olarak artırdığı görülmüştür. Bu nedenle, AVP ve DBE'nin bir kombinasyonu, tam

kapanma sırasında akciğer rezervini arttırmak ve normal bireylerin anksiyetesini azaltmak için en iyisi olabilir (Shukla, Chauhan ve Raj, 2020). Yaşam üçgeni ise Deprem anında doğal olarak oluşan ya da bireylerin oluşturduğu boşluk alanları deprem sonrası hayatta kalma açısından önemlidir. Deprem esnasında yapılar çöktüğünde, eşyaların veya içindeki mobilyaların üzerine düşen tavanların ağırlığı, yanlarında boşluk bırakarak bu eşyaları ezer. Bu boşluğa "yaşam üçgeni" denir. Depremde hayatta kalma yüzdesini artırmanın olası en iyi yolu budur. Nesne ne kadar büyükse, o kadar güçlü hale gelir, o kadar az yoğunlaşır. Nesne ne kadar az sıkıştırılırsa, bu boşluğu güvenlik için kullanan kişinin bundan yararlanma olasılığı azalır. Yapıların yıkılmasında içerideki insanların ezilerek hayatını kaybetmesi olasıdır. Masa veya otomobil gibi nesnelerin altına giren insanlar genellikle ezilmekten kendini kurtaramazlar. Ancak canlı varlıklar olan kediler, köpekler ve bebekler genellikle cenin pozisyonunda kıvrılırlar. Bu bir güvenlik ve hayatta kalma içgüdüdür. Bundan dolayı deprem anında "yaşam üçgeni" en iyi çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Emergency", 2020).

2.7. Deprem ve Mesleki Yaşam

Afet olayları belirli alanda aniden ortaya çıkan, insanları sosyal, ekonomik, fiziksel ve psikolojik yönden olumsuz etkileyen, birden fazla stres oluşturan, doğal veya insan kaynaklı durumlardır. Sosyal hayatı kesintiye uğratan afetler, bireyin olağan yaşamını etkileyerek, uyum kapasitesini zorlamakta, dışsal desteğe ihtiyaç doğurmaktadır. Zor ve tehlikeli olgularla karşı karşıya kalan kişilerin korku tepkisini ilk olarak sergilediği bilinmektedir. Aslında bahsi geçen korku hali içgüdüsel, bir tepkidir. Böylelikle bireylerin fiziksel ve sosyal zor süreçlerde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için olumsuzluklara karşı uyanık ve dikkatli olmasını sağlamaktadır. İnsanların korkuya maruz kaldığında, savaşıma dürtüsü, kaçma isteği, hareketsiz kalma ve duygusal yakınlık gibi birbirinden farklı tepkiler sergiledikleri gözlenmiştir (Şeker ve Akman, 2014).

2011 yılında Van'da gerçekleşen iki deprem, şiddetleri yönüyle ülkemizin son zamanlarda karşı karşıya kaldığı büyük depremler arasında yerini almıştır. Depremden hemen sonra arama, kurtarma ve iyileştirme faaliyetlerinde farklı meslek mensuplarının görev aldığı bilinmektedir. Özellikle doğal afet sonrası şehirde güvenlik gereksinimi depreme maruz kalmış polis memurları tarafından da sağlanmaya çalışılmıştır. Polislik mesleği doğası gereği zorlu yaşam olayları ile bağlantılı, stres seviyesi yüksek bir

çalışma alanıdır. Depremden sekiz ay sonrası çalışmalara katılan polis memurları ile yapılan “Van Depremi Sonrası Duygusal, Bilişsel ve Davranışsal Tepkiler: Polis Örnekleme İncelemesi” başlıklı çalışmada katılımcıların çoğu yaşadıkları deprem olayını fiziksel, psikososyal ve ekonomik travma olarak ifade etmişlerdir. Bu durumda katılımcıların görevlerine devam ederken çoklu travma yaşantısının devam ettiği belirtilmiştir. Yaşanan şok edici zorlu yaşam olguları aradan yıllar geçse bile kişiler o an ne yaptıklarını canlı bir şekilde hatırlayabilmektedir. Ayrıca katılımcıların depreme yönelik duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerinin depremde gördükleri hasar seviyesine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş, depremde alınan hasar seviyesi arttıkça günlük rutin alışkanlıklarının ve yaşamla ilgili beklentilerin de daha fazla değiştiği gözlenmiştir. Deprem riskinin farkında olmayan katılımcıların depremde sonra günlük yaşamlarını bu riske karşın farkındalık düzeyi yüksek olanlara göre daha fazla değiştiği anlaşılmıştır (Şeker ve Akman, 2014).

Van depreminde polis meslek mensuplarının maruz kaldığı yaşantılara deprem ve deprem sonrası psikososyal destek hizmetleri kapsamında çalışmalar gerçekleştiren psikolojik danışmanlık meslek mensuplarının benzer yaşantılara maruz kaldığı görülmektedir. Doğal afet sonrası çeşitli meslek mensuplarının daha aktif rol aldıkları bilinmektedir. Arama kurtarma, sağlık ve ilk yardım çalışanları, güvenlik güçleri, itfaye personeli, psikolojik danışmanlar vb. Burada söz konusu meslek mensuplarına yaşam becerileri kazandırmak belki de en temel öge olarak önümüze çıkmaktadır. Yurt dışında buna ilişkin birçok çalışmanın yapılmasının yanı sıra özellikle mesleğe hazırlık ve üniversite eğitim döneminde yaşam becerileri eğitimleri sunulmaktadır. Yaşam becerileri bireylerin uyum sağlamasına, çevre ile bağlantı kurmasına ve kendi kendini yönetmesine yardımcı olur. Burada temel yetkinlikler veya kişisel ve sosyal yetkinlikler, bir dizi entelektüel, sosyal, kişisel ve duygusal derin öğrenme ve yaşam boyu öğrenmenin gelişimi için gerekli olan yeterliliklerdir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise yaşam becerileri, iletişim becerileri, kişiler arası iletişim becerileri gibi becerileri yeterlilik alanlarının bir parçası olarak belirtir. Bunların yanı sıra temel yeterlilikler; empati kurma, karar verme, problem çözme becerileri, eleştirel düşünme becerileri ve öz farkındalıktır. Ancak böylelikle başarısızlık, anksiyete, depresyon ve stres gibi duyguları yönetme sağlanabilir. Bahsi geçen yeteneklerin edinilmesi ve yönetilmesi önerilmektedir. Böylelikle bireylerin depresyon, kaygı, yalnızlık gibi sorunları kontrol etmelerine yardımcı olunur. Ayrıca sosyal ilişkilerde reddedilme, öfke

ve çatışma sorunlarının çözülmesine katkı sağlanır. Smith 2004’de yaptığı bir çalışmada yaşam becerileri eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 500 katılımcıdan yararlanmıştır. Araştırma sonuçları yaşam becerileri eğitiminin katılımcıların zihinsel ve fiziksel sağlığını iyileştirdiğini, yönetim ve liderlik üzerinde önemli etkileri olduğu yönündedir. Ayrıca alınan eğitim katılımcıların davranış ve sosyal sorunlarını da azaltmıştır. Bundan dolayı 2018 yılında ise Taylor Üniversitesi, yaşam becerileri programını kendi akademik müfredatına entegre ederek bütünsel eğitime öncülük etmiştir. Yaşam becerileri veya sosyal beceri programları, dünya çapında bir program olarak ortaya çıkmıştır. Gençlerin zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için bütünsel eğitim olarak sunulmaktadır (Nair & Vice-Chancellor, 2019).

2.8. Mevzuat

Bu kısımda ülkemizde faaliyet gösteren çeşitli kurum ve bakanlıkların afet koordinasyon ve psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin yasal mevzuata yer verilmiştir.

2.8.1. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ORGM) tarafından en son 2019 yılında Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi yayımlanmıştır. MEB rehberlik hizmetleri kapsamında doğal afet, terör, göç, intihar, ölüm - yas, cinsel istismar gibi travmatik ve zorlu olaylar karşısında psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale hizmetleri yürütülmektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesinde dikkat edilecek hususları düzenlemek için “Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi” hazırlanmıştır. Yönerge Milli Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısı içinde psikososyal destek çalışmalarının yürütülmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Yönergeyle MEB’e bağlı Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğünün, İl/ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin ve Okul Müdürlüklerinin Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale kapsamında oluşturulacak ekipleri görev, yetki ve sorumlulukları da belirlenmiştir. Ayrıca yönergede Genel Müdürlük, İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlükleri, Okul Müdürlükleri ve

öğretmenlerin görev, yetki ve sorumlulukları ile ekiplerin oluşturulmasına ilişkin usul ve esaslar da belirtilmektedir (“MEB”, 2019).

2.8.1.1. Elazığ/Malatya Programı

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Elazığ/Sivrice Merkezli 6.8’lik depremde sonra Elazığ ve Malatya İlinde uygulanmak üzere Psikososyal destek hizmetleri, psikoeğitim programı yayımlanmıştır. Program anaokulu-ilkokul ve ortaokul-lise olmak üzere iki ayrı formatta hazırlanmıştır. Bu program doğal afetler sonrası çocuk ve yetişkinlerin yaşantılarını normalleştirmek ve travmatik yaşantıların etkileri konusunda çocukların iletişim becerilerini güçlendirmek amacıyla oluşturulmuştur. Program, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Psikososyal Destek Programları esas alınarak hazırlanmıştır. Bu program, Psikososyal Destek Programlarının esnekliği doğrultusunda, bölgesel ihtiyaçlar ve öğrencilerin gelişim ihtiyaçları temelinde üç oturum olacak şekilde düzenlenmiştir.

Programın Genel Amaçları ise;

1. Travmatik olayların normal psikolojik etkileri hakkında öğrencileri bilgilendirmek ve onların bu konuya ilişkin farkındalıklarını artırmak.
2. Öğrencilere kendi tepkilerini anlama ve paylaşma olanağı vererek tepkilerinin doğal olduğunu göstermek ve tepkilerini normalleştirmek.
3. Okul sistemi ile öğrenciler arasında yaşantıların paylaşılmasını sağlayarak öğrenci ile okul arasındaki iletişimi geliştirmek ve öğrencinin okul ile bağına güçlendirmek.
4. Öğrencilerin olumlu başa çıkma yöntemlerini fark etmelerini ve kullanmalarını sağlamak.
5. Öğrencilerin güçlü yönlerini fark etmelerini sağlamak.
6. Öğrencilerin öğrenme ve gelişme kapasitelerini artırmak.
7. Öğrencilerin sosyal destek kaynaklarını fark etmelerini sağlamak.
8. Öğrencilere geleceğe ilişkin olumlu bakış açısı kazandırmak (“MEB”, 2020).

Bu program okul rehber öğretmeni/psikolojik danışman müşavirliğinde, sınıf rehber öğretmenleri tarafından öğrencilere uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Programın

uygulanmasından önce okul rehber öğretmeni/psikolojik danışman tarafından sınıf öğretmenlerine yönelik travma ve travma sonrası stres tepkileri hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca öğrenci etkinliklerinin uygulanması sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlar ile ilgili öğretmenlerin bilgilendirilmesi sağlanacaktır. Programın uygulanması sürecinde görev ve sorumluluklar aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir:

1. Okulda psikoeğitim programının planlaması ve yürütülmesi sürecinden okul müdürü sorumludur.
2. Programın uygulanması için gerekli tüm malzeme ve düzenlemeler okul yönetimi tarafından sağlanacaktır.
3. Rehber öğretmen/psikolojik danışman veli ve öğretmen oturumlarını, sınıf rehber öğretmenleri ise öğrenci oturumlarını yapmakla yükümlüdür.
4. Öğretmen oturumu, öğrenci oturumlarından önce yapılmalıdır. Veli oturumunun ise öğrenci oturumlarından önce yapılması programın etkisini arttıracaktır.
5. Öğrenci oturumlarının her biri ayrı günlerde yapılacak olup bir hafta içerisinde tamamlanması esastır.
6. Psikoeğitim uygulamaları sırasında yapılan paylaşımlarla ilgili “gizlilik ilkesi” dikkate alınmalıdır.

Okul rehber öğretmeni/psikolojik danışman, psikoeğitim programının uygulanması sırasında okulda tespit edilmiş travma/zorlu yaşam olaylarından ileri düzeyde etkilenmiş öğrencileri ilgili kurum ya da kuruluşlara yönlendirmekle yükümlüdür (“MEB”, 2020).

2.8.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü teşkilat ve görevlerine ilişkin yönergesinde göç, afet ve acil durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığının görevleri belirtilmiştir. Ayrıca yönergede ASHB teşkilat birimlerinin görev, yetki ve sorumluluklarının yanı sıra bakanlık bünyesinde görev yapan ASHP uzman/yardımcısı, sosyal çalışmacı, sosyolog, psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen, psikolojik danışman ve rehber öğretmenin görev, yetki ve

sorumlulukları düzenlenmiştir. Buna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır;

- Genel Müdürlüğün hizmet alanı ile ilgili olarak çocuk ve gençlerin gelişimleri ve ailelerine götürülecek rehberlik ve danışmanlık hizmetleri dikkate alınarak sorunların çözümüne yönelik yapılacak her türlü çalışma ve gerçekleştirilecek araştırmalarda görev almak.
- Çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal gelişimleri ile ilgili hazırlanacak eğitim programlarının oluşturulmasında görev almak.
- Genel Müdürlük tarafından ailelerin eğitime yönelik hazırlanan eğitim materyallerinin Milli Eğitim Bakanlığınca uygulanan ders programları ve açık öğretim uygulamalarını takip ederek güncel tutulmasına ve birbiri ile uyumlu olmasına yönelik inceleme ve araştırmalar yapmak ve sonuçlarını amirlerine sunmak.
- İllerden gelen alan taraması ve başvurular neticesinde oluşturulan sosyal risk haritalarının değerlendirilmesinde ve sosyal politikaların oluşturulması çalışmalarında görev almak, katkı sağlamak.
- Hizmetin temel özellikleriyle ilgili işleyiş, uygulama ve mevzuat konularında hizmet içi eğitimlerde görev almak.
- Diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan alanı ile ilgili araştırma rapor vb. incelemek, mesleki görüş bildirmek ve ortak çalışmalara katılmak.
- Genel Müdürlüğün kuruluş amacına uygun nitelikteki araştırma ve incelemelerde görev almak.
- Koruyucu önleyici hizmetlerin geliştirilmesinde görev almak.
- Birimi ve mesleği ile ilgili yazışmaları düzenlemek.
- İç denetim, kalite yönetim sistemi ve genel teftiş rapor sonuçlarına uygun olarak düzeltici ve önleyici faaliyetleri yerine getirmek.
- Mevzuat çalışmalarında görev almak.
- Amirlerince verilen diğer iş ve işlemleri yapmaktır (“ASPB”, 2017).

2.8.3. Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD)

İç İşleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren AFAD 5209 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkındaki kanun ve ilgili mevzuat çerçevesinde çalışmaktadır. Afetlerin olumsuzluklarının azaltılması, afetlerin neden olduğu olgulara hızlı ve etkin müdahale yapılması, afetlerin etkilediği insanların veya sosyolojik yapıların daha gelişmiş ve daha güvenli yaşam alanlarının sağlanması ve afetlerin önlenmesi gibi çalışmalar sorumluluğundadır. Afet yönetimi ise afetlerin önlenmesi ve oluşan zararların en aza indirilmesi hedefiyle afetten önce, afet esnasında ve afetten sonra kararlaştırılması gereken tedbirler ve gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerin tasarlanması, koordinasyonun sağlanması, gerekli yönlendirmelerin yapılması ve desteklenmesiyle afet durumuna etkin olarak uygulanması amacıyla devletin ve sosyolojik yapının tüm kurum ve kuruluşlarıyla olanak ve referansların tespit edilen öncelikler ve stratejik hedefleri kapsamında yararlanılmasını gerektiren, çok paydaşlı, komplike ve dinamik bir yönetim şeklidir. AFAD Mühadahale Yönetmeliğine göre ise Psikososyal destek çalışmaları şu şekilde belirtilmektedir: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, psikososyal destek hizmet grubu ve aynı bağış depo yönetimi ve dağıtım hizmet grubu ana çözüm ortağıdır. Afet bölgesinde afetzedelerin ve afet çalışanlarının psikososyal destek hizmetlerine yönelik koordinasyondan, afetzedelere yapılan aynı bağışların depo hizmetleri ve dağıtımına yönelik koordinasyondan sorumludur (AFAD, 2015).

2.9. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Bu bölümde Türkiye’de ve dünyada yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına kaynaklık eden bilimsel yayın ve araştırmalara değinilmiştir.

2.9.1. Yurtiçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Bu bölümde psikososyal destek çalışmaları kapsamında hizmet sunan bireylere yönelik Türkiye’de yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Acar (2021) araştırmasında, mülteci ve sığınmacılarla çalışan ve meslekleri gereği travmatik yaşam öyküleri dinleyen meslek elemanlarında ikincil travmatik stres, depresyon ve tükenmişlik belirtileri incelenmiş ve katılımcıların demografik özelliklerinin yordama etkisi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra duygusal emek

ve mağdurla özdeşim düzeylerinin yordayıcı etkisine bakmıştır. Araştırma için 190 kadın (%66.7), 95 erkek (%33.3) olmak üzere 20-44 (Ort=28.3, ss=4.05) yaş aralığında 285 katılımcıdan veri toplanmıştır. Veri toplamak amacıyla Demografik Bilgi Formu, Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği-Bölüm 1, Mağdurla Özdeşim Anketi, İkincil Travmatik Stres Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Duygusal Emek Ölçeği uygulanmıştır. Bulgulara göre, kadınların erkeklere göre yüksek düzeyde depresyon ve ikincil travmatik stres belirtisi gösterdiği; erkeklerin ise daha yüksek düzeyde duygusal emek alt boyutlarından sahte duygular ve gizlenen duygular sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki pozisyona göre ise bağımlı değişken düzeylerinin farklılaşmadığı bulunmuştur. İkincil travmatik stres genel belirti düzeyi ile istemsiz etkilenmeler ve kaçınma alt boyut puanlarını mağdurla özdeşim ve sahte duygular düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. İkincil travmatik stres aşırı uyarılmışlık alt boyut puanını ise sadece duygusal emek gizlenen duygular düzeyinin yordadığı saptanmıştır. Depresyon belirti düzeyini ise sadece duygusal emek alt boyutlarından sahte duygular düzeyinin yordadığı görülmüştür. Aynı şekilde, duygusal emek düzeylerinin farklı şekillerde tükenmişlik alt boyut puanları üzerinde anlamlı etkisinin olduğu bulunmuştur.

Cebbar (2021) araştırmasında, psikologların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ikincil travmatik stres, somatizasyon ve tükenmişlik düzeyleri ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 23-55 yaş aralığındaki 123 psikolog oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama amacıyla Demografik Bilgi Formu, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, İkincil Travmatik Stres Ölçeği, Somatizasyon Ölçeği ve Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre psikologların psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile ikincil travmatik stres, somatizasyon ve tükenmişlik düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık düzeyi ile mesleğini isteyerek seçme arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; İkincil travmatik stres ve tükenmişlik düzeyleri ile mesleğini isteyerek seçme arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık düzeyi ile gelir arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.

Altan (2020) araştırmasında, ruh sağlığı çalışanlarının ikincil travmatik stres seviyelerinin belirlenmesi, çocukluk çağı travma düzeyleri ve erken dönem uyum bozucu şemalar ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini psikolog, psikiyatrist ve psikiyatri hemşiresi olmak üzere 144'ü kadın, 108'i erkek 252 ruh sağlığı

çalışanından oluşmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan veri toplamak amacıyla Sosyodemografik ve Diğer Bilgi Formu, İkincil Travmatik Stres Ölçeği, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, ikincil travmatik stres seviyesi ile çocukluk çağı travma düzeyleri arasında negatif, erken dönem uyum bozucu şema puanları arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Yaş, çalışma saati, mesleki deneyim yılı, hasta sayısı, travma hastası sayısı arttıkça ikincil travmatik stres düzeylerinin de arttığı gözlenmiştir. Süpervizyon desteği alan, mesleğini isteyerek seçen ve nöbet tutmayan katılımcıların ikincil travmatik stres düzeylerinin anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır. Örneklem içerisinde yer alan ruh sağlığı çalışanlarından psikologların diğer meslek gruplarına oranla daha düşük ikincil travmatik stres düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.

Akçer (2020) araştırmasında Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu (PIKTES) projesi kapsamında rehberlik ve psikolojik danışman olarak göçmen öğrencilerle çalışan Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) mezunlarının ikincil travmatik stres düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın evrenini PIKTES kapsamında Türkiye genelinde çalışan rehberlik danışmanları oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 77 kadın 67 erkek 144 rehberlik danışmanından oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak demografik bilgilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Hedeflenen değişkenlerin ölçülmesi için İkincil Travmatik Stres Ölçeği, Toronto Empati Ölçeği ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği kullanılmıştır. Rehberlik danışmanlarının ikincil travmatik stres düzeyleri alanyazında birlikte araştırılan empati düzeyi, duygu düzenleme becerisi ve demografik değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, PIKTES’te çalışan rehberlik danışmanlarının ikincil travmatik stres düzeylerinin düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenlerden; empati düzeylerinin yüksek, duygu düzenleme güçlüğü puanlarının ise düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Duygu düzenleme güçlüğü, cinsiyet, meslekte çalışılan süre, göç ve travmaya yönelik eğitim alma, çalışılan coğrafi bölge değişkenlerinin ikincil travmatik stres düzeylerinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Araştırmada incelenen diğer bağımsız değişkenler olan; empati düzeyleri, yaş, medeni durum, eğitim durumu, sosyoekonomik düzey, çalışılan kademe gibi değişkenlerine göre ise ikincil travmatik stres düzeyi yönünde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Can (2020) araştırmasında Sığınmacılar/Mültecilerle çalışan sivil toplum çalışanlarının psikolojik sağlamlığını ve ikincil travmatik stres düzeyini incelemiştir. Bu araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşlarında mülteci/sığınmacılarla çalışan 50 kişiyle görüşme yapılmıştır. Araştırma sivil toplum çalışanlarını hedef aldığı için amaçsal örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların sosyodemografik bilgilerini almak için Sosyodemografik Bilgi Formu, ikincil travmatik stres düzeyleri hakkında bilgi almak için Türkçeye uyarlanmış İkincil Travmatik Stres Ölçeği, psikolojik sağlamlıklarını ölçmek için Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, psikopatolojik değerlendirme yapmak için Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; sivil toplum çalışanların ikincil travmatik stresi düşük düzeyde, psikolojik sağlamlıkları ise normalden yüksek düzeyde bulunmuştur. İkincil travmatik stres ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Psikolojik sağlamlık düzeyi üzerinde cinsiyet, mesleki kıdemin anlamlı etkisinin olduğu; cinsiyete göre kadınların daha düşük psikolojik sağlamlığa sahip olduğu, sivil toplum alanında 6 yıl ve daha fazla çalışanların ise daha yüksek oranda psikolojik sağlamlığa sahip olduğu gözlenmiştir. Diğer değişkenlerin ise psikolojik sağlamlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gözlenmiştir. Araştırmada ikincil travmatik stres düzeyi ile kısa semptom envanteri alt boyutlarından olumsuz benlik arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuş diğer alt boyutların arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Kısa semptom envanteri alt boyutlarına baktığımızda olumsuz benlik; kadınlarda erkeklere göre daha yüksek düzeyde, sosyal hizmet uzmanı/sosyolog/saha çalışanı meslek elemanlarında diğer meslek elemanlarına göre daha yüksek düzeyde saptanmıştır. Somatizasyon; eğitim durumuna göre yüksek lisans ve doktora yapanlarda lisans mezunlarına göre daha yüksek düzeyde, sosyokültürel durumunu orta olarak belirtenlerde yüksek olarak belirtenlerden daha yüksek düzeyde, travmatik bir olay dinleyenlerde dinlemeyenlere oranla daha yüksek düzeyde saptanmıştır. Anksiyete; eğitim durumuna göre yüksek lisans veya doktora yapanlarda lisans mezunlarına göre daha yüksek düzeyde saptanmıştır. Hostalite; sosyokültürel durumuna orta diyen katılımcılarda, yüksek diyenlere oranla daha yüksek düzeyde saptanmıştır.

Öles (2019), araştırmasında travma mağduru bireylerle çalışan ruh sağlığı çalışanları ve aynı alanda çalışan diğer meslek gruplarında görülen ikincil travmatik stres ve tükenmişlik düzeyleri ile algılanan sosyal destek ve başa çıkma stillerinin bu değişkenler üzerindeki yordayıcılığını incelemiştir. Araştırmaya Türkiye'nin farklı

şehirlerinden ulaşılmış 185 travma çalışanı katılmıştır. Araştırma verileri Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988), Maslach Tükenmişlik Envanteri (Maslach ve Jackson, 1981), Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (Şahin, Batıgün ve Yılmaz, 2001) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (Şahin ve Durak, 1995) ile elde edilmiştir. Veriler korelasyon, regresyon, T-testi ve ANOVA yöntemleriyle analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, ikincil travmatik stres ile tükenmişlik arasında pozitif bir ilişki bulunurken, sosyal desteğin artması ikincil travmatik stres ve tükenmişliği azaltmaktadır. Bunun yanında, mesleki tecrübe ve yaş faktörlerinin tükenmişlik ve ikincil travmatik stresi etkilediği saptanmıştır. Travma çalışanlarını yaş aralığı olarak en çok çocuklarla çalışmak, travma türü olarak da en çok şiddet ve istismar vakalarıyla çalışmanın tükettiği elde edilen bulgular arasındadır.

Tuncay ve Akçay'ın (2018) “Terörizmin Psikososyal Etkileri ve Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini” temalı derleme çalışmasında terörizmin psikososyal etkilerini gözden geçirmek ve terör olaylarında mikro-mezzo ve ekzo-makro düzeydeki müdahale süreçlerini içeren sosyal hizmet uygulamasının genel çerçevesini planlı değişim sürecinin aşamalarına değinilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda terör eylemlerine tanık veya maruz kalan kişilerin bedensel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla karşılaşmakta ve sosyal işlevselliklerinin azalabildiğinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte incinebilir gruplar arasında olan çocuklar, yaşlılar ve engelliler için terör eylemlerinin etkilerinin çok daha sarsıcı olabileceği vurgulanmaktadır. Terör eylemlerinin mağduru olan veya terörden etkilenen kişilerin işlevselliklerinin yeniden sağlanması için çok boyutlu ve sistemik müdahaleler gerektiği savunulmaktadır. Güçler temeline ve çevresi-içinde-birey perspektifine dayalı olan sosyal hizmet müdahalelerinde bireyden başlayarak topluma uzanan farklı düzeylerde çalışılmasından söz edilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, pratik gereksinimlerin belirlenmesi ve gereğinin yapılmasından, psikososyal destek müdahalelerine ve toplumsal bilinçlenmenin geliştirilmesine doğru birçok müdahale sürecinde aktif rol alması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca terör eylemlerinden etkilenen birey, aile, grup ve toplulukları anlamaya, sorun ve ihtiyaçlarını tespit etmeye yönelik gözlemsel ve girişimsel sosyal hizmet araştırmalarına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

2.9.2. Yurtdışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Bu kısımda psikososyal destek çalışmaları kapsamında hizmet sunan uzmanlara yönelik yurtdışında yürütülen bilimsel çalışmalara yer verilmiştir.

Muomah, Ndukuba, Odinka, Amadi, Nduanya, Odinka & Iyidobi (2021) “travmaya olayına maruz kalma: yatalak hastalara bakım verenlerin dayanıklılığı ve iyimserliği ile ikincil travma stres seviyesi arasındaki bağlantıyı açıklıyor mu?” başlıklı araştırmada hastalara bakım verenlerin dayanıklılığı ve ara buluculuk rolü de dahil olmak üzere iyimserliği ile ikincil travma stres seviyesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmaya Nijerya’da bir ortopedi hastanesinde görev yapan ve yatan hasalara bakım veren 194 kadın çalışan katılmıştır. Katılımcıların % 64,95 evli, % 50’sinin yaş aralığı 15 ile 70 arasında, ortalama yaşları ise 31,5’tir. Mesleki deneyim ortalaması da 8,9 yıldır. Araştırmada iyimserliğin ve dayanıklılığın ikincil travma stres seviyesine ne gibi etki ettiği ölçümlenmiştir. Analizler sonucu iyimserliğin ve dayanıklılığın (esneklik) ikincil travma stres seviyesine etki ederek stres riskini azalttığı bulunmuştur. Hastanede yatalak hastalara bakım veren personelin görevleri esnasında onlara psikolojik müdahaleler yapılması ise bakıcıların iyimserliğine ve dayanıklılığına olumlu yönde etki ettiği belirtilmektedir. Travmaya maruz kalma nedeniyle olası ikincil travma stresi yaşayabilecek yatalak hastalara bakım sunan çalışanların psikolojik müdahale programlarından yararlandırılması onların ikincil travma stres risklerini azaltabileceği araştırmada vurgulanmaktadır.

Baker, Stover, Haar, Lampros & Koenig (2020) "İkincil Travma ve Azaltma teknikleri" üzerine ABD'den insan hakları komitelerinde görev alan uzmanların ikincil travmalarını azaltmaya yönelik hazırlanan ve uygulanan üniversite programına katılanlardan 33 kişiyle çalışma yürütümüşlerdir. İnsan haklarını izleme ve gözetme alanında görev yapan uzmanlar genellikle potansiyel savaş suçları gibi birçok insan hakkı ihlalleri hakkında yoğun çalışma içerisindeyler. Görevlerinin doğası gereği çalışma esnasında birçok insan hakkı ihlaline ilişkin bilgi sahibi olmaktadır. Bu durum ise bu alanda görev yapan uzmanların ikincil travma stresi geliştirme riski altında olduğunun göstergesidir. Travma ise bir dizi bilişsel ve davranışsal durum olarak ortaya çıkan kaygı, depresyon ve stres bozuklarına yol açmaktadır. Geleneksel tutum sergileyen insan hakları örgütleri ikincil travma riskini tanımakta gecikmiştir. Ancak son yıllarda insan hakları alanında çalışanlar üzerine yapılan araştırmalar sonucu

üniversitelerde ikincil travma sorunlarını hafifletmeye yönelik program düzenlenmesi sağlamıştır. Programın uygulanabilirliği ve hangi yöntemlerin yararlı olduğunu belirlemek amacıyla programa katılanlara anket çalışması yapılmıştır. Katılımcıların yanıtlarından travmayı hafifletmeye yönelik altı başlık elde edilmiştir. Bunlar; vaka içeriğini işlenmesi, vaka içeriğine maruz kalmanın sınırlandırılması, kişisel yaşam ile görev arasında sınırların çizilmesi, soruşturmalara pozitif bakış açısı getirilmesi, daha deneyimli araştırmacılardan destek alınması ve tekniklerden bir bütün halinde yararlanılmasıdır. Sonuç olarak insan hakları komitlerinde çalışan uzmanların sağlık haklarının gözlemlenmesi, ikincil travmanın etkilerini azaltacak sıklıkla eğitimlerin düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Rienks tarafından (2020) “çocuk istismar vakalarında çocukların yararına çalışanların deneyimleri” konulu araştırmada vaka çalışmalarında görev alan çalışanların ikincil travma stres deneyimleri ile stresle başa çıkma stratejilerinin ne kadar önleyici olduğu incelenmiştir. Bu çalışmanın bulguları, ABD’de üç eyaletteki çocuklar yararına görev yapan çalışanlarının hem kesitsel (başlangıçta N= 1968) hem de boylamsal (3 yıllık takipte N= 653) vaka verilerine dayanmaktadır. Bu Çalışmada görev alan katılımcılardan çevrim içi anketi doldurulmaları istenmiştir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde hizmet sunan vaka çalışanlarının %29,6’sı "ağır" aralıkta puan alarak, görece olarak yüksek düzeyde ikincil travma belirtileri gösterdikleri saptanmıştır. Vaka çalışanlarının ikincil travma stres deneyimi sonucu tükenmişlik durumunun örgütsel destek ve başa çıkma stratejilerinden yararlanılmamasıyla ilişkili olduğu da bulunmuştur. Vaka çalışanlarından başa çıkma stratejilerini kullananlarda hem aynı yıl hem de üç yıl sonrasında daha az ikincil travmatik stres belirtilerinin olduğu görülmüştür. Başa çıkma stratejileri olarak; öz bakım davranışlarının alışkanlık haline getirilmesi, fiziksel sağlığa dikkat edilmesi (egzersiz, dengeli beslenme, yeterli uyku) ve dahi duygu ve düşüncenin olumlu beslenmesi (yemek yapma gibi yaratıcı etkinlikler, meditasyon veya kilise gibi ruhsal faaliyetler ve aile ve arkadaşlardan sosyal destek alma) ikincil travma stres belirtilerinin azaltılmasına yönelik büyük fayda sağlayacağı savunulmaktadır. Travma geçmişi olan çocuk ve aileleriyle yürütülen vaka çalışmalarının doğası gereği oldukça stresli bir alan olduğundan ikincil travma deneyiminin önlenmesi için başa çıkma stratejilerinin kullanılması stres etkeninin birçok zararına karşı koruma sağlayabilir olduğu belirtilmektedir. Ayrıca araştırma sonuçları göz önünde bulundurulduğunda çocuklar yararına çalışanların ikincil

travmaya maruz kalmanın olumsuz etkilerinden ve eş zamanlı fazla mesaiden korumaya yardımcı olacak kurumsal desteğe sahip olmanın önemine de işaret edilmektedir.

Christian-Brandt, Santacrose & Barnett (2020) ABD’de yaptıkları “Travma konusunda deneyimli eğitim emekçileri: Dezavantajlı ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin merhamet ve memnuniyet düşüklüğü, ikincil travma stresi, tükenmişlikten dolayı mesleği bırakma niyeti” konulu çalışmada travma ile baş etmede okul temelli etkinliklerin öğretmen özelliklerini nasıl etkilediği ve mesleği bırakma niyeti arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çoğunluğu Latin kökenli, resmi dili bilmeyen ve sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerden oluşan dezavantajlı ilkokullarda görev yapan 163 öğretmenin katılımıyla çalışma gerçekleştirilmiştir. Katılımcı öğretmenlere, yaşam kalitesini belirlemeye yönelik bir ölçek uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde merhamet memnuniyeti daha yüksek olan öğretmenlerin ikincil travma stresleri ve tükenmişlik puanları daha düşük bulunmuştur. Travma ile baş etmede okul temelli program uygulayan okullarda görev yapan öğretmenlerin programa ilişkin olumlu algılarının merhamet, ikincil travma, stres ve tükenmişlik durumları ile olumlu yönde ilişkili oldukları tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularından daha yaşlı öğretmenlerin merhamet memnuniyetlerinin düşük ve daha yüksek tükenmişlik durumları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu okullarda görev yapan daha yaşlı öğretmenlerin meslekten ayrılma niyetlerini bildirme olasılıkları daha yüksek bulunmuştur. Dezavantajlı travma geçmişi olan çocukların devam ettiği okullarda görev yapan öğretmenlerin ikincil travma stresi ve programa ilişkin algılarının meslekten ayrılma niyeti ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Programı kabullenmenin ve sürdürebilmenin öğretmenlerin mesleki anlamda iyi oluşuna ve özellikle merhamet memnuniyetine olumlu katkı sağlamada rol oynadığı araştırma bulguları arasındadır.

Letson, Davis, Sherfield, Beer, Phillips & Wolf (2019) ABD’de “Çocuk koruma merkezlerinde çalışanların şefkat, tatmin, tükenmişlik ve travmatik stresini belirleme” başlıklı araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmada Çocuk Koruma Merkezi’nde görev yapan çoklu disiplin uzmanı ekip üyelerinin tükenmişliğini inceleyen çok az sayıda araştırma bulunduğu belirtilmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak Çocuk Koruma Merkezi’nde görev yapan uzmanların merhamet, memnuniyet, tükenmişlik ve ikincil travma streslerini belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca çalışanların iyi oluşunu veya tükenmişliğe etki edebilecek kişilik özellikleri, mesleki stres ve ikincil travma stresi ile baş etmek için davranışlarını keşfetmek de hedeflenmiştir. Araştırmanın katılımcıları ise

ABD’de çocuk koruma merkezlerinde çocuk istismar konusunda çalışan 885 uzmandır. Katılımcılar ile elektronik ortamda kesitsel ölçek çalışması yürütülmüştür. Araştırmada öncelikle katılımcıların demografik ve mesleklerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Sonrasında ise katılımcıların şefkat, tatmin, tükenmişlik ve ikincil travma stresini değerlendirmek için “Profesyonel Yaşam Kalitesi Ölçeği” uygulanmıştır. Ayrıca mesleki stresin mesleğe ve kişisel etkilerine ilişkin açık uçlu sorular da sorulmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 42,07’dir ve %85’i kadındır. Genel ortalama puanlar incelendiğinde puanların şefkat memnuniyeti için ortalama, tükenmişlik için yüksek ortalama ve ikincil travma stres seviyesi ise üst çeyrekte olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların mesleklerine ve çalışma sürelerinin çokluğuna göre önemli ölçüde farklılıklar bulunmuştur. Savcılar hariç olmak üzere çocuk hakları çalışanları, kolluk kuvvetleri mensuplarının diğer tüm mesleklerden önemli ölçüde daha yüksek tükenmişlik puanlarına ve diğerlerinin çoğundan önemli ölçüde daha düşük merhamet tatmin puanlarına sahip oldukları saptanmıştır. Çağrı üzerine hizmet sağlayan profesyonellerin ise önemli ölçüde daha yüksek tükenmişlik yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu sonuçların çoklu alanda çalışan ekip uzmanlarının tükenmişlik ve ikincil travma stres seviyelerinden dolayı yüksek risk taşıyan mesleklerinin anlaşılmasına katkı sağlaması, çalışanların desteklenmesi ve gelecekteki müdahalelere ilişkin yol göstermesi düşünülmektedir.

Tacca Huamán & Tacca Huamán’ın (2019) tarafından Perunun Lima kentinde yaşayan 117 Üniversite Profesörü ile “Üniversite Profesörlerinde Psikososyal Risk Faktörleri ve Algılanan Stres” konulu çalışmada üniversite öğretim üyelerinin psikososyal risk etmenleri çalışılmıştır. Psikososyal risk faktörlerini ölçmek için çalışmada, talep üzerine hazırlanan ve İspanyolcaya uyarlanan Sosyal Güvenlik Müfettişliği, 2018 SUSESO-ISTAS 21 kısa versiyonu kullanılmıştır. Ayrıca Ulusal Enstitü tarafından hazırlanan Kopenhag Psikososyal Anketi (COPSOQ) Danimarka İş Sağlığı ve Güvenliği/Superintendence of Social Security, 2018’ den yararlanılmıştır. SUSESO-ISTAS 21 kısa versiyonunun beş boyutu vardır: Psikolojik talepler, aktif çalışma, şirkette beceri geliştirme, sosyal destek ve liderlik, ücretlendirme ve çifte mevcudiyet; dört yanıtık Likert ölçeği ile 20 maddeyle ölçülen seçenekler, burada sıfır "asla" ve dört "her zaman" anlamına gemektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde sonuçlar algılanan stresin psikolojik talepler, aktif çalışma, tazminatlar ve hocaların ikincil kazançları (verimlilik, saygınlık) ile olumlu yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

Ancak stres arasında ters bir ilişki bulunarak sosyal destek alınmıştır. Ayrıca veriler incelendiğinde sözleşmeli çalışan hocaların daha yüksek stres seviyesi ve yaşanan ana semptomlarından ise yorgunluk, uyuyamama, baş ağrısı, zayıf konsantrasyon ve iştahta çeşitlilik olduğu belirtilmektedir. Yaş ve cinsiyete ilişkin herhangi anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Chang & Taormina (2011) tarafından yapılan “Çinli Deprem Kurtarıcılarının İkincil Travma ve Yaşam Göstergeleri” konulu araştırmada 2008 yılında Sichuan depreminde arama ve kurtarma faaliyetlerine katılan 102 psikolojik tedavi gören Çinli askerle çalışılmıştır. Depremde arama kurtarma çalışmalarına katılan Çinli askerlerin kurtarıcı tükenmişliği ve ikincil travma stresini önlemeye yönelik görüşleri alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucu katılanların kurtarıcı memnuniyeti, dayanıklılıkları ve yaşam memnuniyeti puanlarında ikincil travma stresine yönelik risk düşük bulunmuştur. Tükenmişlik ve kurtarıcı memnuniyetinde ise orta ile yüksek aralıkta puanlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca travma ve tükenmişlik arasında anlamlı pozitif ilişki belirlenmiştir. Dayanıklılık ve travma arasında ise negatif bir ilişki söz konusudur. İkincil travma ile mücadelede dayanıklılık, sosyal yaşam, fiziksel bakım, tıbbi bakım ve yüksek düzeyde memnuniyet algısının en etkin unsurlar olduğu vurgulanmaktadır.

2.10. Kuramsal bilgiler ile ilgili yayın ve araştırmaların özetlenmesi

Afet olgularının en belirgin sonuçları olarak toplumsal, ekonomik ve fiziksel kayıplar veya yıkımlar ortaya çıkmaktadır. Zorlu yaşam olaylarına maruz kalan toplumların tüm etmenleri olağanüstü sorunlarla baş etmek durumunda kalabilirler. Bu durumda toplumda görenekler, gelenekler ve aile içi ilişkiler olumsuz etkilenebilir. Ekonomik sorunların artması, okul ve eğitimin sekteye uğraması, paylaşımın azalması ve ruh sağlığının olumsuz yönde etkilenmesi gibi sorunlar da görülebilmektedir. Depremlerin doğası gereği öngörülemez olduğu jeofizikte köklü bir varsayımdır. Afetler toplumlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara sebep olan, günlük yaşam faaliyetlerini duraksatarak insan toplulukları olumsuz etkileyen doğal teknolojik ya da insan kökenli olaylardır. Afetler doğal kaynaklı olarak meydana gelenler ve insan ihmalleri sonucunda ortaya çıkanlar olarak başlıca iki gruba ayrılır. Deprem, tsunami ve volkanik patlamalar, çığ düşmesi, kuraklık vb. olaylar doğal kaynaklı afetler içinde yer alırken; yangınlar, patlamalar, büyük kazalar insan aktivite ve ihmali sonucunda

meydana gelen afetler grubuna girerler. İnsan yaşamına olumsuz etkileri olan doğal afetlerin ortak özelliği aniden oluşmasıdır.

Geçmişten günümüze Mezopotamya, Sümerler, Asurlular gibi toplumları etkileyen zorlu yaşam olayları insanoğlunun travmayı anlamlandırmasına neden olmuştur. İnsanoğlunun travma ve travma sonrasına yönelik yaklaşımları süreç içerisinde değişime ve dönüşüme uğramıştır. Modernleşmenin yaşam sanatına, bir dizi sorunlara konjüktürel etkisi olmaktadır. Burada mevcut kültürel belirsizlikler, göç hareketleri, küreselleşmeden dolayı oluşan tehdit gelişmeleri, terörizm, ekonomik daralma korkusu, güvencesiz çalışma veya işsizlik kaygısı, popülizm kaybı, bilgi kirliliği, sosyal erezyon, hayal kırıklığı, toplumsal kutuplaşma, koronavirüs, yoğunluk, depresyon, kiliselerden uzaklaşma, manevi ve parapsikolojik hareketler potansiyel olarak sonsuz sayıda seçenekler arasından karar alma veya sorumluluk üstlenme buna ek olarak ekolojik tehditler kısacası yaşama sanatına ilişkin sorunların ne olduğu ve nasıl baş edileceği sorunsalını önümüze çıkarmaktadır. Yaşama sanatı sorunsalı, yaşamın giderek daha az apaçık olduğu, gelenekler, görenekler ve normların ikna gücünü yitirdiği ve bireylerin kendilerine bakmaya başladığı zamanlarda ölümcül hale gelir. Özünde, yaşama sanatının pratik bir amacı vardır, nihayetinde büyük bir magna morali teorisi ile ilgili değildir. Aynı zamanda ve özellikle insanların günlük yaşamlarını hedefleyen küçük bir yaşama sanatı pratiği hakkındadır. Nihayetinde günlük yaşam, mutlu ve güzel bir yaşam, yani onaylanmaya değer bir yaşam kriterlerini karşılamalıdır.

Alan yazın incelendiğinde dünyanın oluşumundan bugüne kadar insalığın zorlu yaşam olaylarına maruz kaldığı görülmektedir. Bilinen en eski uygarlıklardan günümüze kadar güçlükler karşısında insan yaşamını sürdürmek için gayret içindedir. İnsan toplumları kuramsal bölümde başlangıcında ele alındığı üzere Sümerler gibi en eski toplumlardan zamanımıza kadar psikolojik sağlamlığımızı korumak ve geliştirmek için çabalamaktadır. İnsan yaşamındaki ilk krizler gelişimsel olarak birbirini takip edercesine bir sonraki döneme işaret etmektedir. Avcı ve tarım dünyasından çağımıza sanayileşmenin etkisiyle kentleşme ve dahi teknolojik gelişme ile adeta globalleşen dünyada insanların psikososyal gereksinimleri çeşitli boyutlarda dönüşüm halindedir. Doğal afetler; deprem, sel, fırtına, soğuk, sıcak gibi doğa olaylarının yıkım etkisinin günümüzde daha da fazlalaştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bunun yanı sıra çalışma iklimi, stres, eğitim sorunları, göç, ve istismar gibi sorunların yıkım etkileri de doğal afetlerin

sonuçlarına eklenmektedir. Çağın getirdiği sorunlarda gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin yurt içinde ve yurt dışında yürütülen psikososyal destek çalışmaları irdelendiğinde ülkemizde bu konunun oldukça yeni ele alındığı anlaşılmaktadır. Ülkemizde daha çok sağlık alanında kronik hastaların ve hasta yakınlarının üzerine yapılan çalışmaların olduğu görülmektedir. Yurt dışında yürütülen çalışmalarda ise kronik hasta ve hasta yakınlarının yanı sıra birbirinden farklı alanlarda çalışmaların yürütüldüğü gözden kaçmamaktadır. Örneğin; yetimler, aşırı sosyal ağların kullanımı, üniversite öğretim üyeleri, azınlık ve göç gibi konularda psikososyal destek çalışmalarına değinilmektedir.

Türkiye’de sağlık alanının yanı sıra 1999 büyük Marmara depreminden sonra devlet kurumları açısından AFAD, ASPB ve MEB’in bir milat olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda MEB psikososyal destek çalışmaları alanında çeşitli hizmetler sunmaktadır. Psikososyal destek hizmetlerinde ise en öncül basamak psikolojik ilk yardımdır. Travmatik olayın hemen sonrasında çocuklara, ergenlere, yetişkinlere ve ailelere yardım etmeye yönelik modüler bir yaklaşımdır. Psikolojik ilk yardımın amacı stresi azaltmak, mevcut ihtiyaçlara yardımcı olmanın yanı sıra kısa ve orta vadede uyum davranışını teşvik etmektir.

Genel demografik yapı ve müdahale hizmetleri sunan bireylerden etkilenenler için önlemler alınır. Yaklaşım olarak bireysel demografik gruplarının özelliklerine göre değerlendirilir. Örneğin zihinsel engelli veya göç geçmişi olan kişiler dikkate alınır, esnek ve kültürel açıdan hassas kabul edilir. En son Elazığ/Malatya ve İzmir depremlerinden sonra ilgili bölge için özel psikososyal destek programları bakanlıkça hazırlanmıştır. Kuramsal literatür ve ilgili yayınlar göz önünde bulundurulduğuna ülkemizde ve dünyada psikososyal destek hizmetleri programlarının ve çalışmalarının çeşitlenmesi ve bu çalışmalara ilişkin yoğunlaşmanın olması düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın deseni, çalışma grubu, odak grup görüşmesinin planlanması/uygulanması, verilerin toplanması, verilerin analizi, gerçeklik ve tutarlılığa ilişkin bilgileri yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, 24/01/2020 tarihli Elazığ/Sivrice merkezli 6,8 şiddetindeki depremden sonra Malatya ili deprem bölgesinde MEB-Psikososyal destek çalışmaları kapsamından görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görüşleri incelenmiştir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin psikososyal çalışmalarından dolayı yaşadıkları sorunları saptamak, sorunların nedenlerini ortaya çıkararak çözüm yollarının üretilmesine yardımcı olunması hedeflenmiştir. Araştırma yöntemi olarak nitel yöntemlerden fenomenolojik desen modeli benimsenmiştir. Fenomenolojik desen var olan olguyu ayrıntılarıyla betimler. İnsanların oluşturdukları anlamları, kavramları, dünyayı ve dünyada meydana gelen olayları nasıl algıladıkları ve nasıl deneyimler edindikleri ile ilgilenir (Merriam, 2013; Tanrıöğen, 2012).

Bu çalışmada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görüşleri ve deneyimleri üzerinden problemi keşfetmek, temel olguyu detaylı bir şekilde kavramak amacı ve araştırma sorularını genel katılımcıların deneyimlerini geniş ölçüde ifade etmesi amaçlanmıştır. Fenomenolojik desen az sayıda kişinin söylemine dayalı olarak veri toplamak, metin analizleri kullanarak verileri betimlemek, temalara göre analiz etmek ve bulguları daha geniş anlamda yorumlama yapmaya olanak sağlayan bir yöntemdir (Creswell, 2013).

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu Malatya ilinde MEB-Psikososyal destek çalışmaları kapsamından görev alan 11 psikolojik danışman ve rehber öğretmenden oluşmaktadır. Nitel araştırmalardan çalışılan kişi sayısı az olduğundan bu kişilerin görüşleri derinlemesine araştırılabilir. Bu nedenle araştırmacılar amaçlı örnekleme tercih

ederler (Creswell, 2013). Çalışmada katılımcıların araştırmanın amacına uygun olarak seçilmesi için amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme benimsenmiştir. Ölçüt örnekleme yoluyla önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan kişiler çalışmaya dâhil edilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2011). 2019-2020 Eğitim Öğretim yılı Malatya deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmaları kapsamında görev alan toplam 22 psikolojik danışman ve rehber öğretmen arasından 15'i çalışmaya katılmak için gönüllü olmuştur. Gönüllüler arasından cinsiyet, yaş, deneyim, çalıştığı okul kademesi, lisans mezuniyeti gibi etmenlerin çeşitliliğinin sağlanması için 12 psikolojik danışman ve rehber öğretmen belirlenmiştir. Çalışmaya bir mazeretin (Covid-19) dışında 11 psikolojik danışman ve rehber öğretmen katılmıştır.

Tablo 1
Katılımcıların kişisel bilgileri

		f	%
Cinsiyet	Erkek	6	54,55
	Kadın	5	45,45
Yaş	29-34	3	27,27
	35-39	3	27,27
	40-44	2	18,18
	45 ve üzeri	3	27,27
Kıdem	5-9 yıl	3	27,27
	10-14 yıl	2	18,18
	15-19 yıl	3	27,27
	20 yıl ve üzeri	3	27,27
Kadrosunun Bulunduğu Okul Türü	İlkokul	2	18,18
	Ortaokul	1	9,09
	Lise	3	27,27
	RAM/BİLSEM	5	45,45
Üniversite/Lisans	İnönü PDR	4	36,36
	Çukurova PDR	2	18,18
	Atatürk PDR	1	9,09
	Karadeniz Teknik PDR	1	9,09
	Gazi PDR	1	9,09
	Gazi Felsefe	1	9,09
	İnönü Sosyoloji	1	9,09
Üniversite/Yüksek Lisans	Çukurova PDR	1	9,09
	Gazi Felsefe	1	9,09
	İnönü EYP	2	18,18
	İnönü Felsefe	1	9,09

Tablo 1
Katılımcıların kişisel bilgileri (devamı)

	MEB Uygulayıcı	8	72,73
Psikososyal Eğitim	MEB İleri Düzey Eğtici Eğitimi	1	9,09
Alma Durumu	EMDR Travma Müdahale Eğitimi	1	9,09
	Yok	3	27,27
Ön Deneyim Durumu	Van Depremi	2	18,18
	Sürgü Depremi	1	9,09
	Diyarbakır/Terör	1	9,09
	Yok	7	63,64
Psikososyal Destek	Evet	11	100,00
Çalışması Gönüllülük	Hayır	0	0,00
Deprem Bölgesinde	0-4 gün	1	9,09
Çalışma Süresi	5-9 gün	4	36,36
	10-14 gün	2	18,18
	15gün ve üzeri	4	36,36
Psikososyal Destek	Doğanyol	11	100,00
Çalışmaları	Pütürge	8	72,73
Kapsamında Çalışılan	Kale	5	45,45
İlçeler	Battalgazi	4	36,36
	Yeşilyurt	2	18,18

Tablo 2’de katılımcı psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin demografik yapısı, görev yeri, kıdem, mezun olunan üniversite ve lisans programı, lisansüstü eğitim, psikososyal destek kapsamında aldıkları eğitimleri, ön deneyim, deprem bölgesindeki çalışma süreleri ve görev aldıkları ilçeler belirtilmiştir. Psikososyal destek çalışmaları kapsamında görev alan katılımcıların tamamı Doğanyol ilçesinde çalışmanın yanı sıra diğer ilçelerde de görev yürütmüşlerdir.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

İstatistiksel ve sayısal çözümlemelerde yararlanılan araştırma yöntemlerinden olan nicel çalışmalar bir ölçme aracı geliştirmede veya olabildiğince fazla deneğin katılmasının sağlanmasına olanak vermektedir. Ayrıca kullanılan değerlendirme programları ile çok kısa zaman içerisinde sonuçlar elde edilerek genelleme yapılmasına imkan sunmaktadır. Ancak ölçme araçlarının “niçin?” ve “neler?” gibi yöneltlen sorulara yanıt bulmakta yetersizlikler ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar ise normlaştırılmış ölçme araçlarında yöneltlen soruları işaretlemek yerine araştırma konusu hakkında görüş, sorun ve önerilerini paylaşılmasını istemektedir. Bu durumda

ölçme araçlarına sunulan yanıtların geçerliliğine ve güvenilirliğine negatif yönde etki etmektedir. Nicel araştırmalarda katılımcı durumlarına bağlıyken nitel araştırmalarda ise daha çok gönüllülük esastır. Gönüllü katılımcılar daha samimi ve doğru bilgilerin edinmesine imkan tanımaktadır. Nitel araştırmalar katılımcıların cevaplarının mikro düzeyde, bir başka ifadeyle olgunun nedenlerini en doğru şekilde derinlemesine incelenmesini sağlamaktadır. Grup dinamiğinden en üst seviyede yararlanılmasına kaynaklık eden daha içten ve doğru bilgilerin verilmesini sağlayan nitel araştırma yöntemlerinden olan odak grup görüşmeleridir (Kumral, 2010).

Alan yazın incelendiğinde odak grup görüşmelerinin esasında çok da yeni bir yöntem olmadığı görülmektedir. Görüşmelere alternatif olarak 1930'lu yıllarda ortaya çıkan odak grup görüşmeleri; sosyal araştırmacı olan Robert Merton radyo programlarında (1941), Metron ve Kendal (1946), Fiske ve Kendall (1956) ise birçok özgül araştırma konularında odak grup görüşmesinden yararlanmışlardır. Odak grup görüşmesinde katılımcıların zihnindeki duygu ve düşünceler birbirlerinden etkilenerek de zengin bir bilgi akışına olanak tanımaktadır. Odak grup görüşmesinin amacı ise Kreuger'e göre (1994) genelleme yapmak veya anlam çıkarmak değildir. Burada esas olan katılımcıların araştırılan olguyu nasıl algıladıklarını gün yüzüne çıkarmaktır. Nitel çalışmaların doğası gereği, odak grup görüşmesine katılanlar olguya ilişkin terimleri ve genel resimi çizmeleri konusunda cesaretlendirilir. Böylelikle katılımcılar birbirlerinden öğrenerek kendi bilgi, birikim ve deneyimlerine göre bilgi birikimi oluşturabilmektedir. Odak grup görüşmeleri gönüllü ve isteklilerden oluşturulduğundan çalışmalara gönülsüz katılımlar riskini ortadan kaldırmaktadır (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011)

Çağcıl sosyal bilimler araştırmacılarının yaygın olarak kullandığı odak grup görüşmelerinin pratik olarak uygulanabilir olması veri toplama tekniği olarak tercih edilmesinde etkindir. Bireysel görüşme yöntemi ile örtüşen noktaları olması ile birlikte format ve işlev yönünden birbirinden ayrılan odak grup görüşmeleri, çalışmayı yürüten araştırmacının uygulama akışındaki sosyal etkileşimleri görmesine olanak tanır. Belirli bir biçimde yapılandırılmış olan odak gruplar genellikle sekiz ya da on kişi ve bir moderatörden oluşur. Herhangi bir tema üzerine katılımcılar önce sıra ile daha sonra ise dinamik grup etkileşiminin bir unsuru olarak tema üzerine kendilerini ifade etmeleri için teşvik edilir. Buradaki en ayırt edici faktör ise sorulara verilen yanıtlardaki grup dinamiğinin oluşmasıdır. Odak grup görüşmelerinde moderatör ön hazırlık yaparak

yönelteceği soruları ve yorumları doğaçlayarak sunar. Odak grup görüşmesinde moderatör olan kişi sadece soru yöneltir ve alınan yanıtları kayıt altına alan kişi konumunda değildir. Süreci yönlendirme ve tartışmanın sürdürülmesini sağlayabilecek bir tür grup lideridir (Işık ve Semerci, 2019).

Bu çalışmada, var olan olguların derinlemesine çözümlenmesi için veri toplama aracı olarak odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında kullanılabilecek dört temel yöntem bulunmaktadır: Odak grup görüşmesi, gözlem, görüşme ve doküman inceleme. (Yıldırım ve Şimsek, 2006). Odak grup görüşmeleri için uygun katılımcı sayısı Byers ve Wilcox'a göre (1988) 8–12 kişi, MacIntosh'a göre (1981) 6–10 kişi, Kitzinger'e göre (1995) 4–9 kişi, Goss ve Leinbach'a göre (1996) 15 kişi, Morgan'a göre (1997) 6–12 kişi, Edmunds'a göre ise (2000) 8–10 kişidir. Katılımcı sayısı ile ilgili farklı görüşler olsa da genellikle bu çalışmaların az sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu sayı da ortalama olarak 4 ile 10 kişi arasında değişmektedir. Edmunds'a göre (2000) grubun 10 kişiden fazla olması durumu grubun dinamiğini düşürebilmekte, katılımcılar arasındaki etkileşim etkisini yitirebilmekte ve grubun kontrolü daha da zorlaşabilmektedir.

3.4. Odak Grup Görüşmesinin Planlanması ve Uygulanması

Odak grup görüşmelerinin yürütülmesi genellikle lider ve yardımcı lider tarafından yapılmaktadır. Bu çalışmada araştırmacı lider konumundadır. Araştırmacı diğer katılımcılar gibi 2020 Malatya deprem bölgesinde yürütülen çalışmaların planlanmasında ve yürütülmesinde görev almış Malatya-Yeşilyurt Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğünde PDR bölüm başkanı olarak görev yapan psikolojik danışmandır. Yardımcı lider olarak deprem bölgesinde görev almayan doktora öğrencisi ise bir psikolojik danışman olarak belirlenmiştir. Yardımcı lidere tez danışmanı tarafından dört saatlik bir eğitim verilmiştir. Yardımcı liderin temel işlevi görüşme esnasında lidere fark edilmeyen söz taleplerini, atlanılan konuların hatırlatılması ve katılımcılardan gelen dönütlerin lidere fark ettirilmesidir. Odak grup görüşmeleri dört aşamada gerçekleştirilmektedir. Bu dört aşamının bazıları uygulama öncesinde bazıları da uygulama sonrasında yapılmaktadır (Bölükoğlu, Yılmaz ve Oğuz, 2011). Aşamalar aşağıda açıklanmıştır;

3.4.1. Aşama I: Konunun Belirlenmesi

Bu aşamada, tez konusu olan “Deprem Bölgesinde Psikososyal Destek Çalışmaları Kapsamında Görev Alan Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen Görüşleri” konusunun oluşturulmasında ayrıntılı bir biçimde alan yazın taraması yapılmıştır. Tez danışmanı ile çalışmanın problemleri ve buna bağlı olarak yanıt aranarak sorular belirlenmiştir.

3.4.2. Aşama II: Katılımcıların Özelliklerinin Belirlenmesi/Soruların Hazırlanması

Araştırmacı tarafından öncelikle katılımcı psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin seçimi için katılımcı bilgi formu geliştirilmiştir. Görüşmede kullanılacak ana başlıklara yönelik sorular için araştırmacı tarafından 30 maddelik soru havuzu oluşturulmuştur. Tez danışmanı ile oluşturulan soru havuzundan 20 madde belirlenmiştir. Ayrıca geliştirilen katılımcı bilgi formuna yönelik tez danışmanından görüşler alınarak katılımcı formuna katkı sağlanmıştır. Katılımcı bilgi formu ve araştırma soruları İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Anabilim dalında görev yapan üç öğretim üyesine sunulmuş ve görüşleri alınarak pilot uygulama öncesi 15 maddelik son şeklini almıştır. Geliştirilen form ve sorular Malatya deprem psikososyal destek çalışmalarına katılmayan ancak psikososyal destek çalışmalarında ön deneyimi olan beş psikolojik danışmana uygulanmıştır. Uygulamada katılımcı bilgi formundaki soruların ve odak grup görüşmesinde görüşülecek başlıklara yönelik yöneltilecek sorunların anlaşılabilirliği ve işlevsel olup olmadığı sınanarak katılımcı bilgi formunda ve araştırma sorularında bazı sorularda düzeltmeler ve birleştirmeler yapılarak 13 maddelik nihai şekli verilmiştir. Uygulama sonrası elde edilen nihai form ve sorular tez danışmanı ve diğer öğretim üyeleri ile paylaşılmış ve onların da onayı alınmıştır. Katılımcı bilgi formu ve araştırma soruları toplam üç sayfadan oluşmaktadır. İlk iki sayfada çalışmanın amacı, izinler, gönüllü katılım, veri paylaşımı, gizlilik, görüntü ve ses kaydı izni, demografik bilgiler ve bunun yanı sıra katılımcıların kıdem, görev yaptığı okul türü, mezuniyet, psikososyal eğitim, psikososyal ön deneyim, deprem bölgesindeki çalışmalara gönüllülük, çalışmaların süresi ve hangi ilçelerde görev yapıldığına ilişkin sorular bulunmaktadır. Üçüncü sayfada ise deprem bölgesinde görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görüşlerinin alınmasına yönelik 13 soru bulunmaktadır. Malatya Valiliğinden 15/10/2020 tarihli ve 14929024 sayılı olur

ile yasal; İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun (Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu) 03/11/2020 tarih ve 2020/20-4 karar sayısıyla uygulama için gerekli etik izinler alınmıştır. İlgili belgeler tezin Ek:1 ve Ek:2 kısmında yer almaktadır.

3.4.3. Aşama III: Odak Grup Görüşmesi Yer/Zamanın Belirlenmesi

Uygulama yeri için okul ve kurumlarda araştırmacı tarafından ön gözlemlene yapılmış ve tez danışmanı ile görüşülerek en uygun yer olarak Malatya öğretmenleri VİP toplantı salonuna karar verilmiştir. Malatya öğretmenlerinden gerekli izin ve randevu alınarak katılımcılarla ile yürütülen ön görüşmeler sonucu uygulama tarihi ve zaman belirlenmiştir. Odak grup görüşmesi uygulaması Kasım 2020'de yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

3.4.4. Aşama IV: Uygulama ve Raporlama

Çalışmaya bir mazeretin (Covid-19) dışında 11 psikolojik danışman ve rehber öğretmeni katılmıştır. Odak grup görüşmesinin doğası gereği görüşme başlıklarına ilişkin anlaşılmayan sorular benzer ifadelerle farklılaştırılarak yöneltilmiş, katılımcıdan derinlemesine veri almak üzere asgari düzeyde teşvik yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından ses, görüntü kaydı ve not tutma yöntemiyle veriler kayıt altına alınmıştır. Uygulama toplam 1 saat 47 dakika 27 saniye sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen ses ve görüntü verileri metin haline dönüştürülerek içerik analizi yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinde kayıtlar genellikle ses ve görüntü kayıt cihazlarıyla (video) yapılmaktadır. Çünkü video kameralar ile yapılan kayıtlar kimin ne söylediğinin belirlenmesini kolaylaştırdığı gibi katılımcıların yüz ifadeleri hakkında da bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır (Britten, 1995; Mays ve Pope, 1995). Alınan ses ve görüntü kayıtlarından görüşmenin transkripti yazılmıştır. Transkriptten elde edilen verilerin içerik analizi için kodlama yönteminden yararlanılmıştır. Veriler kategorileştirilerek birbirine benzer görüşlerden alt temalar, alt temalardan ise temalar oluşturulmuştur. Analizler sonucu toplam 10 tema elde edilmiştir (Saldana 2019 çev. Tüfekçi, Şad ve Akcan).

3.6. Geçerlilik ve Tutarlılık

Nitel çalışmalarda geçerlilik ve tutarlılığı sağlamak için oldukça sık yararlanılan araştırmacı ön yargılarının belirtilmesi, üçgenleme, katılımcı kontrolü ve zengin betimleme yöntemleridir. (Creswell, 2013). Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamak için en çok yararlanılan teknik ise üçgenlemedir (Merriam, 2013). Çeşitli tekniklerin bir araya getirilmesiyle yapılan üçgenleme, çalışmalara güçlendirici olarak destek sağlar (Patton, 2014). Bu çalışmada üçgenleme tekniklerinden analizci üçgenlemesinden yararlanılmıştır. Verilerin çoklu gözden geçirilmesini sağlayan çoklu analizci kullanımıdır. Analizci üçgenlenmesi iki veya daha fazla uzmana aynı nitel çalışma verilerinin birbirinden bağımsız olarak analiz ettirilmesi ve sonuçların karşılaştırılmasıdır (Patton, 2014). Odak grup görüşmesinden elde edilen deşifrenin tamamı, doktora öğrencisi bir psikolojik danışman tarafından araştırmacıdan bağımsız bir şekilde analiz edilmiş ve oluşan alt tema ve temalar bakımından araştırmacı ile benzer bir sonuca ulaşıldığı anlaşılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre araştırma sorularının açık ve net bir şekilde belirtilmesi, çalışma verilerinin soruların gerektirdiği şekilde detaylı ve amaca uygun bir biçimde toplanmaya çalışılması, verilerin alan uzmanı bir diğer araştırmacı tarafından kodlanması ve oluşan iki ayrı kodlamanın karşılaştırılması iç güvenilirliği sağlayan unsurlar olarak belirtilmektedir. Çalışmaların dış güvenilirliğini sağlayan unsurlar ise çalışmanın yönetimi, süreç basamaklarının net ve anlaşılır bir şekilde tanımlanması, veri toplama, analiz etme, yorumlama ve sonuçlara ulaşma konularında neler yapıldığının araştırmada belirtilmesi, çalışmanın işlenmiş verilerinin diğerleri tarafından incelenebilecek şekilde muhafaza edilmesi olarak belirtilmektedir. Genel bir kural olarak nitel çalışmalarda aynı veriler üzerinden kodlanan verilerin benzerlik oranı önemli olup çalışma bulgularının güvenilirliğini sağlamaktadır (Fidan ve Öztürk, 2015). Nitel çalışmalarda Miles ve Huberman (1994) modelinde, içsel tutarlılık olarak nitelendirilen ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği olarak kavramsallaştırılmıştır.

Güvenilirlik = $\left(\frac{\text{Görüş Birliği Sayısı}}{\text{Toplam Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı Sayısı}} \right) \times 100$ formülü kullanılarak hesaplanmaktadır. İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az % 80 olması beklenmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacı tarafından yapılan veri analizi sonucu elde edilen bulgulara göre üzerinde görüş birliği sağlanan terim/konu sayısı 105, üzerinde

görüş birliği sağlanamayan (görüş ayrılığı) konu/terim sayısı 16 olarak belirlenmiştir. Miles ve Huberman (1994) modelinde güvenilirlik hesaplama formülüne göre;

$$\text{Güvenilirlik} = (105 / (105 + 16)) \times 100$$

$$\text{Güvenilirlik} = \% 86.77$$

Miles ve Huberman'a (1994) göre; iki analiz arasında araştırmacı ve bağımsız bir uzmanın yaptığı analiz sonucu alt tema ve temalarda uyumun %80 ve üzeri olması gerekmektedir. Yukardaki güvenilirlik hesaplama formülüne göre uyum düzeyinin % 86,77 olması kodlamalar arasında bir tutarlılığın ve uyumun olduğunu, dolayısıyla veri analizinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Odak grup görüşmesinde elde edilen verilerden 10 tema oluşturulmuştur. Elde edilen temalar ise; deprem anı, motivasyon, deprem bölgesi, mesleki yeterlilik, psikososyal destek çalışmaları, gün sonu, çalışma sonu, ekstremiteler, tek cümle/kelime ve son sözler aşağıda tablolarda sunulmuştur. Tablo içinde sol sütunda temayı oluşturan alt temalar, her bir alt temanın sağında ise ilgili alt temayı oluşturan kategorileştirilmeler verilmiştir. Tablo içinde alt temaları oluşturan kategorilerin ve alt temanın tamamını gösteren frekanslar da belirtilmiştir.

4.1. Deprem Anına İlişkin Görüşler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem anında neler yaşadıklarına ilişkin görüşleri “deprem anı” temasını oluşturmuştur. Aşağıda elde edilen görüşlerden oluşturulan tablo 2 ve konuya ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 2
Deprem Anı

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
His	Korku	15	30
	Sakinlik	10	
	Sarsıntı	3	
	Şaşkınlık	1	
	Van depremini hissetme	1	
Eylem	Eşya kurtarma	6	23
	Yaşam üçgeni/güveli yer	5	
	Evi güvenli terk etme	5	
	İletişim/Gözlem	4	
	Dua	3	

Tablo 2
Deprem Anı (devamı)

Yaşam	Rutinler	4	8
	Misafirlik	2	
	Ev Taşıma	1	
	Uyku	1	
Düşünce	Kaos	2	4
	Anlamlandırma	1	
	Ne yapabilirim?	1	

Tablo 2 incelendiğinde “deprem anı” teması hakkında bulgular görülmektedir. Buna göre katılımcıların çoğu başta “his” olmak üzere “eylem”, “yaşam” ve “düşünce” konularına değindikleri ortaya çıkmıştır.

Alt Tema “his”; Malatya deprem bölgesinde, psikososyal destek hizmetleri kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri his olarak çoğunlukla “korku” yaşamanın yanı sıra “sakinlik”, “sarsıntı”, “şakınlık” ve Van 2011 depremini yaşayan bir katılımcı için tekraren “Van depremini” hissettiği yönünde bulgulara da ulaşılmıştır. Deprem anında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinden bazıları korku ve şaşkınlık yaşarken bazıları ise sakin kalabilmiştir. Ayrıca yaşanan önceki depremler zihinlerinde canlanmıştır. His başlığının oluşumuna yönelik ifade edilen görüşlerden bazı örnek alıntılar şöyledir:

Katılımcı Kadın 2 (KK2): *Evet, daha Van depremini önce yaşadım. İnşallah bir daha yaşamayız.*

Katılımcı Erkek 3 (KE3): *Yavaş yavaş şiddetlendikçe ve süre uzadıkça hafiften endişe kapılımlı oluyor.*

KE10: *Gayet sakin kalabildim.*

KE11: *Uyanınca tabi şaşırıyorsunuz.*

KE11: *Yani bir sallantı başladı çünkü bu tür ufak tefek depremler sürekli olduğu için bitecek dedim, bitmeyince orada kötü şeyler olacağını hissettim.*

Alt Tema “eylem”; deprem anı temasının oluşumuna ilişkin katılımcıların “his” alt temasından sonra en çok değindikleri alt başlığın ise “eylem” olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunluğu “ev eşyalarını kurtarmak” fiili başta olmak üzere “yaşam üçgeni kurma/güvenli yer edinme”, “güvenli evi terk etme”,

“iletişim kurma/gözlem” ve “dua etme” eylemlerini yaptıkları anlaşılmaktadır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem anında eşyalarını kurtarmaya yönelik harekete geçtiği anlaşılmaktadır. Yaşam üçgeni oluşturdukları, dua ettikleri ve deprem bittikten sonra güvenli bir şekilde evi terk etme eylemine geçtikleri söylenebilir. Eylem ana başlığına yönelik ifade edilen görüşlerden örnekler aşağıdadır.

KK2: *Ben hemen kardeşime yaşam üçgeni oluşturdum yani*

KE3: *Mutfakta akvaryum küçük kavanoz şey şeklinde fanus olan yuvarlak, ondaki suyu hatırlıyorum, suyun sürekli sallandığını, balık düşecek içerisinde, acele ile onu aldım, suyu yere dökülmesin diye balığı kurtardık, Eşim söyle “bismillah bismillah” falan böyle söylemeye başlayınca.*

KK2: *Depremın büyüklüğü daha sonra hani bizi arayınca bu kadar büyükmüş deprem o an bu kadar fark etmiyor insan ama arayınca ulaşmaya çalışınca anlamış olduk.*

KE10: *Tabi o an oturduğum yerde insanları gözlemlemeye çalıştım biraz yani bu bilinçli bir şey değildi*

Alt Tema “yaşam”; katılımcıların deprem anına ilişkin en az değindiği son konuda “yaşam” alt teması olmuştur. Yaşam başlığında değinilen konular ise en çok değinilenden en az değinilene doğru şunlardır: Rutinler, misafirlik, ev taşıma ve uykudur. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri birbirinden farklı olağan yaşam akışı içinde depremi yaşadıkları görülmektedir. Yaşam başlığına yönelik sunulan görüşlerden bazı örnek alıntılar şu şekildedir:

KK8: *Deprem anında biz ev taşıma esnasında yakalandık yani kuzenim bizi yemeğe davet etti, yorulduk falan diye, onlara gittik,*

KE10: *Biz o gün binamızı yapan müteahhit ile çaydaydık. Müteahhit ile beraberdik, biz çok güveniyoruz herhalde çok sakin kalmışız. Müteahhit nereye kaçacağını şaşırdı.*

KE11: *Vallahi, ben uyuyordum o zaman hocam.*

Alt Tema “düşünce”; katılımcıların bir kısmı da “düşünce” alt temasının oluşmasını sağlayan “kaos”, “anlamlandırma”, “iletişim”, “gözlem” ve “ne yapabilirim?” gibi görüşler belirtmişlerdir. Belirtilen görüşlerden bazıları şunlardır:

KE3: *Deprem sonrasında hocamın dediği gibi bir kaos ortamı vardı zaten.*

KE11: *Bittiğinde aşağı indiğimde şunu düşündüm herhalde Malatya’da bayağı bir yıkım oldu. Etrafımıza baktım neler olup bitiyor diye. Tabi o anda insanlar akın akın yer değiştirmeye çalışıyor. Yeşilyurt tarafındakiler Battalgazi’ye doğru geliyor. Araçlar, Battalgazi tarafından Yeşilyurt’ta trafik kitlendi, o anda bir kaos olduğunu, kötü bir şeyler olduğunu anlıyorsun. Sonrasında neler olduğu kesinleştiğinde, bilinmeye başlandığında bir belirsizlik var, ne yapabilirsin bu konuda diye. Tabi ertesi gün Milli Eğitimin girişimleri, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin girişimleriyle beraber biraz şekillendi, öyle söyleyeyim.*

4.2. İlk Yardım Motivasyonuna Yönelik Bulgular

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde görev alma konusunda motivasyon kaynaklarına ilişkin görüşleri “motivasyon” temasını oluşturmuştur. Aşağıda elde edilen görüşlerden oluşturulan tablo 3 ve konuya ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 3
Motivasyon

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
İçses	Sorumluluk	25	60
	Yardıms severlik	19	
	Çocuklar	16	
Teşvik	RAM	6	15
	Meslektaşlar	5	
	Koordinasyon toplantısı	3	
	Medya	1	
Deneyim	Psikososyal	12	12

Tablo 3’te Malatya deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından belirtilen çalışmalara katılma ve yardım etme konusundaki motivasyonlarına ilişkin görüşleri görülmektedir. Buna göre “motivasyon” teması içinde üç alt başlığa değinilmiştir. Elde edilen başlıklar en çok değinilenden en az değinilene doğru “içses”, “deneyim” ve “teşvik”tir. Katılımcıların çoğunluğunun çalışmalara katılma konusunda motivasyon kaynaklarının iç ses olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ön deneyimlerin ve

RAM'ın meslektaş desteği ve teşviğinin de çalışmalara katılma konusunda motivasyon açısından etki ettiği söylenebilir.

Alt Tema “içses”; başlığı altında ise “sorumluluk”, “yardımseverlik” ve “çocuklar” alt başlıkları ortaya çıkmıştır. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çoğunluğunun yüksek sorumluluk bilincinin yanı sıra yardımseverlik ve çocuklara yönelik hassasiyetleriyle motive olarak deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmalarına katıldıkları anlaşılmaktadır. İç sese yönelik belirtilen görüşlerden bazı alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KK2: Çocuklar.

KE3: *Birazcıkta vicdani muhasebeyle kalp sesimizin ortaya çıkmasıyla ilgili değil mi?*

KK5: *Evet çocuklar. Ben Milli Eğitimden sonra gönüllü olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile de katıldık. Orada bana sosyal çalışmacıdan bir tanesi bana şunu söyledi: “Hocam senin işin gücün yok mu? Bu karda kışta soğukta buraya yine geldin.” Bunu söylediler. Yani beni tuhaf karşıladılar. Dedim hani bir maddi çıkarım yok, bir beklentim yok. Git sıcak evinde otur hani biz hafta sonu da gittik, hafta içi de gittik. Oradaki bana sen keyif olarak dağ bayır dolaşıyorsun hani tamam onun bakış açısıyla öyle ama benim motivasyonum çok farklıydı, bununla da çok karşılaştık. Ha siz bir çıkar için mi gidiyorsunuz? Ne bir çıkar olabilir ki? Ne bir beklentimiz olabilir ki?*

Alt Tema “teşvik”; başlığında “RAM, meslektaşlar, koordinasyon toplantısına katılma” ve “medya” konuları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların bir kısmının RAM'ın desteği, meslektaşlar ile yapılan görüşmeler, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından düzenlenen psikososyal destek çalışmaları öncesi gerçekleştirilen koordinasyon toplantısına katılma ve medyadan deprem bölgesinin durumuna ilişkin bilgi edinmeden dolayı çalışmalara katılma konusunda motive oldukları söylenebilir. Teşvik başlığının oluşumuna yönelik belirtilen görüşlerden bazı örnek alıntılar şöyledir:

KK1: *Beni de tabii ki (RAM müdürü) aradı, biraz geçtikten sonra yarın toplantı var diye. O yüzden hani neler yapılabilir? Yâ da hemen haberlere baktım mesela. Durum nerde oldu, nasıl oldu, şiddeti neydi? Ondan sonra hepimiz takip ettik zaten hemen haberlerde ve neler yapılabilir diye hani gece boyunca arandık müdürümüz tarafından. O yüzden hep iletişim halindeydik arkadaşlarla, sabaha kadar zaten. Sabahta toplantıdan sonra çerçeve oluşturuldu. Ondan sonra devam ettik zaten.*

KE3: *Gerekliyiz, o mesaj gelince ben sabah sekiz buçuk gibiydi, uyanmıştım. Geç yatmıştım, (RAM müdürü) WhatsApp mesajını gördüm, saate baktım dokuzdu herhalde toplantının saati.*

KE9: *Bende KE10'nun orada olduğunu gördüm, "KE10 varsa bende varım", dedim.*

KE10: *Şöyle, yani orada çok ciddi duygular yaşadık, sonrasında yani o günün gecesi miydi, gündüzü müydü, sonrası mıydı? Whatshapp grubunda KK2 hocam ya da KK6 hocam herhalde paylaşmıştı. Hani bir gönüllü çalışma gibi, şöyle dedim içimden: "eğer orada bir destek olacak isem ben kesinlikle orada olmalıyım."*

Alt Tema "deneyim"; psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin bir kısmında deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmalarına katılma konusunda motivasyon kaynağı olarak "deneyim" konusuna değinmişlerdir. Katılımcılar tarafından deneyim alt temasının oluşumuna yönelik ise psikososyal eğitim ve çalışmalarına ilişkin ifadeler sunulmuşlardır. Örneğin; psikososyal destek hizmetleri uygulayıcı eğitimine katılmış olma, daha önce zorlu olay sonrası çalışmalara katılmış olma ve MEB veya diğer kurumlardan alınan ileri seviye psikososyal destek hizmetleri eğitimlerine katılmış olma gibi deneyimler paylaşılmıştır. Bu deneyimlerin psikososyal destek çalışmalarına katılma konusunda motivasyon kaynağı olduğu söylenebilir. Paylaşılanlardan bazı örnek alıntılar aşağıdadır.

KK5: *Ben daha önce Diyarbakır'da terör mağdurlarıyla psikososyal destek hizmetleri çalışmaları kapsamında çalışmıştım.*

KK6: *Bizde RAM Personeli olarak hani dediğiniz gibi bu işte otomatikmen işin parçası olduğumuzu bildiğimiz için zaten hani kendimizi psikolojik olarak hazırladık ve bütün arkadaşlar bu göreve gitmenin bilinci içerisindeydi. Sırayla aramızda paylaşarak bölgeleri görevlendirdik.*

K7:. *Kendi bakanlığım açısından bu eğitimleri almak alana hazır olarak gitmemizi sağladı. Bu çok güzel oldu.*

4.3. Deprem Bölgesi Hakkındaki Görüşlere İlişkin Bulgular

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinin durumu hakkındaki görüşleri "deprem bölgesi" temasını

oluşturmuştur. Aşağıda elde edilen görüşlerden oluşturulan tablo 4 ve konuya ilişkin bulgular görülmektedir.

Tablo 4
Deprem Bölgesi

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Müdahale	Koordinasyonsuzluk	7	
	İlk haftaki çalışmalar başarılı	5	
	Ulaşılamayanlar	4	19
	Müdahaleler kontrollü	2	
	MEB koordinesi iyi	1	
Hasar	Ağır	10	
	Hafif	7	17
İklim ve Coğrafya	Soğuk Hava/Ulaşım zorlukları	10	
	Zor koşullara hazırlanma	3	13
Çocukların Durumu	Korku/kaygı	5	
	Donukluk	3	11
	Çekingenlik	3	

Tablo 4’te Malatya “deprem bölgesinin durumu” hakkında çalışmalara katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin görüşleri görülmektedir. Buna göre en çok değinilenden en az değinilene doğru “müdahale”, “hasar”, “iklim/coğrafya” ve “çocukların durumu” alt temalarının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Alt Tema “müdahale”; katılımcıların çoğu tarafından değinilen “müdahale” alt temasında ise en çok belirtilen husustan en az belirtilene doğru afet sonrası çalışmalardaki koordinasyonsuzluğa, ikinci hafta psikososyal destek hizmetleri çalışmalarından faydalananlar açısından ilk haftadaki müdahalelerin başarılı olduğuna, müdahalelerin kontrollü yapıldığına, MEB’in koordinesinin diğer kurumlardan daha iyi olduğuna ve ulaşılamayan bireylerin olduğuna ilişkin görüşler ifade edilmiştir. Müdahale alt temasının şekillenmesini sağlayan görüşlerden bazı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KE7: *Planlamaya kriz yönetimini de bilmesi önemli. Şimdi dışarıdan gelen yardım ekibinde olan insanlar bunu bilemez. Kim biçare? Kim yardım alacak? Kimin evi ne durumda? Onları yönlendirecek insanlardır, zaten onlarda yetişemiyorlar.*

KE3: *Bazen aslında ihtiyacı olmayan kişiler öncelikle faydalanıyorlar ben bunu şeye benzettim belki konuyla alakası yok ama taziyelerde şimdi yok ama biliyorsunuz yemek veriliyor. Amaç orada cenazesi olan kişinin yemek yemesi değil mi? bakıyorsunuz cenaze sahipleri yemek yemiyor gelenlere bir şekilde ihtiyacı olan kişi dururken ihtiyacı olmayan kişiler faydalaniyor. Depremde de maalesef öyle hoş olmayan görüntüler ortaya çıkabiliyor, maalesef.*

KE3: *Biz Kale'deydik. Biz birazcık da sizden bir hafta daha geç gittik ama Kale çok dağınık bir yer.*

KK6: *Çok dağınık, evet.*

KE3: *Kırk civarında köy var neredeyse her köyde bir okul tarzı.*

KK6: *Birbirinden çok ayrı.*

KK2: *Bir yerlere toparlanabilmiş o ilk müdahaleler kontrollü yapılabilmiş. Bana öyle geldi en azından.*

KE9: *Belki ilk günlerde değil de, ben çocukları çok rahat gördüm, dışarıdaldı. Belki bir hafta geçtiği için ondan olabilir. Bir de düzensizlik gördüm koordinasyonda. Biz ile alakalı değil ama koordinasyon ile ilgili. Milli Eğitimin yapmış olduğu belki bu koordineyi diğer birimlerde yapabiliirdi. Birden fazla başlılık vardı belki de yani. İlk haftaki çalışma başarılı olmuş ki ikinci hafta çocuklar daha rahattı.*

Alt Tema “hasar”; psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin görüşlerinin önemli bir kısmını ise “hasar” konusu oluşturmaktadır. “Hasar” alt teması içinde ise “ağır ve hafif” konularına ilişkin görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri beklediğimden daha ağır ve daha hafifti yönünde görüşler bildirmişlerdir. Bildirilen görüşlerden bazı alıntılar aşağıdadır.

KK2: *Ben daha ağır bir bilanço bekliyordum aslında. Düşündüğümden daha iyiydi. En azından tamamen her taraf böyle yıkılmamıştı.*

KE10: *Daha kötüydü çünkü binalarımızın, sonuçta köy hayatını da bilirim, biliyorum ama o kadar yıkım olmuş olması beni çok tedirgin etmişti. Çünkü gittiğimizde buradan arkadaşlarımızdan hangisi ile paylaştık bilmiyorum ama burada bir vatandaşımız vefat etti, ilçenin girişinde bir yere götürmüşlerdi, o farklı geldi bana.*

Alt Tema “iklim ve coğrafya”; katılımcıların bir kısmı “iklim ve coğrafya” şartlarına değinmişlerdir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından “soğuk

hava şartlarına”, “ulaşım zorluklarına” ve “zor şartlara hazırlık yapma” konularına değindikleri anlaşılmaktadır. İfade edilen görüşlerden bazı alıntılar şöyledir:

KK2: *Başıma gelecekleri bildiğim için hani sırt çantama yiyeceklerimi, çorabımı... Çünkü hava çok soğuktu, yollar çok virajlıydı, çok dezavantajımız vardı. Az çok biliyordum. Gelemeyebiliriz diye alabileceğimiz her şeyi aldım. Tecrübe kaynaklı sanırım. Onun dışında bu kadar.*

KE7: *İlk sabahleyin geldiğimde arkadaşlar KK6 hoca falan RAM'daki arkadaşlar bir hazırlık yaptık. İlk yolda Üniversiteyi geçtikten sonra jandarma ekipleri durdurmuştu.*

KK2: *Evet, evet, niçin geldiniz?*

KE7: *Niçin geldiniz? kimsiniz? diye. Yolda da kar varmış, hani Kubbe Dağı ile ilgili öncesinde bayağı bir şeyler duymuştum.*

KK6: *Evet, evet, efsaneler...*

KE7: *Hani yolda arabalar falan kalır diye. Biz gittik ama dönüşte karla karşılaşmıştık hatta KE4 hocalar filan araçtan indiler aracın önünü temizlediler.*

Alt Tema “çocukların durumu”; psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinden bazıları “çocukların durumu” konusunda görüşler belirtmişlerdir. Çocukların durumuna ilişkin “korku, donukluk ve çekingenlik” hususları ifade edilmiştir. Çocukların korku yaşadıkları, iletişimde donuk oldukları ve etkinliklere katılma konusunda çekingenlik gösterdikleri psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından dile getirilmiştir. Konuya ilişkin psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri görüşlerinden örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur;

KK1: *Çocuklarda, yetişkinlerde kapıdan giren kişilere sadece bakıyorlardı. Hani birçok yerden birçok kurumdan gidenler vardı, yabancılar vardı ve çocuklarda hani kim diye. Çocuklarda daha yetişkinlerde ama çocuklar daha donuktu, benim izlenim.*

KK2: *O çok donuktu ilk gittiğimizde.*

4.4. Mesleki Yeterlilikle İlgili Görüşler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına başlamadan önce kendi

mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşleri “mesleki yeterlilik” temasını oluşturmuştur. Aşağıda elde edilen görüşlerden oluşturulan tablo 5 ve konuya ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 5
Mesleki Yeterlilik

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Yetersiz	Deneyimsizlik	16	16
Kısmen Yeterli	Süpervizyon	14	14

Tablo 5’e göre çoğunlukla psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesindeki psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına başlamadan önce kendilerini mesleki yeterlilik açısından yetersiz olarak hissetmektedir. Sonrasında ise meslektaşlardan alınan destekler sonucu kısmen yeterli hale geldikleri yönünde görüşlerin beyan edildiği de görülmektedirler.

Alt Tema “yetersiz”; psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından değinilen “deneyimsizlik” konusu “yetersizlik” alt temasının oluşturumuştur. Katılımcılardan bazı örnek alıntılar şöyledir:

KK10: *Kendimizi de çok yeterli hissetmedim onu en baştan söyleyeyim. Ben yine bir eğitim aldım ama böyle bir ortamda hiç çalışmamıştım.*

Alt Tema “kısmen yeterli”; alt temanın oluşumunu sağlayan görüşlerin tamamı “kısmen yeterli” şeklindedir. Konuya ilişkin görüşlerden bazı alıntılar ise şu şekildedir:

KE7: *Yani ilk günün şokunu bitirdikten sonrasında bir şeyler daha oturmaya başlıyor.*

KE10: *O gün yanlış hatırlamıyorsam ya K4 hocama ya da X hocama mesaj attım. Onunla bir ön bilgilendirme yaptık, birbirimize destek olduk. Sonrasında da baktım süreç içerisinde yeterli hale geldiğimi düşünüyorum. Sonrasında fark ettiydi, en azından çocukların yanında olmak, yardımcı olmak, çocukların yanında olmak, onlarla bir şeyler yapmak, verimliydi. Evet, bende söyleyeyim, hani ilk sorudaki cümlelerime şöyle başlamıştım, ne yapacağım? Bilmeyerek, orada güçlü hissetmeyerek gitmiştim. Evet, sonrasında aynı gücü bende hissettim ama bunun ile ilgili bir de şöyle bir şey vardı herhalde o süreçte paylaşmıştık.*

4.5. Psikososyal Destek Çalışmalarıyla İlgili Görüşler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin görüşleri “psikososyal destek çalışmaları” temasını oluşturmuştur. Aşağıda elde edilen görüşlerden oluşturulan tablo 6 ve konuya ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 6
Psikososyal Destek Çalışmaları

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Etkinlikler	PİY/Temel Müdahaleler	26	55
	Oyun/Isınma etkinlikleri	21	
	Çadır/Esnaf ziyareti	5	
	Krize Müdahale	3	
Verimlilik	Olumlu dönütlerin oluşumu	39	51
	Çocuklarının yüzünün gülmesi	4	
	Beklenti oluşumu	4	
	Konuşmayan çocuk konuşması	2	
	İsteksiz çocukların katılmak istemesi	2	
Planlama	Etkinlikleri belirleme	10	50
	Okul kademeleri	9	
	Tüm yaş gurubundan insanlar	5	
	Öncelikli çocuklar	4	
	Görev dağılımı	4	
	Fiziksel olanaklar	4	
	Çocuk sayısını belirleme/Gruplara ayırma	4	
	Yerel yöneticilerden bilgi alma	4	
	Bazı durumlar için hazırlık imkansız	3	
	Ailelerden bilgi alma	2	
	Dezavantajlılara planlama	1	

Tablo 6’da psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin Malatya deprem bölgesinde yürüttükleri psikososyal destek çalışmalarına ilişkin alt temalar ve görüşleri görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri psikososyal destek hizmetlerine ilişkin birbirine oldukça yakın yoğunlukta olmakla beraber en çok değinilenden en az değinilene doğru “etkinlikler, verimlilik ve planlama” konularına değinmişlerdir.

Alt Tema “etkinlikler”; Çoğunlukla “PİY/Temel müdahaleler” olmak üzere oyun/ısınma etkinlikleri, az da olsa “çadır/esnaf ziyaretleri” ile krize müdahale” konularında psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri görüşler bildirmişlerdir. Katılımcıların görüşlerden bazıları şunlardır:

KK1: *Temel bazı uygulamalara öncelik verdik. Güvenli yer çalışması özellikle çocuklar için çok çok elzem olan çalışmalardı. Güvenli yer çalışması en temel olan etkinliklerden biriydi. Nefes egzersizi ve hatta çocuklara balon getirmiştik, balonları şişirip hareket etmeleri, suyu içmeleri ile ilgili etkinlikler yaptık. Bu birazcık daha çocukların hem kaynaşmalarını hem de kendilerini ifade edebilmelerini sağladı.*

KK5: *Pütürge’de biz çadır çadır, ev ev, esnafı da gezdik. Benim orada hatta bir öğrencime denk geldik, orada oturduk, çadırları gezdik. Orada şu vardı, yetişkinlerde hani biz yalnız değiliz, bunu hissetmeleri güzeldi.*

KE7: *KE4 hocamla birlikte de biz son gün bir alana çıkalım hani bir araziyi görelim dedik. Üç gün çocuklar ile çalıştıktan sonra artık son gün birde Doğanyol merkezini, çarşı merkezini gezelim dedik. Bir yaşlı teyze ile kızı vardı hocamlar daha öncesinde görmüşlerdi. O aile ile de bir şeyleri birlikte paylaşmak, bir şeyleri hani onların hayatında ufacıkta dokunuş yapmak, insanın şeyini rahatlatıyor, içini rahatlatıyor, vicdani olarak hani belki çorbada minnacık bir tuz hani ama orada bir insanın kendi acısının ortağı olmasını hissetmek, bir bağ kurabilmek, insanı ferahlatıyor. Oradan sonrasını gezerken yaklaşık 45-50 yaşlarında orta yaşta bir kişiyle karşılaştık, geldi 30 metre ileride evini gösterdi, burada benim anılarım yıkıldı, dedi. Burada evlendim, dedi. İlk çocuğum burada doğdu, dedi. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hocamın ya da diğer adamın omzuna hani yaslandı, o esnada boncuk gibi gözyaşları döküldü.*

KK1: *Aslında bizim önceliğimiz tabii ki çocuklardı. Milli Eğitim adına gittiğimiz için ama hepimiz de yetişkinlerle irtibata, iletişime geçtik. Hepsinde vardık. İlk gittiğimizde etkinlikleri seçtik zaten. En başta neler yapabiliriz, hangileri daha uygun olur diye. Birkaç etkinlik üzerine durduk ve o etkinlikleri de hani ortamın şartlarını gördükten sonra zaten belli başlı etkinliklerden en temel etkinlikleri seçtik.*

Alt Tema “verimlilik”; katılımcıların çoğu “olumlu dönütlerin oluşumu” olmak üzere “çocukların yüzünün gülmesi”, “beklentinin oluşması”, “konuşmayan çocuğun

konuşması” ve “etkinliklere isteksiz olan çocukların katılması” konularını ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinden bazı alıntılar aşağıdadır.

KK1: *Aslında bilgilendikten sonra bir beklentiye girdiler, gördükten sonra orada yaşadıkları, hissettikleri olumlu şeylerden sonra yarında gelecek misiniz? Bunu çok duyuyorduk mesela haftaya da gelecek misiniz?*

KK5: *Çocuklarla da palyaço getirmiştik mesela onlarla çok eğlenmişlerdi. Palyaço boyaması, yüz boyaması bunlar çocukları çok eğlendirdi aynı zamanda aileleri de mutlu etti. Hatta bir veli şöyle demişti: "Günler sonra çocuğumun yüzünün bu kadar güldüğünü, bu kadar tebessüm ettiğini hatırladım. Yani depresyon yokmuş gibi eğleniyordu." dedi.*

KE7: *Hatta bir öğrencimiz vardı, ilk uygulamaya babası ile birlikte gelmişti. Babayı bırakmıyor, hiç bırakmıyor ilk günkü etkinlikte. Babası geldi yanıma oturdu. Babası ile birlikte etkinlikleri yaptı. İkinci gün geldiğinde artık babasına sen bize bırak, gidebilirsin, bizim yanımızda kaldı. Artık çocuk babası olmadan çıkabildi. Sonra hikâyesini dinledik. Yorgan altında kalmış çocuk depremde. Evde baba da yok. Babanın da böyle bir kaygısı var, misafirlikteyken, baba misafirlikte kendi evlerindeyken deprem esnasında yorganlar düşüyor ve çocuk yorganların altında kalıyor.*

Alt Tema “planlama”; Katılımcıların önemli bir kısmı tarafından planlama çalışmalarına ilişkin görüşlerde ortaya konulmuştur. Planlama yapılırken etkinlikleri belirleme, okul kademelerine yönelik tüm yaş gurubundan insanlara, öncelikli olarak çocuklara görev dağılımı, fiziksel olanakların değerlendirilmesi, çocuk sayısını belirleme/gruplara ayırma, yerel yöneticilerden bilgi alma, ailelerden bilgi alma ve dezavantajlılara planlama gibi unsurların dikkate alındığı görülmektedir. Ayrıca ne kadar planlama yapılırsa yapılsın bazı durumlar için imkansız olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Görüşlerden bazı alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KK1: *Özellikle güvenli yer konusunda ve denge konusunda. O balon patlatmak bile onlar için önemliydi, oynadıktan sonra patlatmak. Çünkü gürültüye karşı çok duyarlılar. Oyunun içinde bir alışkanlık edinmeleri de gerekiyordu hem onun için hem de denge olarak tek ayağının üzerinde durdurmak hani buna yönelik etkinlikler seçmeye çalıştık ve faydasını da gördüğümüze de inanıyorum.*

KK5: *Biz, ben her şeyde hem Milli Eğitim hem de Aile ve Sosyal Politikalar tüm gruplar ile çalıştık biz. Okul Öncesi, İlkokul işte tüm grupları gördük.*

KE7: *Şöyle arkadaşlarımızla birlikte gittiğimizde gruplara böldük hani kaç tane çocuk var? Onun bir sayısını aldık. Sonra nasıl paylaştım dedik. Okul öncesi bir grup, ilkokul bir grup, ortaokul bir grup ve lisedeki arkadaşları bir grup olarak bölüştük ve Öğretmenevinde olmanın avantajı oldu. Orada hemen kendimize uygun bir şekilde nasıl ayarlayacağımızın planlamasını yaptık ve bölüştük.*

4.6. Psikososyal Destek Çalışmalarında Gün Sonuyla İlgili Görüşler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarını günlük tamamladıktan sonra oluşan görüşleri “gün sonu” temasını oluşturmuştur. Aşağıda elde edilen görüşlerden oluşturulan tablo 7 ve konuya ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 7
Gün Sonu

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Duygu	Mutsuzluk/Vicdan azabı	34	70
	Hediye/Yardım götürme isteği	23	
	Kızgınlık/Üzülme	10	
	Mutluluk	3	
Düşünme	Çocuklar	14	27
	Dağınık köyler	13	
Bir sonraki günü planlama	Psikososyal Etkinlik/Malzeme hazırlama	7	23
	Günü değerlendirme/Yarını planlama	6	
	Yetişkin/Veliler ile görüşme	4	
	Muhtarlarla sürekli görüşme	4	
	Öğrenci sayılarını tespit etme	2	

Tablo 7’de yapılan çalışmalar sonrasında “psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine günlük yansımaların nasıl olduğu” konusunun ortaya çıktığı görülmektedir. “Gün sonu”na ilişkin psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çoğunlukla “duygu” konusuna değindikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca “duygu” alt temasına nispeten az da olsa “düşünme” ve “bir sonraki günü planlama” yönünde görüşlerin belirtildiği görülmektedir.

Alt Tema “duygu”; katılımcıların çoğunluğu “mutsuzluk/vicdan azabı” başta olmak üzere, “hediye/yardım götürme isteği” ve “kızgınlık/üzülme” konularına

değınmişlerdir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinden az da olsa “mutlu olma” konusunda görüş ifade edenler de olmuştur. Katılımcıların ifadelerinden bazı alıntılar şöyledir:

KK1: *Aslında fiziksel olarak ayrıldık oradan. Hani aklım, her şeyim oradaydı Çünkü tamam yarın gideceğimiz vardı ama hani yolculukta bile konuştuğumuzda çocuklara ne söylediğini, ne yaptığını, ne ettiğini?.. Hep bunlarla beraber zaten ertesi güne kadar öyle devam etti yani.*

KK6: *Gönüllü çalışmaları oraya ulaştırdık. Evet, bize ulaşan malzemeleri onlara getirdik. Kırtasiye ve oyuncak olarak.*

KE3: *Giderken her öğrenciye bir şeyler de götürme gereğini hissediyorduk.*

KK5: *Akşam gittiğimde bende biraz suçluluk duygusu oluyordu biraz vicdan azabı, sebebi de şu ben sıcak evde oturuyorum böyle ne bileyim rahatım yerinde. Orada bir tane şey, şey demişti Doğanıol’ da biri biz “çadırda yıkıyoruz.” demişti.*

KE3: *Onu düşünüyorsun, o adam şimdi uyumuyor diyorsun, ben evimde rahat uyuyorum.*

KE10: *Şunu yaşamış hemen şey yapayım, biz bu çalışmaları yapacağız, güzel oyunlar oynayacağız, hediyeler getireceğiz ama o akşam çocuklar gidecek çadırda kalacaklar; aramızda genel paylaşımdı o. Bizi her akşam üzendi...*

Alt Tema “düşünce”; Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından ifade edilen görüşlerden “düşünme” alt temasının oluşumunu sağlayan birbirine yakın yoğunlukta “çocuklar” ve “dağınık köyler” hususları belirtilmiştir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri görüşlerinden bazı örnek alıntılar şu şekildedir:

KK2: *Daha çok aslında çocuklar ile ilgilendiğimiz için ben daha çok o kısımdaydım.*

KE3: *Biz yine hep aracın içerisindeyiz. Çünkü çok dağınık köyden köye işte mesafelerde birbirinden çok uzak. Sürekli önce veli ile yani yetişkinle görüşülüyor daha sonra öğrenci ile görüşülüyor: Çünkü ”İlden geldim; niye geldiniz, ne olacak?” Diye bir soruyla karşılaşılyorduk ve arkasından hani ne için, ne yapılacak? Milli eğitim adına geldik, çocuklara yardım etmek için, çocukların genel durumu öğrenmek için, Psikolojilerini değerlendirmek için geldiğini söyledikten sonra çocuklar ile*

görüştüyorsun. Onların işte durumlarını tespit etmeye çalışıyorsun. İşte oradan bir başka bir köye git. Bir öğrenci bile olsa gidiyorduk.

Alt Tema “bir sonraki günü planlama”; Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin bir kısmı gün sonunda bir sonraki günü planlamaya ilişkin görüşler belirtmişlerdir. Bir sonraki günü planlama çalışmaları kapsamında başta “psikososyal etkinlik/malzeme hazırlama” ve “günü değerlendirme/yarını planlama” olmak üzere “yetişkin/veliler ile görüşme”, “muhtarlarla sürekli görüşme” ve “öğrenci sayılarını belirleme” gibi yapılan faaliyetlere ilişkin ifadeler olmuştur. Bir sonraki günü planlama çalışmaları konusunda belirtilen görüşlerden bazı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KE3: *İlçe bize bu konu da çok şey olduğunu söyleyemeyiz yani, KK2 hocam biliyor, çok destek olduğunu söylemeyiz sadece muhtarlıkların telefonları verildi.*

KE3: *Muhtarlarla sürekli telefonlarla görüşüyoruz, işte yer tarifi alıp oraya gidiyoruz bir kişi de olsa gidip geliniyor. Dönüşte ne yapıyorduk, dönüşte işte yarın kaç köye gidebiliriz kaç tane öğrenci varmış, oraya bir yandan da yazmış kaç öğrenci vardı işte 4 öğrenci, 3 öğrenci...*

KK6: *Yani o gün yaptığımız mesela hangi çalışma bizi tatmin etti, yarın ne yapalım hani. Aslında ilk görmüş olmanın şeyi ile her gün bir sonraki gün daha ne yapılabilir? Yarın hangi malzemeler ile gelelim? Çünkü malzeme kaygımız da vardı. Hani neleri eksik? Ortamları görüyorduk; hangi malzemeler ile gelelim, hangi etkinliklerle gelelim, daha etkili olmak için bu kısa süreyi en iyi şekilde değerlendirmek için yani yapacağımız etkinlikleri çeşitlendirmek ve daha çok insana ulaştırmak için ne yapabiliriz? Bunun planı vardı yani.*

4.7. Psikososyal Destek Çalışmalarının Sonuyla İlgili Görüşler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarını tamamladıktan sonra oluşan görüşleri “çalışma sonu” temasını oluşturmuştur. Aşağıda tablo 8’de psikolojik danışman ve rehber öğretmenler tarafından sunulan görüşler verilmiştir.

Tablo 8
Çalışma Sonu

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Olumlu Yansımalar	Mesleki Tecrübe/Alan bilgisi	28	57
	Mutluluk/Rahatlama	23	
	Yardımseverlik	6	
Olumsuz Yansımalar	Üzüntü/Sempatı	15	40
	İstem dışı deprem üzerine çok konuşma	9	
	İçe kapanma/Konuşmama	6	
	Vicdan/Suçluluk	5	
	Yetersizlik	3	
	Sağlam Durma/Ağlamama	2	

Tablo 8 incelendiğinde Malatya deprem bölgesinde görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin psikososyal destek hizmetleri kapsamında yürüttükleri tüm çalışmalarını sonlandırdıktan sonra “çalışmaların kendilerinde bıraktığı etkilerin neler olduğu” sorusunun yanıtı bulunmuştur. Buna göre katılımcıların birbirine benzer yoğunlukta “olumlu yönde yansımalar” ve “olumsuz yönde yansımalar” konusunda görüşler ortaya koydukları anlaşılmaktadır.

Alt Tema “olumlu yansımalar”; katılımcıların çoğunluğu mesleki tecrübe/alan bilgisinde artma ve yapılan çalışmalardan dolayı mutluluk/rahatlama yaşadıkları yönünde ifadeler sunmuşlardır. Ayrıca az da olsa “yardımseverlik” konusunda görüşlerin de olduğu görülmektedir. Buna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine göre olumlu yansımalar olarak belirtilen hususlardan bazı alıntılar aşağıdadır.

KE3: *En azından ulaştığımız kişilere elimizden geldiği kadar destek veriyoruz, sözel de olsa illa şey olacak değil. Eve gelince bunun psikolojik yansıması şey olarak düşünün cüzdanımız dolu değil ama vicdanınız dolu olarak şey yapıyordu yani. O yüzden diyorum cüzdanım değil ama vicdanım rahattı. Göğsümüzü gererek söyledik buradaki herkese söyledik. Gönüllü gittik, herkeste gönüllü gitti. Bu en rahatlatan şeylerden bir tanesiydi.*

KK5: *Bende oradaki çalışmalardan sonra bunu okulumda uyguladım. Tüm sınıflara ben uyguladım çünkü öğretmenler pek yanaşmadı. Bu şey yaptı, oradan antrenmanlayım. Bir de broşür dağıttık mesela çok etkilenen bir öğrencimiz vardı. Onlar bireysel görüşmeler, toplu görüşmeler. Benim Suriyeli öğrencim çok mesela.*

Kendini de ifade edemiyor. Depremi yaşamış hani nasıl ifade edeceğini; dil problemi var, kültür problemi var. Bu konuda da geri dönütler aldım hani en azından oradaki tecrübem olmasa belki ben bocalardım. Ben bu okulda ne yapacağım? Yani oradaki etkinlikler bir şey vardı, ne yapacağım? Bir taslak elimizde vardı, onu ben liseye uyarladım. Bir de Aile ve Sosyal Politikalar bir broşür yayımlamıştı. O broşürde güzeldi hem veliler için hem de öğrenciler için. Onun için ben günlerdir İzmir depremini ilk gördüğümde, benim ablam da İzmir’de. Onu aradık, onun iyi olduğunu öğrendikten sonra gönüllü isterlerse giderim yani. Vicdani bir sorumluluk var bende ve psikolojik rahatlık, elimden gelini yaptım.

KE7: *Depremle ilgili online destek süreci başladı. Benim üyesi olduğum bir dernek var. O derneğin Türkiye genelinde sağlık çalışanlarından işte emniyet personelinde diğer kurum ve görev alan kişilerden destek süreci oldu, yani sağlıklı yaşantıya müdahale etmeyle ilgili. Şimdide İzmir depremi ile ilgili hemen bir organizasyon oldu şu anda yine bir online ekip ile sahaya inildi. Şu anda bir online ekibin içerisinde, online ekip ile İzmir depremini yaşamış yada yakınını kaybetmiş, maruz kalmış, çocuk, ergen ve yetişkinlerle destek sürecimiz devam etti. Yani mesleki anlamda travmatik yaşantıların içerisinde olan bir kişi bundan sonrasında artık Türkiye’nin neresinde olursa olsun işte kendi bölgemiz olsun, farklı yerler olsun, seve seve gittiğimde hem sahada hem de online o insanlara destek verme konusunda hem mesleki bilgi arttı, alan tecrübesi oldu. İlk defa alana sahaya çıktık hatta kendi okullarımız da okullar açıldığında bunun ile ilgili süreç devam etti. Yani kendi okullarımızda da bunun ile ilgili tüm sınıflara Psikososyal çalışmaları yaptık. Birebir aldığım öğrencilerim de oldu.*

Alt Tema “olumsuz yansımalar”; Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çoğunlukla “üzüntü/sempati”, “istem dışı deprem üzerine çok konuşma” ve “içe kapanma/konuşmama” konularına yoğunlaşmanın yanı sıra “vicdan/suçluluk”, “yetersizlik” ve “sağlam durma/ağlamama” konularına değinmişlerdir. Belirtilen görüşlerden bazı örnek alıntılar şunlardır;

KE3: *Bende yani şimdi şey olarak söyleyeyim de herkese ulaşmayız, neticesinde yetkinliğimiz ve yeterliliğimiz mümkün değil.*

KE10: *Psikolojik olarak hocalarıma katılıyorum her gün akşam eve dönerken o suçluluk duygusu tabi var. Aile sosyal politikalar ile gittiğimizde yani kapı açıldı*

tamamen bir dağ köyü, hiç aklıma hayalime orada o kendi öğrencilerimle karşılaşacağımı düşünmüyorum, belki merkeze 70-80 km uzaklıkta. Minicik, minicik, biri bir bacağıma biri diğer bacağıma atladı, çok duygulanmıştım yani. En azından orada olabilmek çok mutlu etmişti ama tabi onları orada bırakıp geri çıkmak. Küçük bir oda, oda belki on bir kişi vardı, öyle, şuan bile duygulandım. Duygulandım, hani o erkek çocuklar değil ben birazcık daha kız çocukçuyum ama o iki erkeği de halen aklıma geldikçe duygulanıyorum.

KK8: *Ben, istem dışı sürekli deprem ile ilgili bilgilendirme yaptığımı fark ettim. Veli toplantısı yapıyorum mesela, ne kadar bilinçlendirirsem o kadar iyi farkındalığı gibi böyle ya da öğrenciler ile etkinlikler yapıyoruz, öğrenciler eğiliyor, bir şey yapıyor, “Bu neye benzedi?” diyorum, hani yaşam üçgenine falan benzedi. Hani konuyu bu şekilde bilinçlendirme olayına getiriyordum. Bir de paylaşım yapmanın önemini kendimce fark ettim. Hani günün sonunda neler hissediyorduk dedik ya. Hani paylaşmadım ama oradan döndükten sonra orada yaşadıklarımı olabildiğince çok insana anlatıyordum. Fark ettim ki ben kendimi rahatlatmaya çalışıyorum, hani “Oradaki insanların evleri şöyle, böyle düşünüyorlar, böyle açlar, yemek bulamıyorlar...” gibi, sürekli birilerine anlatıp kendimi rahatlatığımı fark ettim. Vicdan azabı var kesinlikle çünkü ben normalde de düşünen bir insanım o bölgeye giderken kat kat giyinerek gittim mesela. Hani yanımda yemek yoktu, tecrübeli değildim, ilk defa böyle bir şeyle çalıştım, bisküvi dahi götürmedim.*

KK2: *Ben aileme söylemeden aslında gittim çünkü annem bana çok düşkün. En son söyledim, her şey bittikten sonra, Kale bölgesine dönünce söyledim. Ben ilk üç-dört gün hiç konuşmamışım evde. Annem orada, sürekli sosyal medyada paylaşımlar yapıyorum ve yardım aramaya çalışıyorum yani arkadaşlarımız yazıyor, haber yapıyoruz bir taraftan. Ne yapabilirim, ne götürebilirim, kişisel ne ihtiyaçları var? Aslında biraz da onları yetişkinlerle ve çocuklarda. Hani boya kalemleridir, oyuncaklardır, malzemelerdir, sürekli yazışıyoruz ama annem hep soruyormuş bugün nasıl? Tepkilerim anormal olunca KK6 hocamı aramış hani nerde? KK2 sürekli sosyal medyada sürekli bir yerlerden yardım alıp götürmek. Etkinlikler, planlamalar yapıyoruz.*

KE3: *İçine atmış ya.*

KK2: *Tabi en son artık söylemem gerekti, çünkü annem çok panik ama ihtiyaçları var gerçekten orada olmamız gerekiyor en azından destek. Mesela biz Kale bölgesine gittiğimizde bizden önce kimse gitmemişti. İlk giden ekip bizdik. Hani siz buradasınız, teşekkür ederiz, devlet yanımızda, sizler yanımızdasınız, böyle bir farkındalık aslında oluşturduk.*

KE3: *Köylere çadırdan sonra kimse gitmemiş.*

KK2: *Evet, tabi tabi daha önce kimse gitmemiş. Hatta onlar da bundan veryansın etti. “Burada deprem olmadı mı, yıkım olmadı mı, neden buraya gelmediler?” gibi bizi görünce sakinledirler. Biz orada devleti temsil ettik. İlk defa siz geldiniz, çokta minnettar oldular. Kesinlikle yani birini yanında istiyorlar insanlar demek ki hani bizim kültürümüzde de var belki de kötü bir şey yaşadığınızda birileri bize destek olsun, buradayım desin. KE7 hocamla aynen o gün yine beraberdik biz. Ben orada da şöyle bir duygu yaşadım hani yardımları el altından böyle vermeye çalışıyoruz. Biz mahcubuz, karşı taraf mahcup, o almak istemiyor, biz de nasıl verelim, nasıl olsun? Hani öyle bir mahcubiyet yaşadık orada. Daha önce bende etkilenmişim o ağlayan vatandaştan. Yani orada çaresizlik vardı gerçekten. Yani ev yıkılmış bir taraftan baba ve biz ağlayamadık bizim gözlemiz dolmadı.*

KE9: *Ağlamamanız lazım.*

KK2: *Ağlayamazdık, o an orada ona sahip olmak kederli olduğunu bildirmek ama bir duruşunuz gerekiyor. Yani biz de ağlasak o daha da belki umutsuzlaşacaktı bir taraftan.*

A: *Bu nasıl, neyi hissettirdi? Aslında biz de bir insanız. Tabi karşımızda üzüntülü bir durum var, ağlıyor, bizde belki ağlamak istiyoruz o an ama ağlamamamız gerektiğini düşünüyoruz.*

KE7: *Sonrasında ağlamalıyız.*

KK2: *Evet, sonrasında, belki döndükten sonra şey oluyor aslında empati yapıyorsunuz, “ben olsaydım.”. Hani kişi aslında karşı tarafa değil kendine ağlar gibi, cenazede bu böyledir ya. Cenazeye değil de kendi cenazesine bir an empati yapar, düşünüyor, ağlar. Öyle bir duyguydu aslında hani orada durduk ama sonrasında üçümüz, dördümüz, hocam da orada vardı. Birbirimize bakıp, “Hani yardım edebildik mi? Buradaydık ama keşke şunu da getirsek, bu da olsaydı...” diye.*

4.8. Psikososyal Destek Çalışmalarında Karşılaşılan Sıra Dışı Olayla İlgili Görüşler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarında karşılaşılan sıra dışı olaylar hakkında ki görüşleri “sıra dışı olay” temasını oluşturmuştur. Aşağıda psikolojik danışman ve rehber öğretmenler tarafından sunulan görüşlerden oluşan tablo 9’da “sıra dışı olay” temasını oluşturan alt temalar ve görüşler görülmektedir. Ayrıca psikolojik danışman ve rehber öğretmenler tarafından ifade edilen görüşlerden alıntılar da verilmiştir.

Tablo 9
Sıra Dışı Olay

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
En çok düşündüren	Travmatik/Ekonomik sorunlar	14	27
	Ağır hasarlı evde kalanlar	8	
	Vedalaşma/Ayrılık seremonisi	5	
En sıra dışı olay	Vefatta teselli bulunması	10	13
	Deprem olunca gelecekler algısı	3	

Tablo 9’a bakıldığında yürütülen psikososyal destek çalışmaları esnasında psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından deneyimlenen ekstrem yaşantılara ilişkin görüşler görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çoğunlukla “en çok düşündüren olay” ve sonrasında ise “en sıra dışı olay” hususlarına değinmişlerdir.

Alt Tema “en çok düşündüren olay”; katılımcılar çoğunlukla “travmatik/ekonomik sorunlara” sonrasında ise “ağır hasarlı evde kalanlar” durumlarına değinmiştir. Katılımcıların bir kısmı da “vedalaşma/ayrılık seremonisi” konusuna dikkat çekmişlerdir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerini; depremzedelerin travmatik yaşantıları, ekonomik sorunları, ağır hasarlı evlerde kalmak durumunda olmaları ve çalışmalar sonu vedalaşma seremonileri derinden etkilediği söylenebilir. Bu durumda psikososyal destek hizmetleri kapsamında yardım hizmeti sunanların profesyonel olmadıkları da söylenebilir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından belirtilen ifadelerden bazı örnekler alıntılar şöyledir:

KK1: *Cuma günü etkinlikleri yaptık, tekrar döneceğiz buraya. Çocuklara söylüyoruz, hani vedalaşıyoruz o hafta için. Bu hafta bitti, işte hani çocuklar soruyor işte “tekrar gelecek misiniz?”. Bizde planlama hani tam net olmadığı için hani biz gelmek isteriz. Gelmeyeceksek bile başka arkadaşlarımız gelecek diye anlatıyoruz. İşte siz gelin falan diyorlar. Sonra öpmeye başladılar, sarılmaya başladılar, bir tanesinden görünce hepsi gelmeye başladı.*

KE7: *Mal canın yongası hani can kurtulduktan sonra bu sefer temel ihtiyaçlar, işte “Nerede kalacağım?”. Birisi inek almış, “İnek ahırda ölüyor, ben şimdi ne yapacağım?” diyor. “Altı bin liram vardı.” diyor, “Bir hayvan aldım aha şimdi.” diyor. Bir hayvanın da şeyini alamadan bir karşılığını alamadan öldü. Orada birazcık şeyi insan hissediyor ekonomik anlamda o güçsüzlüğün ihtiyacını hissetti. O arada da şeyden beklenti istiyorsun; hani en yakın burada el uzatacak yer, güçlü devlet, hani o gücü hissettiğinde insanlar o sıcaklığı hissettiğinde bir rahatlıyor. En güzel ulaşılan yani de yemek. Kızılay hemen getiriyor oradaki yemeği veriyor, o çok güzel. İşte birazcık da barınma şeyleri ayarlanabilirse?*

KK8: *Beni düşündüren şey olmuştu, bölgeyi gezelim diye giderken iki katlı bir ev vardı ya. Hani içine girilemeyecek derecedeydi ve adam içinden halen hani hayat devam edecek. Kerpiç ev, geçen yılki yaptırdığım şeyleri kurtarma, hayvanlarının yiyecek şeyini kurtarma telaşındaydı. Çünkü el mecbur hani üflesen yıkılacak. O çok üzücüydü gerçekten çünkü hayvanların yiyeceği içerde, kışın yakacağı odun içeride, “Pimapenlerimi yeni yaptırdım, yeni ev yaparsam adam onu kurtarma zorundayım.”. Adam hep buradayım o çok üzümüştü beni.*

KE9: *Üniversitenin arkasında bir köyde anne ile kızı yaşıyor, kızı üniversiteyi bitirmiş, ev yıkık halde, “Kızın işi yok, ev vermiyorlar” diyor, eve de şey vermemişler herhalde tam hasarlı vermemişlerdi. Öyle bir şeydi ya, çok sahipsiz bir aileydi daha önce gittiğimde kimseleri de yoktu. O gezen insanlar nasıl belirliyor ama muhtarlar çok etkili bu işlerde.*

Alt Tema “en sıra dışı olay”; olarak ise katılımcıların çoğu “vefatta teselli bulunması” konusunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı da “deprem olunca gelecekler” algısını belirtmişlerdir. Ancak böylelikle yardım alacaklarını düşünmektedirler. Vefat eden bireylerin ailelerinin vefatta teselli bulması psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından ifade edilen en sıra dışı olgu olarak

önümüze çıkmaktadır. Ayrıca vedalaşmalar esnasında bazı öğrencilerin bu durumu kavramalarından dolayı artık bir daha gelmeyecekler varsayımı ile “Bir daha deprem olunca mı geleceksiniz?” söylemleri yine en sıra dışı durum olarak ortaya konulmuştur. Konuya ilişkin psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri görüşlerinden bazı alıntılar aşağıdadır.

KK5: *Ben söyleyeyim, biz K4 hocam, X hocam ile ev ev dolaşırken orada ebeveyn ve çocuğunun kaldığı ev yıkılmıştı, ikisi de vefat etmişti. Aile hakkında şunu söylüyorlardı: “İyi ki vefat etti! eşinden çok çekiyordu.” gibi ve aile dramından bahsettiler, çok travmatik bir aile tablosu. Hani insanlar evet üzüliyordu vefat ettiklerine ama bir yandan da böyle bir teselli buluyorlardı ve hani birbirlerine sarılı bir şekilde vefat ettiklerini söylediler, ben öyle hatırlıyorum. Eş evde yokmuş bir de o akşam. Hani insanlar öyle teselli buluyordu, “hani ölümünde tesellisi mi olur?” diye başta düşündüm. Bu beni biraz ürpertti. Sonuçta evet ölümün tesellisi ona çok çünkü o insanlar gelmeyecek ama diyorlar ki vefat eden kişi bu olaydan birkaç gün önce diyormuş ki: “Keşke bir şey olsa da ölsem!”. Evet, bunu anlattılar; bu benim aklımdaydı, bir de çocuk küçük.*

KK5: *Öncelikle bir dedim acaba o kişi için kurtuluş muydu? Gerçekten, bende öyle düşündüm çünkü çok zor bir hayatı var. Beslenme, gıda şeyini bile karşılayamıyor yardımlarla geçiniyor. Sahip çıkmayan bir ailesi var çünkü onun ayrıntılarını öğretmenevinde olan komşuları anlattı. Sürekli şiddete uğruyor, ürperdim, gerçekten ama cidden, sonra dedim yani anlamlandıramadığım şeylerde oldu çünkü bu beni çok etkiledi ama dedim ki ama en azından şunu dedim ama belki bilmiyorum tuhaf gelecek sizlere, “İyi ki o kişi ve çocuk ikisi bir ölmüş.” dedim.*

KE4: *Evet.*

KK5: *Çünkü çocuk kalsa, diğer ebeveyn sorumsuz, kim bakacak? Bunu düşündüm o an. Çünkü kim sahip çıkacaktı bu çocuğa? Biraz bu beni. Ya sonra dedim ki, bir insanın ölümüne seviniyor gibi bir kötü durum oldu ama bence bu gaddarlık değil ki o çocuğa sahip çıkacak kimse yok. En azından şey oldu diye düşündüm, melek oldu. Belki Allah’ın katında güzel bir yerde. Bu şekilde bir teselli buldum. Bu olan şeydi çünkü vefat eden kişi birkaç gün önce “Keşke ölsem de kurtulsam!” diye ama öyle dua ediyormuş. Namazlarda içten bir dua oradaki komşu kadınlar söyledi. Duası kabul oldu mu? Artık, değişik. Sevineyim mi, üzüleyim mi; ne diyeyim? Oradaki anlatan komşu*

kadınlar var ayrıntılarını, onlara ne diyeceğimi bilemedim. Şimdi bir şey desem tuhaf bakacaklar çünkü daha karmaşanın içindeyim zaten. Bu olay çok şeydi tuhaftı.

KK1: *Aslında benim için birçok sıra dışı olay vardı hani çocuklarda olsun yetişkinlerde olsun. Bir tanesini anlatayım ben. Küçük bir kız çocuğu vardı, “Öğretmenim kulağına bir şey söyleyebilir miyim?” dedi. “Tabi.” dedim, “Söyleyebilirsin.” dedim. Birçok arkadaşına anlatmışımdır belki bunu, o etkiledi beni. “Bir daha deprem olsa gelecek misiniz?” dedi. Yani orada gerçekten farklı hissettim, kötü hissettim yani. Çünkü küçücük bir çocuk gelmenizi istiyor ama hani deprem olunca gelecekler gibi bir algı uyanıyor. Bir tanesi de buydu gerçekten, şu anda da halen aklımda yani.*

4.9. Psikososyal Destek Çalışmalarında Yaşananlar İle İlgili Tek Cümle/Kelime

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarında yaşananlara ilişkin tek kelime ya da tek cümle ile durumu özetlemeleri “tek cümle/kelime” temasını oluşturmuştur. Aşağıda konuya ilişkin psikolojik danışman görüşlerinden oluşan alt temalar ve görüşler tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10
Tek Cümle/Kelime

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Duygular	Daha fazla bir şey yapabilseydim	4	4
Düşünceler	Güzel şeyler birlikte yapılır	2	3
	Depremzedelerin yanındayım	1	

Malatya deprem bölgesinde psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından yapılan çalışmalar ve yaşantılara ilişkin katılımcı görüşleri “tek cümle/kelime” teması çerçevesinde Tablo 10’da görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından çoğunlukla duyguların dile getirilmesinin yanı sıra düşüncelerinde ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Alt Tema “duygular”; görüş bildiren katılımcıların çoğunluğu “Keşke daha fazla bir şey yapabilseydim.” cümlesiyle duygularını belirtilmiştir. Belirtilen görüşlerden bazı alıntılar şu şekildedir:

KK1: *Elimden daha fazl bir şey gelebilseydi?*

KE9: *Üzüntü.*

Alt Tema “düşünceler”; katılımcılar ise “Güzel şeyler birlikte yapılır.” ve “Depremzedelerin yanındayım.” ifadeleri ortaya çıkmıştır. İfade edilen görüşlerden bazıları şöyledir:

KE7: *Güzel şeyler birlikte yapılır.*

KE4: *Mazlumun ve mağdurun yanındayız.*

4.10. Psikososyal Destek Çalışmalarına İlişkin Sön Sözler

Malatya deprem bölgesinde görev psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem bölgesinde gerçekleştirilen psikososyal destek hizmetleri çalışmaları hakkında belirtilen son sözler “son sözler” temasını oluşturmuştur. Aşağıda tablo 11’de psikolojik danışman ve rehber öğretmenler tarafından konuya ilişkin sunulan görüşler verilmiştir.

Tablo 11
Son Sözler

Alt Temalar	Görüşler	f	tf
Psikolojik Danışman Eğitimi	Kriz/Travmalara hazır olunmalı	6	23
	Ekip eğitimleri de sürekli güncellenmeli	6	
	Daha fazla ısınma etkinliği bilme	5	
	Deneyimli PD'dan eğitim	5	
	MEB ve RAM’lar eğitim desteği	1	
Yönetim	Bakanlıkları/İl-Koordinasyon olmalı	13	19
	Dernek/Vakıf/Özel Merkezler zararlı	4	
	Yardımların darmadan üzücüydü	1	
	MEB daha iyi organizeydi	1	
Görünürlük	Aşırı görselliğe odaklanılmaması	9	18
	İstatistik/Sayıya odaklanılmamalı	3	
	Etkinlik yapıyormuş gibi resim çektirme	3	
	Sayı değil kaliteli dokunuş olmalı	2	
	Çalışmaların reklam odaklı olmaması	1	

Tablo 11
Son Sözler (devamı)

Psikososyal Destek Çalışmaları	Öğrenciler ile sadece PD çalışmalı	4	
	MEB-Psikososyal'in yararını gördük	4	
	Okullarda psikososyal'e talepler arttı	2	
	Öğr. ve Ailelere PS güzel oldu	1	14
	Online çalışmalardan yararlanılmalı	1	
	Ruh sağlığı açısından yapılacaklar var	1	
	Daha yapılacaklar var	1	
Takip	Deprem zedeleri takip etme	5	
	Muhtarlar üzerinden takip etme	2	9
	Psikolojik Danışmanı olmayanlar	2	
Ekipman	Psikososyal kıyafetleri	6	
	PS Malzemelerin Bakanlık/RAM	1	8
	Psikososyal destek çadırı olması	1	
Öz Eleştiri	PD Gönülsüzlük/Çekingenlik	7	7
Teşekkür	Ekip/Çalışmaya yönelik	6	
	Milli Eğitim Bakanına	1	7
Süreklilik	Çalışmaların sahada devam ettirilmesi	6	6
Katılmama Nedenleri	PD Kaygı/Ne yapacağını bilmeme	3	
	PD Kendi ailesine destek olma	1	4
Katılımı Sağlama	PD MEB/RAM Cesaretlendirme	2	2

Tablo 11’de gerçekleştirilen odak grup görüşmesinde oluşan “son sözler” temasına ilişkin başlıklar verilmiştir. Katılımcılar tarafından en çok değinilenden en az değinilene doğru oluşan alt temalar; “psikolojik danışman ve rehber öğretmeni eğitimi”, “yönetim”, “görünürlük”, “psikososyal destek çalışmaları”, “takip”, “ekipman”, “öz eleştiri”, “teşekkürler”, “süreklilik”, “katılmama nedenleri” ve “katılımı sağlama”dır.

Alt Tema “psikolojik danışman ve rehber öğretmeni eğitimi”; katılımcıların çoğu “kriz/travmalara hazır olunmalı, ekip eğitimleri sürekli güncellenmeli, daha fazla ısınma etkinliği bilme ve deneyimli psikolojik danışmanlardan eğitim almanın yanı sıra MEB/RAM’ların eğitim desteği” konularına değinilmiştir. Buna göre psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin eğitimleri iyileştirilmeli ve güncellenmesinin sağlanması ön plana çıkmaktadır. Bu hususta deneyimli psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından veya MEB/RAM uzmanlarından eğitim desteği alınmalıdır.

“Psikolojik danışman ve rehber öğretmeni eğitimi” hakkında ortaya konulan görüşlerden bazı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KE7: Kesinlikle, hani öncesinde yapılacak çalışmalar, sonrasında yapılacak çalışmalar hatta şimdi konuştuk onunla ilgili online çalışmalar insanları muazzam bir şekilde güçlendiren bir yanı var. Ruh sağlığı açısından hani sürekli çarşıya çıktığımızda gergin bir şey insan hissediyor.

KK8: Daha çok eğitim.

KK6: Evet, kendi eğitimlerimiz.

KE10: Biz olduk şuan bence. Buna devam edilmeli. KK1 hocama çok iş düşüyor herhalde. Yenilenebilir tabii ki. Yeni içerikler üretilebilir.

KE9: Şimdi yani belki vardır, bilmiyorum ama bunun ile ilgili hazır bir ekip oluşturulması lazım. İşte bir kişi başta olacak İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı böyle bir komisyon oluşturup sonra ilçelerde de görevli bir komisyon oluşturup sonra zaman zaman bunların eğitimi bu arkadaşlara da yeni isimler dediniz ya yeni isimlere de eğitimler verilir. Yani bir durum olduğunda Allah göstermesin hemen o ekip oraya organize gidip gelebilmeli. Yani sonradan toplanılmamalı. O ekibin hazır olarak var olması ve eğitimlerinin güncellenmesi gerekir.

KE3: Aslında var hocam, İlçe Psikososyal Ekibi, İl Psikososyal Ekibi varya, her ilçelerin psikososyal ekipleri var.

KK2: Okulların da var.

KE3: Var aslında yani.

KE10: Fiilen mesela ayda bir iki ayda bir toplanıp eğitimlerin güncellenmesi bir araya gelinmesi, bilmiyorum oluyor mu? Var mı mesela?

KE3: Biz ilçede mesela toplam üç kişi var değil mi? Senede en az üç kere toplanıyoruz yani.

KK1: İlçe komisyonu?..

KE3: Komisyon olarak evet.

Alt Tema “yönetim”; katılımcıların görüşleri incelendiğinde çoğunluğun “bakanlıklar/il-koordinasyon olmalı” yönünde olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların bir kısmı da “dernek/vakıf/özel merkezlerin sunduğu psikososyal destek çalışmaları zararlı” olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan “Yardım malzemelerinin darmadağın olması üzücüydü.” şeklinde “MEB daha iyi organizeydi” yönünde görüş

ifade eden de olmuştur. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından konuya ilişkin söylenenlerden bazı örnek alıntılar aşağıdadır.

KE10: *Bu artı neler yapılabilir konusunda biz güçlü bir ülkeyiz, daha planlı, daha düzenli birçok şey ulaştırılabilirdi. KE9 hocamın bahsettiği gibi orada eşyaların darmadağın olması hiç şey değildi. Bence biz yine birazcık daha organizeydik. Diğer kısımlarda çok ciddi sıkıntılar vardı bence. O konuda biz ne yapabiliriz? Onu bilmiyorum ama*

Alt Tema “görünürlük”; psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından çoğunlukla “aşırı görselliğe odaklanılmaması” konusu dile getirilmiştir. Sonrasında ise katılımcıların bir kısmı tarafından “istatistik/sayıya odaklanılmamalı”, “etkinlik yapıyormuş gibi resim çektirme” ve “sayı değil kaliteli dokunuş olmalı” görüşlerinin yanı sıra “çalışmaların reklam odaklı olmaması” hususu ifade edilmiştir. Dile getirilen görüşlerden bazı alıntılar şu şekildedir:

KK5: *Beni rahatsız eden bir durum var, bilmiyorum sizi rahatsız etti mi? Fotoğraf çekimi... Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında da Milli Eğitimde de bilmiyorum katılmayabilirsiniz. Sürekli bir fotoğraf paylaşalım yani, ben üzerimde bir baskı hissettim yani. Ben oraya gittiğimi kimseye ispatlamak zorunda değilim. Ben oradayım zaten hani bunu bakanlık görse de görmese de ben oraya zaten gönüllü olarak gittim. Bu sadece Milli Eğitim değil Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ilgili çalışmalara katıldık. Fotoğraf, fotoğraf, sayı.*

KE10: *Bakanlık şey yaparken broşür verirken de çekelim.*

KK5: *Evet, her anlamda, benim rahatsız olduğum şey şu: Adam orada ağlıyor ya da çocuk kaygılı, üzüntülü, biz fotoğraf derdine düşüyoruz. Hani bir de şey sayı, tabi diyorum bakanlığın sayı istemesi normal ama mühim olan beş kişiye dokunsa bile kaliteli dokunmuş, beş yüz kişiye sırf göstermelik dokunuştan ziyade. Hani bunlar bana biraz şey geldi, rahatsız oldum.*

KE9: *Her gittiğimiz yerden sayı falan istediler*

KK1: *Ama şöyle bir durum da var hani başka kurumlardan işte bizim yaptığımız etkinliklerinin yanına gelip fotoğraf çektirenler.*

KK5: *Şey olmuştu, cengo oyunu vardı. A hoca getirmişti. Orada bir tane doktor vardı, hemşire vardı, “Siz de gelsenize sanki cengo oynuyormuş gibi” dendi. Evet, aynen; bu biraz beni şey yaptı, rahatsız etti.*

KE10: *Hemen onu şöyle özetleyeyim; KK2 hocamla hani başarı belgesi verildi, başarı belgesi verilirken Battalgazi İlçe MEB Müdürüne söylediğim cümleleri söyleyeceğim. Orada birazcık daha reklam odaklı bir çalışma planlanıyor gibiydi.*

Alt Tema “psikososyal destek çalışmaları”; katılımcı görüşlerinin çoğunluğu “öğrenciler ile sadece psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çalışmalı” ve “MEB-Psikososyal'ın yararını gördük” yönündedir. Sonrasında ise “Okullarda psikososyale talepler arttı.”, “Öğrenci ve ailelere psikososyal güzel oldu.”, “Online çalışmalardan yararlanılmalı.”, “Ruh sağlığı açısından yapılacaklar var.” ve “Daha yapılacaklar var.” şeklinde görüşlerin ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Konuya ilişkin belirtilen görüşlerden bazı alıntılar şöyledir:

KE7: *Dikkatimi çeken birkaç şey var depremden sonrasında yani. Türkiye öyle bir travmaların olduğu bir ülke ki hani çığ oldu, Giresun'da sel felaketi... Psikososyal çalışmaları bakanlık bünyesinde ülke genelinde yararını görüyoruz. Okulda da talepler artmaya başladı, insanlar çocuklarını getiriyor bu anlamda, güzel. Okul açıldığında psikososyal çalışmalarının hem rehberlik servisi hem de öğretmen arkadaşlardan hem ailelere yönelik çok çok güzel. Kendi bakanlığım açısından bu eğitimleri almak, alana hazır olarak gitmemizi sağladı. Bu çok güzel oldu.*

KE3: *Yararını gördük.*

KE7: *İzmir'de de olduğunda diğer bölgelerde olduğunda da ülke genelinde ne yapılacağı ile ilgili meslek olarak hepimizin kafasında bir teknik var.*

KE3: *Angarya değil aslında.*

Alt Tema “takip”; psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çoğunlukla “depresyonluları takip etme” konusuna dikkat çekmişlerdir. Katılımcılardan bir kısmı ise “muhtarlar üzerinden takip etme” ve “psikolojik danışmanı olmayanlar okullar” konusuna da değinmişlerdir. Konuya yönelik psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından belirtilen görüşlerden bazı örnek alıntılar şu şekildedir:

KE4: *Hocam, KK5 hocam söylemek istemiyor ama halen takip ediyoruz biz onları. Z abla vardı çadırda, bir on beş gün sonra hava durumu çok düşük gösterdi -3 -*

4 falan gösterdi. O muhtarların bizde telefonları var fakat iki muhtar var Doğanıyol'da, onları aradım o anne ve kızını camii'ye götür. Güzel bir camii vardı tabandan ısıtmalı, hem çekme katında hem de halının altında ısıtıcı var. "Tamam." dedi, götürmüş. KK5'de söylemiyor öğrencileri takip ediyor, onlara kitap yardımı falan yapıyor. Yani bizim bağımız biraz şey duygusal.

Alt Tema "ekipman"; konuya ilişkin katılımcılar çoğunlukla "pikososyal kıyafetleri" konusuna vurgu yapmışlardır. Katılımcılardan "psikososyal malzemelerin Bakanlık/RAM sağlanması" ve "MEB-psikososyal destek çadırı olması" konusunu gündeme getirenlerde olmuştur. Ekipman alt temasına ilişkin ifade edilen görüşlerden bazıları aşağıda sunulmuştur.

KE7: *Ekipler konusunda katılıyorum il genelinde iki tane RAM'ımız var. Burada bence olabilecek yapılabilecek şeylerden birisi, malzemeler konusunda da RAM'lar bunları -sonuç itibariyle devlet kurumlarıyız, kişisel olarak her birimiz elimizi cebimize koyarız- o ayrı bir durum ama bakanlığın bununla ilgili daha öncesinde bir hazırlık yapması işimizi çok çok kolaylaştırır, alandaki hareket alanını kolaylaştırır.*

Alt Tema "öz eleştiri"; alt temanın oluşmasını sağlayan katılımcı görüşlerinin tamamı ildeki psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılma konusunda "gönülsüzlük/çekingenlik" şeklinde davranış sergiledikleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Öz eleştiri konusu hakkında belirtilen hususlardan bazı örnek alıntılar şöyledir:

KE3: *Malatya'da 400 rehber öğretmen mi var?*

KK6: *Evet.*

KE3: *425 tane var, ben o ilk gönüllü istendiği zamanı o dikkatimi çekmişti birçoğunun da dikkatini çekmiştir. Hani rehber öğretmen olarak kendi öz eleştirimiz olarak değerlendirmek istiyorum. Çok gönüllü olmaması çünkü var netice olarak ama ben Yeşilyurt bölgesindeydim. Bildiğimiz insanlar, işleri olabilir ama bir de insanlar çekingen davrandılar biraz daha şey yaptılar. Keşke daha fazla gönüllü olsaydı, bu işin içindeyiz ya daha çok olmasını isterdim yani. İşte hocam çekingen.*

Alt Tema "teşekkür"; katılımcıların çoğunluğu "ekip/çalışmaya" yönelik teşekkürlerini sunmuşlardır. Katılımcılardan bir tanesi de desteklerinden dolayı Milli

Eğitim Bakanına yönelik teşekkürlerini sunmuştur. “Teşekkür” konusu hakkında ifade edilenlerden bazı alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KK6: *Teşekkür ederiz.*

KE4: *Bu ekip iyiydi.*

KE7: *Battalgazi RAM’den arkadaşlar; KK11 hocam olsun, KK2 hocam olsun, araştırmacı olarak hocam sen, KK1 hocam... Özellikle hani organizasyonu güzel bir şekilde yaptığınız için RAM müdürüne ilk gün hepimize ulaştı, en tepede de Ziya Hoca’ya taltifleri için de oradaki yapılan çalışmalar için bizi gururlandırdığı ve onurlandırdığı için kendilerine teşekkür ediyorum. Umarım acılarda bir araya geliyoruz, umarım başka çalışmalarda da çok acı yaşamadan güzel bir şekilde birlikte yaparız.*

Alt Tema “süreklilik”; konunun oluşumunu sağlayan katılımcı görüşlerinin tamamı “çalışmaların sahada devam ettirilmesi” şeklindedir. Konu hakkında belirtilen görüşlerden bazı alıntılar aşağıdadır.

KE7: *Hani bu sürekliliğin olmasını sağlayacak ama kriz anında alanda çalışma noktasında bakanlığın ya da diğer bakanlıkların bir organizasyona ihtiyacı var.*

KK10: *Ben de bunun sahada çalışmanın devam etmesi konusunda fikir belirtmiştim. Yine aynı şekilde bununla ilgili tabii ki o içeriği yazabilecek kadar donanımlı mıyız? Bilmiyorum ama bunu yapabilecek kişiler muhakkak genel merkezlerde var ve yapılmalı. En azından bunun ile ilgili belli bir süreçte örnek veriyorum altı ay işte bir sene boyunca belli periyotlarda bu çalışmalar devam ettirilebilirdi bu öğrencilere yönelik olarak. Oradaki çocuklarımızın birçok okulunda rehber öğretmeni yok, varsa bile yanlış hatırlamıyorsam Doğanyol’da mıydı? İşte bir tanede idi.*

Alt Tema “katılmama nedenleri”; konuya ilişkin görüş bildiren katılımcı psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çoğunlukla, deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılma konusunda isteksiz ya da çekingen davranan meslektaşlarının kaygı yaşaması, ne yapacağını bilmemesi ve kendi ailesine destek olma nedenleriyle çalışmalara katılmadıklarını öne sürmüşlerdir. Konu hakkında ifade edilen görüşlerden bazıları şöyledir:

KE3: *İşte hocam çekingen.*

KK10: *Kendi eşini, kendi çocuklarını da sonuçta deprem bölgesindeyiz.*

Alt Tema “katılımın sağlanması”; görüş bildiren katılımcılar psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri MEB/RAM’ın cesaretlendirmesi gerektiği yönünde görüşler ortaya koymuşlardır. “Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılması” konusunda cesaretlendirilmesine ilişkin söylenen görüşlerden bazı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

KE7: *Yaklaşık 400 küsür tane meslektaşımız var. Almış olduğumuz eğitimler var. İhtiyaçlarımızı belirleyip bu ısınma etkinlikleri olabilir, müdahale çalışmaları olabilir, bu tecrübelerimizle arkadaşlarımızla oluşturabileceğimiz grup çalışmaları olabilir.*

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde 24/01/2020 tarihli 6,8'lik Elazığ/Sivrice merkezli depreminden sonra Malatya ilinde depremde en çok etkilenen bölgelerde Milli Eğitim Bakanlığı adına İl Psikososyal Destek Hizmetleri Krize Müdahale Ekibinin yürüttüğü çalışmalara katılan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri ile yürütülen odak grup görüşmesi sonucunda bulgulardan elde edilen **10 tema** (deprem anı, motivasyon, deprem bölgesi, mesleki yeterlilik, psikososyal destek çalışmaları, gün sonu, çalışma sonu, ekstremiteler, tek cümle/kelime ve son sözler) çerçevesinde tartışılıp yorumlanmıştır.

5.1. Deprem Anında Yaşananlar

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin olağan yaşamlarını sürdürürken depremi yaşadıkları araştırmanın bulgularından ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu çağrışı/his olarak korku-endişe-panik, kötü bir şey olduğu hissine kapılma yönünde görüş bildirmişlerdir. Kaygı tüm insanlara özgü doğal bir duygudur. Kaygının asıl amacı ise yaşamın devam ettirilmesine katkı sağlamaktır. Organizmanın sürekliliğini sağlayan olağan kaygı normal sınırları aşıyorsa yaşam kalitesini ve iletişime olumsuz etki etmektedir (Barniç, 2017). Burada da olağan dışı bir duruma karşı yaşamın devam ettirilmesine yönelik psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin duygusal tepkiler verdikleri anlaşılmaktadır.

Deprem anında yaşanan ilk his olarak kaygıdan sonra ise katılımcıların çoğunun kendini güvene alma, yaşam üçgeni oluşturma ya da güvenli bir şekilde ortamı terk etme eylemi gerçekleştirdikleri yönünde görüşlerin ortaya çıkması önemli bir bulgu olarak önümüze çıkmaktadır. Aslında bu durum hayatta kalma içgüdüsüdür çünkü tehlike durumunda canlılarda örneğin kediler, köpekler ve bebekler genellikle cenin pozisyonunda kıvrılırlar. Bir boşlukta bir objenin yanında hayatta kalma olasılığınız artar. Mesela bir kanepenin yanında, kolayca sıkışan ancak yanında boşluk bırakan büyük hacimli bir nesnenin yanında kalmak hayat kurtarabilir. Bundan dolayı deprem anında "yaşam üçgeni" en iyi çözüm olarak önümüze çıkmaktadır. Gece yatarken eğer

bir deprem olursa yapılması gereken en uygun hareket yataktan aşağı yuvarlanmaktır. Yatağın etrafında güvenli bir boşluk bulunacaktır. Televizyon izlerken bir deprem olursa ve kapıdan yürüyerek kolayca kaçamıyorsanız uzanın ve bir kanepenin yanında cenin pozisyonunu alabilirsiniz. Depremde kaçınılması gerekenlerin başında ise merdivenlere yönelme gelmektedir. Merdivenlerin farklı bir frekans momenti vardır (binanın ana bölümünden ayrı olarak titreşirler). Merdiven ve binanın geri kalanı, merdivenin yapısal arızası meydana gelene kadar sürekli olarak çarpışır. Merdivenleri tırmanan insanlar merdivenlerden kopabilir böylelikle korkunç bir sakatlanma riski taşıyan sonuç oluşabilir. Bundan dolayı yapı yıkılmasa bile merdivenlerden uzak durulması gerekir. Depremlerde merdivenler binaların olası hasar görebilecek bir parçasıdır. Merdivenler yıkılmasa bile kaçanlardan dolayı aşırı yüklenmeden dolayı daha sonra da çökebilir. Binanın geri kalanı hasar görmemiş olsa bile her zaman güvenlik açısından kontrol edilmelidir. Mümkünse yapıların dış duvarlarına veya dışına doğru yönelinmelidir (“Emergency”, 2020).

Araştırma bulgularından psikolojik danışman ve rehber öğretmenler normal yaşamlarını sürdürürken depremin öncelikle geçici olduğunu düşündükleri; daha sonra depremin süresinin uzaması ile ve dahi şiddetinin Malatya’daki önceki depremlerden farklı olduğunun hissedilmesi ile güvenli pozisyon, merdivenlerden kaçınma ve dışarıda toplanma gibi davranışların sergilendiği görülmektedir.

5.2. Çalışmalara Katılma Motivasyonu

Yaşanan depremden sonra psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılmak durumunda olduklarında öncelikli hissiyatlarının yardımseverlik olduğu araştırmanın bulgularından anlaşılmaktadır. Yardım, bireyin kendi güçlü yönlerini ve olanaklarını başka birinin yararına kullanmasıdır. Olağanüstü güçlüklerle karşı karşıya kalan insanlara yardımda bulunmak, toplumdaki her bir bireyde olması gereken bir değerdir. Geri dönüşü beklemeden yardım etmek, insanları birbirine yardım etmeye teşvik etmek, yapılan yardımı unutmamak, insanlara iyi davranmak, yani sevmek ve yardım etmek iyilik değerinin göstergeleridir (Ulukan, 2021). Psikolojik danışmanların burada iç seslerini dinleyerek herhangi çıkar gözetmeksizin yardımseverlik duyguları ile çalışmalara katıldıkları anlaşılmaktadır. Psikolojik danışmanlık mesleğinin özelliklerinden olan

profesyonel destek hizmetleri ile her insanda bulunması gereken yardımseverlik duygusunun örtüştüğü düşünülmektedir.

Araştırma bulgularından psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çalışmalara katılma konusunda motivasyon kaynaklarının teşvik olma ve ön deneyimlerin olduğu da saptanmıştır. Teşvik olma temasında RAM'ın desteği, tecrübesi; koordinasyon toplantısına katılma ve meslektaşlarla iletişim yoğunluklu olarak yer almaktadır. Burada psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin konsültasyona gereksinim duydukları görülmektedir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine gereken konsültasyonun sağlanması durumunda ise çalışmalara katılma konusunda motive oldukları anlaşılmaktadır. 2019 yılında yapılan “Okullardaki Rehberlik ve Psikolojik Danışma Birimi Çalışanlarının Konsültasyon İhtiyaçları, Kaynakları ve Aldıkları Konsültasyon Hizmetlerinin Niteliğinin İncelenmesi” adlı bir çalışmada alınan konsültasyon hizmetlerinin sürece olan katkısı sorgulandığında; okul psikolojik danışmanları “olumlu” ve “olumlu ama yetersiz” şeklinde değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Okul psikolojik danışmanlarının %75'i konsültasyon kaynaklarının olumlu şekilde problem durumlarını çözmeye katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca konuya ilişkin olumlu yönünü vurgulayan birçok araştırmanın mevcut olduğu belirtilmektedir (Güneşlice ve Yıldırım, 2019).

Psikolojik danışmanların çalışmalara katılma konusundaki motivasyon kaynaklarının teşvik olma ve ön deneyimlerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Teşvik olma temasında RAM'ın desteği, tecrübesi, koordinasyon toplantısına katılma ve meslektaşlarla iletişim yoğunluklu olarak yer almaktadır. Burada psikolojik danışmanların konsültasyon gereksinimlerinin olduğu ve gereken konsültasyonun sağlandığında ise motive oldukları anlaşılmaktadır.

5.3. Deprem Bölgesinin Durumu

Deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına başlamadan önce deprem bölgesinin durumu hakkında katılımcıların görüşlerinin değerlendirilmesi, deprem bölgesinin durumunu anlamak açısından anlamlı olacaktır. Çünkü olay yeri ilk müdahale çalışmalarının en önemli unsuru psikolojik durumun tespitidir. Olaylardan etkilenen bireylerin aciliyet durumu ve imkanlar çerçevesinde etkilenme düzeyi ve şiddeti gibi etmenler dikkate alınarak mümkün olan en fazla bireyin hızlı ve etkin destek alması sağlanır. Olay yerinde özellikle akut evrede yürütülen psikolojik destek

çalışmalarında özenli bir alan gözlemi öncelikli olan bireylerin belirlenmesi ve süre kaybı yaşanmadan gerekli yönlendirmeye imkan tanır (Demircioğlu, Şeker ve Aker, 2019).

Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesine ulaşırken müdahale hizmetlerinden iklim ve coğrafya koşullarına kadar değişen konularda görüşlerini bildirmişlerdir. Afet sonrası çalışmalardaki koordinasyonsuzluğa, ikinci hafta psikososyal destek çalışmalarına katılanlar açısından ilk haftadaki müdahalelerin başarılı olduğuna, MEB müdahalelerinin kontrollü yapıldığına, MEB'in koordinesinin diğer kurumlardan daha iyi olduğuna ve ulaşamayan bireylerin düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Hasar yönünden görüşler ise “Beklediğimden daha ağırdı.” ve “Daha hafifti.” şeklindedir. Çocukların durumu da korku, donukluk ve çekingenlik şeklinde tasvir edilmiştir. Ülkemizde doğal yıkım deyince ilk akla gelen depremlerdir. Ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapısı yerel halkın doğal yıkımlara hazırlıklı olma bilincini ve katılımını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı şiddette bir deprem yerküre üzerinde farklı ülkelerde farklı oranlarda kayıplara ve zararlara neden olmaktadır. Ülkenin ve halkının gelişmişlik düzeyinin yüksekliği zararı en aza indirmektedir. Bunu sağlayan şey başta ekonomik güç, sonrasında halkının bilinç düzeyinin yüksekliği, kamu yönetiminin etkinliği ve hukuk düzeninin işlerliği gibi etkenlerdir (Koçak, 2010).

5.4. Mesleki Yeterlilik

Yukarıda ifade edilen şartlar altında psikolojik danışman ve rehber öğretmenler deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına başlamadan önce kendilerini öncelikli olarak yeterli hissetmemektedir. Sonrasında ise deprem bölgesinde karşı karşıya kalınan tablo sonucu ilk şoku atlatma ve duruma entegrasyonun sağlandığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca yürütülen uygulamalı çalışmalardan dolayı süreç içerisinde yeterliliklerin arttığı ve daha önce benzer bir ortamda çalışma yürütmeyen psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deneyimli meslektaşlarından destek aldığı anlaşılmaktadır. Bireylerin herhangi bir olumsuzluk karşısında sergilediği entegrasyon ve başa çıkabilme becerisi olarak belirtilen psikolojik sağlamlığın oluşabilmesi için risk olgusunun olması gerekir. Gizir (2007) tarafından yapılan bir derleme çalışmasında risk etmenleri araştırılmış ve risk etmenlerine dair bireysel, çevresel ve aile olarak üçlü sınıflandırma tanımı yapılmıştır. Çalışmaya göre birçok risk

etmenlerinden birisi de doğal afetlerdir. Bağlanma biçimi ve psikolojik sağlamlık, deprem gibi gerçek bir tehdit durumuyla karşılaşan bireyin psikolojik sağlığını koruyan etkenlerdir. İran'ın Bem şehrinde 2003 yılında gerçekleşen depremden sonra kurtulan yetişkinlerle yapılan araştırmanın bulguları, güvenli bağlanma ile psikolojik sağlık arasında olumlu bir ilişki, kaygılı ve kaçınan bağlanma ile psikolojik sağlık arasındaysa olumsuz bir ilişki olduğunu göstermektedir (Kararımak ve Güloğlu, 2014).

5.5. Psikososyal Destek Çalışmaları

Süreç içerisinde deneyimli psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından sağlanan destek ve süpervizyonla yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin etkinliklerin yapıldığı, verimliliğin olduğu ve planlamalar üzerine çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Psikososyal destek hizmetleri çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler ise PİY/Temel müdahaleler, oyun/ısınma etkinlikleri, çadır/esnaf ziyaretleri ve krize müdahale olarak önümüze çıkmaktadır. Yapılan çalışmaların öncelikle çocuklar olmak üzere toplumun tüm katmanlarına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Yeryüzünde yangın, kaza, savaş, bireyler arası şiddet, cinsel şiddet ve doğal afet gibi farklı şekillerde acı yaşatan durumlar olabilmektedir. Bu tür durumlardan herkesin bir şekilde etkilenmesinin yanı sıra her birey farklı etkilenip, farklı tepkiler verebilir. Kişilerin çoğunluğu olanlara ilişkin anlam verememe, yoğun şaşkınlık, güvensizlik veya belirsizlik hissedebilir. Olağan dışı korku ve kaygı duyguları baskın olabileceği gibi bir şey hissedememe ya da içe kapanma gibi duygular da yaşanabilir. Yaşanan bu tepkilerin yoğunluğu kişiden kişiye değişebilir. Bireyler yaşamlarındaki güçlükler ile mücadele etmeye destek olacak baskın yönlerle ve yeteneklere sahiptir. Ancak bazı bireyler ise bir kriz olgusunda kolayca incinip fazladan desteğe gereksinim duyabilir. Bilhassa çocuklar ve yaşlılar, fiziksel yada mental redartasyonu bulunanlar, ayrımcılığa veya şiddete hedef olabilecek gruplar risk altındadır ve daha yakın ek yardıma ihtiyaç duyabilirler (Özgür, 2014).

Burada psikolojik ilk yardımın ne olup olmadığı bilinmelidir. Psikolojik ilk yardım; psikolojik danışmanlık, bireylerin başına gelen olayları analiz etme, bireylerin zaman ve olayları sıralamalarını, sadece profesyonellerin yaptığı ve bireylerin yaşantılarını dinlemek için hazır olmayı içermesine rağmen onlara duygu ve tepkilerini anlatmaları için zorlamak değildir. Psikolojik ilk yardım, psikolojik anlamlandırma

müdahalesinin daha etkili bir alternatifidir. Psikolojik ilk yardım hizmeti sunmanın beş temel unsuru bulunmaktadır. Psikolojik yardım hizmeti çalışmalarında etkili iletişim kurma, hazırlık-durum hakkında bilgi toplama, psikolojik ilk yardım ilkeleri (izle, dinle, bağ kur), yardımı sonlandırma ve özel yardıma gereksinimli olanlar gibi faaliyetler gerçekleştirilir (Erdur-Baker, 2014; Juen, Herzog, Stickler, Stippl, P. & Kratzer, 2015).

Çalışmalar sonucu olumlu dönütlerin olduğu, başta donuk olan çocukların yüzünün güldüğü, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinden çalışmaların devam ettirilmesine yönelik beklentinin olduğu, deprem sonrası konuşmayan çocuğun yürütülen çalışmalar sonucu yeniden konuşmaya başlaması ve başta etkinliklere katılma hususunda çekingen davranan çocukların süreç içerisinde etkinliklere gönüllü olarak katılmak istemesi gerçekleştirilen çalışmalarının verimliliğine ilişkin en belirgin bulgulardır. Çalışmaların etkililiğinin gözlenmesi yeni etkinliklerin planmasına teşvik edici bir rol üstlenmiştir. Psikolojik danışman/rehber öğretmenleri bu çerçevede en uygun etkinlikleri belirtme, tüm okul kademelerine yönelik çalışmalar planlama, tüm yaş grubundan insanları dahil etmenin yanı sıra önceliğin çocuklara verilmesi, görev dağılımı, fiziksel olanakların değerlendirilmesi, çocuk sayısının belirlenmesi/grupların oluşturulması, yerel yöneticilerden bilgi alma, ailelerden bilgi alma ve dezavantajlılara planlama yapma gibi unsurları dikkate alarak çalışmaları planladıkları ve yürüttükleri anlaşılmaktadır. Psikososyal destek hizmetleri danışmanlığının odak noktası ise kısıtlılıkların ve yüklenen yüklerin tanınması ile problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir. Ayrıca ne kadar planlama yapılırsa yapılsın bazı durumlar için planlamaların imkansız olduğu yönünde görüşlerde bulunmaktadır (Tivissen, 2015).

Psikososyal destek hizmetleri çalışmaları bireysel psikolojik ve sosyal iyi oluşun, bireyin kendisine ve yaşamına doğrudan bağlantılı olup toplum çevresine yöneliktir. Her iki tarafın farklı olası engelleyici gereksinimleri, yani bireysel tarafın sosyal talepler, normlar, değerler vb. yönüyle çelişmeleri ve uyumsuzlukları (motivasyon, hareket etme yeteneği, öznel gereksinimler, çıkarlar ve hedefler) dikkate alınır. Psikososyal bakış açısı her iki taraftaki farklı motivasyonların uzlaştırılamaması durumunda ortaya çıkabilecek yüklere bireysel ve sosyal başa çıkma seçeneklerine yöneliktir. Psikososyal danışma süreci, başlangıçta, danışanın sorunlu durumunu anlatarak yaşadığı duygusal rahatlama ile karakterize edilir. "İletişimin yardımıyla ve danışmanların bilgi ve becerileriyle destek gereksinimi duyan bireylere psikososyal çalışmaları neden-sonuç ilişkisi döngüsellliği kazandırır. Bu, sosyal gereksinimler ve

normlar ile bireyin kendi gereksinimleri ve motivasyonları arasında ayırım yapma yeteneğidir. Dahası, psikososyal destek çalışmalarında danışanların sorunlardan uzaklaşmak ya da yadsınması yerine, çelişkiler ve çatışmalarla yüzleşmelerini ve bunlara uyum sağlayacak becerileri kazanmaları esastır (Tivissen, 2015).

5.6. Gün Sonu

Yoğun tempoda gerçekleştirilen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarının gün sonunda ise hizmet sunan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin mutsuzluk, vicdan azabı çektikleri, hediye veya yardım götürme isteğinin oluştuğu ve kızgınlık/üzülme'nin yanı sıra mutluluk duygularının yaşandığı söylenebilir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin gün sonunda çocukları ve dağınık köyleri düşündükleri anlaşılmaktadır. Malatya deprem bölgesinde görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri psikososyal destek hizmetleri kapsamında yürüttükleri tüm çalışmaları sonlandırdıktan sonraki etkilerinin neler olduğuna bakıldığında ise olumlu yönde etkiler ve olumsuz yönde etkiler olarak şekillendiği görülmektedir.

Mesleki tecrübenin arttığı, alan bilgisinin oluştuğu, mutluluk, rahatlama ve yardımseverlik duygularının oluşması olumlu etkiler olarak söylenebilir. Psikolojik danışman kimliğini anlamak için psikolojik danışmanlığın tarihi, temel felsefesi, psikolojik danışmanların rol ve fonksiyonları ve diğer ruh sağlığı mesleklerine göre fark ve benzerlikleri, meslek etiğine ilişkin bilgi ve anlayış sahibi olma, mesleki katılım ve meslekten kıvanç duyma olarak altı boyutlu bir yapı ortaya çıkmaktadır. Psikolojik danışmanlık mesleki kimliğine sahip olmanın çok önemli bir boyutu olarak mesleki kıvanca (professional pride) özel bir önem verilmiştir. Bu bağlamda mesleki kıvanç, psikolojik danışman ve rehber öğretmenin meslek seçimine ilişkin olumlu duyguları, bu alanın tarihine, inanç ve temelindeki felsefeye duyduğu takdiri ve mesleğinden gurur duyarak diğer insanlarla iletişime girmesi olarak görülebilir. Psikolojik danışmanın profesyonelleşmesinin önemli koşullarından biri olarak görülen mesleki kıvancın, mesleğin geçmişini takdir etmekten, bugünkü mesleki uygulamalara kendini adamaktan ve mesleğin gelecekteki gelişimine inanmaktan geldiğini savunulmaktadır (Gümüş, 2017).

5.7. Çalışmalar Sonu

Burada yapılan çalışmalar sonrası etkilerin psikolojik danışman mesleki doyum, mesleki kıvanç ve adeta kendini çalışmalara adanmak olarak belirttiği araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Ayrıca yapılan bir çalışmada okul psikolojik danışmanı öz yeterliği ile eğitim yaşantılarına ilişkin memnuniyet arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle eğitim yaşantılarına ilişkin memnuniyet arttıkça okul psikolojik danışmanlarının öz yeterlikleri de artmaktadır. Bunun yanı sıra psikolojik danışmanların mesleğine ilişkin ilgisinin gelişmesi ve ileride sunacakları psikolojik danışma yardımlarının etkililiği açısından psikolojik danışma öz yeterliği, mesleki eğitim sürecinde önemle ele alınması gereken bir konudur (Kodaz ve Batık, 2018).

Üzüntülerin olması, depremzedelere yönelik sempati oluşması, istem dışı deprem üzerine çok konuşulması, içe kapanma, konuşmama, vicdan azabı, suçluluk duygusu, yetersizlik hissi ve ağlamamak pozisyonunda olunması ise olumsuz yansımalar olarak karşı karşıya kalınan diğer durumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Deprem, çok sayıda can ve mal kaybının yanı sıra insanlarda psikolojik yıkıma sebep olabilen travmatik bir deneyim olarak ele alınabilir. İnsanların büyük çoğunluğu, deprem deneyiminden önce çok sarsıcı bir travmayla karşılaşmamış olduğu için, dünyayı güvenli bir yer olarak kabul eder ve yakınlarındaki insanların birdenbire ölebileceği düşüncesini taşımazlar. Bu güven ve inanç, ömür boyunca yavaş yavaş inşa edildiğinden, ortaya çıkan ani değişime aynı hızla uyum gösterebilmek insan psikolojisi için çok zordur. Deprem sonrası psikolojik reaksiyonlar arasında korku, keder, suçluluk ve öfke gibi güçlü zihinsel ve duygusal durumlara rastlanabilir. Çaresizlik hissi ve kontrolü kaybetme duygusu, uyku ve odaklanmada sıkıntılar, bellek, öğrenme ve konsantrasyon sorunları ortaya çıkabilir. Yaşananlar zihinde sürekli canlanabilir. Her koşulda yapılması gereken; ilk yaraların sarılmasından sonra yaşanan trajedinin kabullenilmesi, yaşamın yeniden anlamlandırılması ve kalınan yerden yaşamsal sorumluluklara devam edilebilmesidir (Keskin, 2020).

5.8. Sıra Dışı Olay

Psikososyal destek hizmetleri çalışmaları esnasında psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından deneyimlenen sıra dışı yaşantılar; en çok düşündüren ve en sıra dışı olay olarak ikiye ayrılmaktadır. Travmatik yaşantıları, depremzedelerin

ekonomik sorunları, ağır hasarlı evde kalmak durumunda olan depremzedeler ve çalışmalar sonunda vedalaşma konuşmaları ve ayrılma seremonileri psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin en çok zihnini kurcalayan olgular olarak ortaya çıkmıştır. Vefatta teselli bulunması ve “deprem olunca gelecekle” algısı ise en sıra dışı durumlar olarak bulgular arasında yerini almıştır. Vefat eden bireylerin ailelerinin vefatta teselli bulması ayrıca vedalaşmalar esnasında bazı öğrencilerin bu durumu kavramalarından dolayı artık bir daha gelmeyecekler varsayımı ile “Bir daha deprem olunca mı geleceksiniz?” söylemleri en sıra dışı olguya ilişkin örneklerdendir.

Doğal afetler veya araştırmanın konusu olan deprem sonrası yürütülen çalışmalar özellikle deprem olgusunun tüm bireylerde oluşturduğu etkiler gibi psikososyal destek çalışmalarını fiilen yürüten psikolojik danışmanları da birçok konuda etkilemiştir. Sonuçlar incelendiğinde psikolojik danışmanları travmatik/ekonomik sorunlar başta olmak üzere depremden maddi ve psikolojik etkilenen insanların zorunlulukları ve onlardan vedalaşma konusunda düşündürmüştür. Ayrıca çalışmaların verimliliğini arttırmaya yönelik planlama süreci de psikolojik danışmanlarının zihnini meşgul eden bir diğer konudur.

Depremde vefat eden kişilerin yakınlarından bazılarının ölümden teselli bulunması ise psikolojik danışmanların dile getirdiği en sıra dışı olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğumun ve yaşamın birçok biçimi olduğu gibi günümüzde ölümün sayısız şekillerinden bahsedilmektedir. Ölüm olgusunun oldukça çeşitlenmesinde muhtemelen ölüme ilişkin algımız ve ölümü karşılama biçimlerimizin olmasıdır. Dünyadaki tüm kültürel topluluklarca ölüme verilen tepkinin benzemesi kayıp yaşayan bireyin veya bireylerin yaşamında oluşturduğu boşluk ve kaybın yerini doldurma çabasıdır. Gerçekte ölümün ne olduğu ya da ne olmadığı, gidenler geri dönmedikleri/dönemeyecekleri için bilinmezliğini sürdürmeye devam edecektir. Bu bilinmezliğin oluşturduğu kaygı ve korkular, ölümün anlamlandırılması süreçlerinde hem bireysel hem de toplumsal bağlamın yönlendiricisi ve itici kaynağıdır. Yaygın kabul, ölümle oluşan boşluğun ya da kaybın mitler, inançlar, dinsel pratikler ve kültürel temalarla kapatılmaya çalışılmasıdır (Sağır, 2017).

Literatür incelendiğinde kronik hastalık nedeniyle genç yaşta oğlunu kaybeden bir baba teselliye ilişkin şu şekilde açıklama yapıyor; “Teselli ve teselli edilemezlik birlikte yaşanıyor. Teselli hastalığın nedenini ortadan kaldırılamaz. Bu durumda tedavisi olmayan hastalık için teselli edilemez durumunu ortaya koyar. Ancak bir hastalık

belirtisi olarak ağrılar ilaçlarla kontrol altına alınabilir ve katlanılabilir hale getirilebilir. Böylelikle etkili ağrı kesiciler teselli kaynağım olur. Teselli edilememekten çok daha acı olan ise tesellisizliktir.”. Bir başka ifadeyle yas tutanların kendilerini teselli kaynaklarına kapatmalardır (“Sterben”, 2021). Malatya deprem alanında psikososyal destek çalışmaları çerçevesinde yürütülen çalışmalar sonucu psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin çoğunluğu tarafından en sıra dışı olay olarak belirttikleri “vefatta teselli bulunması” alan yazından elde edilen bilgiler ile her ne kadar ölümün belirsizliği ve soğukluğu göz önünde bulundurulsa da insanların teselli olacak nedenler aradığını ortaya koymaktadır. Bundan dolayı en olumsuz görünen ölüm olayında bile teselli arandığı söylenebilir.

5.9. Tek Kelime/Cümle

Yaşanan olumlu ya da olumsuz durumlara rağmen psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem, psikososyal destek çalışmaları ve tüm deneyimlerine ilişkin “Keşke daha fazla birşey yapabilseydim.”, “Güzel şeyler birlikte yapılır.” ve “Depremzedelerin yanıdayım.” şeklinde duygu ve düşüncelerini tek cümle şeklinde belirtmişlerdir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin olağanüstü gayret gösterdikleri ancak güzel şeylerin birlikte yapılması veya depremzedelerin yanında olmanın yanı sıra gösterilen çabaya karşın keşke daha fazla birşey yapabilseydim duygu ve düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar belki psikolojik danışmanların sorumluluk duyguları ile açıklanabilir. Sorumluluk bazı kaynaklarda değer, tutum ve kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır. Sorumlu davranan ve sorumluluklarını üstlenebilen bireyler sorumluluğu, ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygu şeklinde tanımlanmaktadır (Filiz ve Demirhan, 2019). Bundan dolayı çalışmalara katılan psikolojik danışmanların yoğun sorumluluk duygusu ile adeta her ne pahasına olursa olsun depremden etkilenen insanlara destek olma sorumluluğuyla yöneltilen soruya yanıt verdikleri görülmektedir.

5.10. Son Sözler

Afet sonrası psikososyal destek çalışmalarına ilişkin çalışmalara katılan psikolojik danışmanların beklenti ve önerilerinin çok geniş yelpaze sundukları anlaşılmaktadır. “Psikolojik Danışman Eğitimi”, “Yönetim”, “Görünürlük”,

“Psikososyal Destek Çalışmaları”, “Takip”, “Ekipman” ve “Süreklilik” gibi birbirinden farklı konulara değinilmiştir. Psikolojik Danışman Eğitimi olarak kriz ve travma durumlarına karşın hazırlık, daha fazla ısınma etkinliği eğitimi, psikososyal destek ekiplerinin eğitimleri sürekli güncellemesi, deneyimli psikolojik danışmanlardan eğitim alınması ve MEB ile RAM uzmanları tarafından eğitimler verilmeli yönünde bulgular ortaya çıkmıştır.

Yönetim olarak da bakanlıklar arası ve ilde koordinasyon sağlanması, dernek veya vakıf ya da özel merkezler tarafından sunulan psikososyal destek hizmetleri çalışmalarının zararlı olabileceği, yardım malzemelerinin dağınık olması gibi hususlar dile getirilmiştir. Ayrıca psikososyal destek çalışmalarında MEB’in daha iyi organize olduğu da vurgulanmıştır. Görünürlük temasında ise aşırı görselliğe odaklanılmaması, istatistik ya da sayıya odaklanılmaması, etkinlik yapıyormuş gibi resim çektirilmesi, sayı değil kaliteli dokunuşa odaklanması ve çalışmaların reklam odaklı olmaması konusuna dikkat çekilmiştir. Alanyazın incelendiğinde ise psikolojik danışmanlara okullarda görev tanımı dışında da sorumluluklar verildiğine işaret edilmektedir. Her kademede bir psikolojik danışman ve rehber öğretmeni atanmakla beraber birçok devlet okulunda ise psikolojik danışman ve rehber öğretmeni kadrosu dahi bulunmamaktadır. Var olan az sayıdaki rehber öğretmene görev dışı sorumluluklar verilmesi zaten yetiştirmekte zorlandıkları mesleki görevlerini, olması gerektiği gibi yapamayacakları anlamına gelmektedir (Özmen ve Kabapınar, 2019).

Psikososyal destek hizmetleri çalışmaları başlığında da öğrenciler ile sadece psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin çalışması gerektiği, MEB-Psikososyal destek çalışmalarının yararının görüldüğü ve okullarda psikososyal destek çalışmalarına ilişkin taleplerin arttığı yönünde görüşler elde edilmiştir. Artı olarak ise depremzedelerin takip edilmesi, muhtarlar üzerinden takip olabileceği, psikolojik danışmanı olmayan okulların da takip edilmesi gerektiği üzerine durulmuştur. Ekipman olarak da psikososyal kıyafetlerinin olması gerektiği, psikososyal destek çalışmalarında kullanılacak malzemelerin bakanlık ya da RAM tarafından sağlanması ve MEB-Psikososyal destek çadırının kurulması olarak gerektiği yönünde görüşler ifade edilmiştir. Çalışmaların sürekliliğine ilişkin çalışmaların sahada devam ettirilmesi yönünde sonuçlar çıkmıştır.

Ayrıca son olarak psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çalışmalarının değerlendirilmesine ilişkin eklemek istedikleri alınmıştır. Psikolojik danışman ve rehber

öğretmenleri “Öz Eleştiri” olarak deprem bölgesindeki çalışmalara katılma konusunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin gönülsüz ve çekingen davrandığı yönünde görüşler ortaya koymuşlardır. Bu duruma ilişkin olarak ise katılmama nedenlerine de değinilmiştir. Buna göre katılmama nedenleri olarak psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin ne yapacaklarının bilememe duygusundan dolayı kaygı yaşadıkları ve kendi ailelerine destek olmak için çalışmalara katılma noktasında çekingen kaldıkları şeklinde görüşler ifade edilmiştir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri olası travma sonrası psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılımın sağlanmasına yönelik ifadelerde belirtilmiştir. Psikososyal destek çalışmalarına katılımın kolaylaştırılması için fikir birliği ile MEB/RAM’ın cesaretlendirmesi hususuna dikkat çekilmiştir. Son olarak teşekkürler sunulmuştur. Yapılan odak grup görüşmesine yönelik teşekkürler, ekibe yönelik teşekkürler ve son olarak da Sayın Milli Eğitim Bakanı Ziya SELÇUK’un Malatya deprem bölgesinde görev alan psikolojik danışmanları bizzat başarı belgesi ile taltif etmesinden dolayı sunulan teşekkürler dile getirilmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonuçlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırma ile 24/01/2020 tarihli 6,8'lik Elazığ/Sivrice merkezli depremden sonra Malatya deprem bölgesinde MEB-İl Psikososyal Krizi Önleme ve Müdahale Ekibi'nde görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin belirtilen görüşler ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından edinilen deneyimler ve çalışmalara ilişkin görüş, öneri ve gereksinimler de bulunmuştur. Bu çerçevede gelecekte yürütülecek psikososyal destek hizmetleri çalışmalarının verimliliğinin arttırılmasına yönelik öneriler de sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmanın amacı psikososyal destek hizmetleri çalışmaları kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından belirtilen görüş ve deneyimleri alanyazına kazandırmaktır. Çalışma grubunu 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Elazığ/Sivrice merkezli depremden sonra Malatya deprem bölgesinde görev alan 11 psikolojik danışman ve rehber öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik desenden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan sorular uzman desteği alınarak hazırlanarak odak grup görüşmesi uygulaması ile veriler toplanmıştır. Çalışmalardan elde edilen bulguların sonuçları araştırmanın alt problemleri doğrultusunda sonuçlandırılmıştır.

6.1.1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin deprem anında yaşananlara ilişkin görüşleri nelerdir?

1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri olağan yaşamlarını sürdürürken depremi yaşadıkları,
2. Araştırmaya katılanların çoğunluğu deprem anında çağrışı/his olarak korku-endişe-panik, kötü bir şey olduğu hissi yaşadığı,

3. Deprem anında yaşanan ilk his olarak kaygıdan sonra ise katılımcıların çoğunun kendini güvene alma, yaşam üçgeni oluşturma ya da güvenli bir şekilde ortamı terk etme eylemi gerçekleştirdikleri,
4. Deprem öncelikle geçici olduğu düşünülmüş ancak depremin süresinin uzaması ve şiddetinin Malatya'daki önceki depremlerden farklı olduğunun hissedilmesi ile güvenli pozisyon, merdivenlerden kaçınma ve dışarıda toplanma gibi davranışların sergilendiği araştırmanın sonuçlarından anlaşılmaktadır.

6.1.2. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesindeki çalışmalara katılma motivasyonu hakkında görüşleri nelerdir?

1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılmak durumunda olduklarında öncelikli hissiyatları yardımseverlik olduğu,
2. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri çalışmalara katılma konusunda motivasyon kaynaklarının teşvik olma ve ön deneyimlerin olduğu,
3. Teşvik olma olarak RAM'ın desteği, tecrübesi, koordinasyon toplantısına katılma ve meslektaşlarla iletişim yoğunluklu olarak yer aldığı araştırma sonuçlarından elde edilmiştir.

6.1.3. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri deprem bölgesinde psikososyal çalışmalarına yönelik mesleki yeterliğe ilişkin görüşler nelerdir?

1. Deprem bölgesinde psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına başlamadan önce psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin mesleki açıdan kendilerini öncelikli olarak yeterli hissetmediği,
2. Deprem bölgesinde karşı karşıya kalınan tablo sonucu ilk şoku atlatmanın olduğu,
3. Süreç içinde duruma entegrasyonun sağlandığı,
4. Yürütülen uygulamalı çalışmalardan dolayı süreç içerisinde yeterliliklerin arttığı,

5. Daha önce benzer bir ortamda çalışma yürütmeyen psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin deneyimli meslektaşlarından destek aldığı,
6. Süreç içerisinde deneyimli psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından sağlanan destek ve süpervizyonla yürütülen psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin etkinliklerin yapıldığı, verimliliğin olduğu ve planlamalar üzerine çalışmaların gerçekleştirildiği,
7. Psikososyal destek hizmetleri çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin ise PİY/Temel müdahaleler, oyun/ısınma etkinlikleri, çadır/esnaf ziyaretleri ve krize müdahale olduğu,
8. Yapılan çalışmaların öncelikle çocuklar olmak üzere toplumun tüm katmanlarına yönelik olduğu,
9. Çalışmalar sonucu olumlu dönütlerin olduğu,
10. Başta donuk olan çocukların yüzünün güldüğü,
11. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinden çalışmaların devam ettirilmesine yönelik beklentinin olduğu,
12. Deprem sonrası konuşmayan çocuğun yürütülen çalışmalar sonucu yeniden konuşmaya başladığı,
13. Başta etkinliklere katılma hususunda çekingen davrananan çocukların süreç içerisinde etkinliklere gönüllü olarak katılma isteğinin olduğu,
14. Çalışmaların etkililiğinin gözlenmesi yeni etkinliklerin planlanmasına cesaretlendirici bir rol oynadığı araştırmanın sonuçlarından elde edilmiştir.

6.1.4. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine deprem çalışmalarının etkileri nelerdir?

1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinde gün sonunda mutsuzluk, vicdan azabı çektikleri, hediye veya yardım götürme isteğinin olduğu,
2. Kızgınlık/üzülme'nin yanı sıra mutluluk duygularını yaşadığı,
3. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri gün sonunda çocukları ve dağınık köylere ulaşmayı düşündükleri,

4. Psikososyal destek hizmetleri kapsamında yürütülen tüm çalışmalar sonlandırıldıktan sonraki yansımaların olumlu yönde ve olumsuz yönde olarak şekillendiği,
5. Mesleki tecrübenin arttığı,
6. Alan bilgisinin oluştuğu,
7. Mutluluk, rahatlama ve yardımseverlik duygularının oluştuğu,
8. Üzüntülerin olması,
9. Depremzedelere yönelik sempati oluşması,
10. İstem dışı deprem üzerine çok konuşulması,
11. İçer kapanma, konuşmama,
12. Vicdan azabı, suçluluk duygusu,
13. Yetersizlik hissi,
14. Sağlam durma zorunluluğu,
15. Ağlamamak durumunda olunması araştırma sonuçlarından elde edilmiştir.

6.1.5. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin psikososyal destek çalışmalarında yaşadıkları en sıra dışı olaylar nelerdir?

1. Travmatik yaşantıları, depremzedelerin ekonomik sorunları, ağır hasarlı evde kalmak durumunda olan depremzedelerin durumu,
2. Çalışmalar sonunda vedalaşma konuşmaları ve ayrılma seremonileri,
3. “Deprem olunca gelecekler” algısı,
4. Depremde vefat eden kişilerin yakınlarından bazılarının ölümde teselli bulması araştırma sonuçlarından elde edilmiştir.

6.1.6. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin deprem sonrası psikososyal destek çalışmalarına ilişkin öneri ve beklentileri nelerdir?

1. Kriz ve travma durumlarına karşın hazırlık yapılması,
2. Daha fazla ısınma etkinliği eğitimi,
3. Psikososyal destek ekiplerinin eğitimleri sürekli güncellenmesi,

4. Deneyimli psikolojik danışmanlardan eğitim alınması ve MEB ile RAM uzmanları tarafından eğitimler verilmesi,
5. Yönetim olarak da bakanlıklar arası ve ilde koordinasyon sağlanması,
6. Dernek veya vakıf ya da özel merkezler tarafından sunulan psikososyal destek hizmetleri çalışmalarının zararlı olabileceği,
7. Yardım malzemelerinin darmadağın olması,
8. Psikososyal destek hizmetleri çalışmalarında MEB'in daha iyi organize olduğu,
9. Görünürlük temasında ise aşırı görselliğe odaklanılmaması,
10. İstatistik ya da sayıya odaklanılmaması,
11. Etkinlik yapıyormuş gibi resim çektirilmemesi,
12. Sayı değil kaliteli dokunuşa odaklanması,
13. Çalışmaların reklam odaklı olmaması,
14. Psikososyal destek hizmetleri çalışmaları kapsamında öğrenciler ile sadece psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin çalışması gerektiği,
15. MEB-Psikososyal destek çalışmalarının yararının görüldüğü ve okullarda psikososyal destek çalışmalarına ilişkin taleplerin arttığı,
16. Depremzedelerin takip edilmesi,
17. Muhtarlar üzerinden takip olabileceği,
18. Psikolojik danışmanı olmayan okulların da takip edilmesi gerektiği,
19. Ekipman olarak psikososyal kıyafetlerinin olması gerektiği,
20. Psikososyal destek çalışmalarında kullanılacak malzemelerin bakanlık ya da RAM tarafından sağlanması,
21. MEB-Psikososyal destek çadırının kurulması,
22. Çalışmaların sürekliliğinin sağlanması,
23. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri "Öz Eleştiri" olarak deprem bölgesindeki çalışmalara katılma konusunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin gönülsüz ve çekingen davrandığı,

24. Katılmama nedenleri olarak psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin ne yapacaklarını bilememe duygusundan dolayı kaygı yaşadıkları ve kendi ailelerine destek olmak için çalışmalara katılma noktasında çekingen kaldıkları,
25. Psikososyal destek çalışmalarına katılımın kolaylaştırılması için MEB/RAM'ın cesaretlendirmesi gerektiği,
26. Yapılan odak grup görüşmesine yönelik teşekkürler, ekibe yönelik teşekkürler ve son olarak da Sayın Milli Eğitim Bakanı Ziya SELÇUK'un Malatya deprem bölgesinde görev alan psikolojik danışmanları bizzat başarı belgesi ile taltif etmesinden dolayı sunulan teşekkürlere yönelik sonuçlar elde edilmiştir.

6.2. Öneriler

Tez çalışmasının bulguları ışığında zorlu yaşam oylarına yönelik daha etkin müdahale yapılması için aşağıda Yükseköğretim Kurumuna (YÖK), MEB'e, Afet Koordinasyona, psikolojik danışmanlara ve bilimsel araştırma yapanlara öneriler sunulmuştur.

6.2.1. Yükseköğretim Kurumu

Psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına katılacak psikolojik danışmanların lisans eğitiminde yetiştirilmesine ilişkin öneriler şunlardır:

1. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin teorik ve uygulamalı alanın uzman akademisyenleri tarafından eğitimler verilmesi,
2. Üniversiteler - MEB/RAM iş birliği; koordinasyon toplantılarına, kurslara ve uygulamalara akademisyen desteğinin sağlanması,
3. Üniversiteler ile ASPB, AFAD, Kızılay vb. kurumlar arasında protokol yapılması. Çalışmalara akademisyen desteğinin sağlanması. PDR lisans öğrencilerinin afet provalarında gözlem yapmasının sağlanması,
4. Lisans öğrenimi boyunca ısınma, nefes, gevşeme egzersizi gibi etkinliklerin programa dahil edilmesi ve uygulamalı olarak öğretilmesi,

5. Psikososyal Destek Hizmetleri kapsamında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin ikincil travmalarının sağaltımı için uzman akademisyenler tarafından bireysel ya da grup çalışmalarının yapılmasının sağlanması.

6.2.2. MEB

Bakanlığın afet veya zorlu yaşam öncesi ve sonrasına yönelik psikososyal destek çalışmalarına yönelik faaliyetlerinin daha da genişletilerek devam ettirilmesine ilişkin öneriler şunlardır:

1. İlgili kurum ve kuruluşlar ile iş birliği ile psikososyal destek çalışmaları konusunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerine ileri seviye tamamlayıcı eğitimlerin sunulması,
2. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere ısınma, gevşeme, nefes ve fiziksel etkinliklerin ileri seviyede öğretilmesi,
3. Gönüllülüğün desteklenmesi,
4. Afet sonrası psikososyal destek çalışmalarında yararlanılacak gerekli araç gereç ve ekipmanların sağlanması (etkinlik materyalleri, kıyafet, çadır vb.),
5. Psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerinin psikolojik sağaltımını sağlamak için tüm çalışmalar tamamlandıktan sonra bireysel veya grup çalışmasına yönlendirilmesi.

6.2.3. Afet Koordinasyonu

Zorlu yaşam sonrası yürütülecek tüm faaliyetlerin daha etkili, verimli ve ulaşılabilir olarak sunulmasına yönelik öneriler şunlardır:

1. Depremzedelere yönelik yardım faaliyetleri daha özenli yürütülmeli,
2. Merkezi yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının yardımları koordine edilmeli,
3. Psikososyal destek çalışmalarında Sağlık Bakanlığı, ASBP, MEB, AFAD, Gençlik ve Spor Bakanlığı gibi kurumların görev paylaşımının daha net olması,

4. Psikososyal destek çalışmalarında öğrenci ve ailelerle psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çalışması,
5. Dernek veya vakıf gibi merkezlerden gönderilen uzman olmayan kişilerce sunulan psikososyal destek hizmetleri çalışmalarının önlenmesi.

6.2.4. Psikolojik Danışman

Zorlu yaşam öncesi ve sonrasında yürütülecek çalışmaların mesleki yetkinlik ve profesyonellikle tereddüt yaşanmadan gerçekleştirilmesi hakkında;

1. Psikososyal destek çalışmalarına ilişkin alanyazını takip etmesi,
2. Psikososyal destek çalışmalarına ilişkin eğitim ve akademik çalışmalara katılması,
3. Psikososyal destek çalışmalarına ilişkin RAM'dan konsültasyon alınması,
4. Psikososyal destek çalışmalarına katıldıktan sonra psikolojik sağlamlık için sunulacak bireysel veya grup çalışmalarına katılınması önerilmektedir.

6.2.5. Araştırmacılar

Zorlu yaşam veya doğal afet kapsamında sunulan psikososyal destek gereksinimlerine yönelik yapılacak bilimsel araştırmalara hususundaki öneriler şunlardır:

1. Deprem bölgesinde görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çalışmalara ilişkin görüş ya da ikincil travmaya yönelik bireysel görüşmeler ya da grup çalışmalarının yapılması,
2. Deprem bölgesinde istem dışı görevlendirilen psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri ile psikososyal destek hizmetlerine yönelik görüş ya da ikincil travma konusuna ilişkin araştırma yapılması,
3. Diğer kurum ve kuruluşlardan psikososyal destek çalışmalarında görev alanlara yönelik görüş ya da ikincil travma konusuna ilişkin araştırmaların yapılması,
4. Deprem bölgesinde görev alan PDR mezunu olmayanların çalışmalara ilişkin görüş ya da ikincil travma konusu üzerine araştırmaların yapılması,

5. Deprem bölgesinde görev alan diğer kamu/sivil toplumu çalışanları ile psikososyal destek hizmetleri çalışmalarına ilişkin görüş ya da ikincil travma konusunda araştırmaların yapılması,
6. Elazığ'da ve İzmir'de depremi sonrası psikososyal destek çalışmalarında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenleriyle çalışmalara yönelik görüş ya da ikincil travma üzerine araştırma yapılması,
7. Psikososyal destek çalışmalarına katılan profesyonellerin ikincil travma, yaşam doyumu, motivasyon düzeyi ve memnuniyet düzeylerine yönelik araştırmaların yapılması.

KAYNAKÇA

- Acar, H., Ak, M. ve Kesici, Ş. (2018). Doğal afet travması, MEB-Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, s.16-19, 180-193
- Acar, Z. (2021). *Mülteci ve Sığınmacılarla Çalışan Meslek Elemanlarında Depresyon Düzeyi ,Stres ve Tükenmişlik Belirtilerinin Psikososyal Risk Faktörlerinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- AFAD, (2015). Afet ve acil durumlara ilişkin temel mevzuat, Ankara, AFAD Yayınları
- Akçay, B.D., Özgen, F., Erdem, M., Balıkçı, A. ve Öznur, T. (2013). Travma Sonrası StresBozukluğunda Uyku, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 5 (4) s. 441-460
- Akçer, N. (2020). *Pıktas'te Çalışan Rehberlik Danışmanlarının İkincil Travmatik Stres Düzeylerinin İncelenmesi*,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Akşit, A. (2018). A New Urban Development and Management Strategy in The Context of Rethinking of Settlements. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1): 56
- Altan, B. (2020). *Ruh Sağlığı Çalışanlarında İkincil Travmatik Stres ile Uyum Bozucu Şemalar,Çocukluk Çağı Travmaları ve Mesleki ve Sosyodemografik Değişkenlerin İlişkileri*,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Psikoloji Ana Bilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Işık Üniversitesi.
- ASPB, (2017). Aile ve sosyal politikalar bakanlığı aile ve toplum hizmetleri genel müdürlüğü teşkilat ve görevlerine ilişkin yönerge, (Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/37660/athgm-yonerge-ekim-2017-son-hali.pdf>), (Erişim Tarihi: 02/03/2021)
- Bak, P. & Tang C. (1989) Earthquakes as self-organized critical phenomena, *J. eophys.Res.*, 94, 15635–15637

- Baker, E., Stover, E., Haar, R., Lampros, A. & Koenig, A. (2020). Safer Viewing: A Study of Secondary Trauma Mitigation Techniques in Open Source Investigations. *Health and Human Rights* , Vol. 22, No. 1, s. 293-304
- Baloğlu, M. ve Göv, E. (2018). Psikososyal önleyici destek programı. MEB-Özel Eğitim ve Rehber Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, s.49-50
- Barnıç, A.T., (2017). Panik bozukluk: panik bozukluk tedavisi, tedavide psikoterapinin önemi, ortak yaşam olayları ve hipertansiyon ilişkisi, Hiper Yayıncılık, İstanbul, s.18
- Beyhun, N. E., Yavuzylmaz, A., Sağlam, D., Hamzaoğlu, K., Demirtaş, Y., Dilaver, İ., Acar, G., Parlak, B., Şahin, K., Çan G. ve Topbaş, M. (2019). Sel sonrasında görülen post-travmatik stres bozukluğu: Kesitsel bir çalışma. *Turk J Public Health* 17 (2), s. 123-131
- Boğaziçi, (2021). Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rahathnanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, (Erişim Adresi: (<http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-verileri/yillik-deprem-haritalari/>), (Erişim Tarihi: 24/06/2021).
- Britten, N. (1995). “Qualitative interviews in medical research”, *British Medical Journal*, 311, 251–253.
- Büdün, E. ve Ertürk, Y.,D. (2020), Beş Duyu Kullanımı İle Duyusal Markalama: Tüketici Tutumlarını Belirleme Üzerine Bir Odak Grup Çalışması, Üsküdar Üniversitesi, Etkileşim Dergisi, Sayı:5, s.59
- Byers, P.Y. & Wilcox, J.R. (1988). “Focus groups: an alternative method of gathering qualitative data in communication research”, Annual Meeting of the Speech Communication Association, 74th, New Orleans, LA, November 3–6, 1988.
- Brymer M., Taylor M., Escudero P., Jacobs A., Kronenberg M., Macy R., Mock L., Payne L., Pynoos R., & Vogel J. (2012). Psychological first aid for schools: Field operations guide, 2nd Edition. Los Angeles: National Child Traumatic Stress Network.
- Can, M. (2020). *Sığınmacılar/Mültecilerle Çalışan Sivil Toplum Çalışanlarının Psikolojik Sağlamlığının ve İkincil Travmatik Stres Düzeyinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.

- Cebbar, E. (2021). *Psikologlarda Psikolojik Dayanıklılığın ; İkincil Travmatik Stres,Somatizasyon ve Tükenmişlik ile İlişkisinin İncelenmesi*, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Chang, K. & Taormina, R.J. (2011). Reduced Secondary Trauma Among Chinese Earthquake Rescuers: A Test of Correlates and Life Indicators. *Journal of Loss and Trauma*, 16. s. 542–562,
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.
- Christian-Brandt, A.S, Santacrose, D.E, Barnett, M.L., (2020). In the trauma-informed care trenches: Teacher compassion satisfaction, secondary traumatic stress, burnout, and intent to leave education within underserved elementary schools, *Child Abuse & Neglect, Elsevier, 110, (104437)*, s. 2-6
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi, *Kuramsal Eğitimbilim, 4 (1)*, s. 97-98
- Demircioğlu, M., Şeker, Z. ve Aker, A. T., (2019). Psikolojik İlk Yardım: Amaçları, Uygulanışı, Hassas Gruplar ve Uyulması Gereken Etik Kurallar, *Psikiyartide Güncel Yaklaşımlar 11 (3)*, s. 356
- Deprem, (2020). (Erişim adresi: <https://deprem.aku.edu.tr/deprem/>), Erişim Tarihi: 18.09.2020
- Dikmenli, Y. ve Gafa, İ. (2017), Farklı Eğitim Kademelerine Göre Afet Kavramı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 44, s.21
- Edmunds, H. (2000). *The Focus Group Research Handbook*. New York: McGraw-Hill
- Goss, J.D. & Leinbach, T.R. (1996). “Focus groups as alternative research practice”, *Area*, 28 (2), 115–123.
- Eisterer, A. (2020). Störungsniveaus und ihre Bedeutung für die Krisenintervention in akuttraumatischen Situationen. *Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, ein Teil von Springer Nature , Z Psychodrama Soziom 19:133–146*

- Emergency, (2020). Ein Erdbeben Überleben: Die Theorie Des "Dreiecks Des Lebens", (Erişim Adresi: (<https://www.emergency-live.com/de/Gesundheit-und-Sicherheit/%C3%9Cberleben-ein-Erdbeben-das-Dreieck-der-Leben-Theorie/#:~:text=Das%20%E2%80%9EDreieck%20des%20Lebens%E2%80%9C%20und,Holzgeb%C3%A4ude%20einst%C3%BCrzt%2C%20entstehen%20gro%C3%9Fe%20%C3%9Cberlebensl%C3%BCcken>), (Erişim Tarihi: 28/04/2021)
- Erdur-Baker, Ö. (2014). Psikolojik İlk Yardım: Saha Çalışanları İçin Rehber, Türk PsikolojiDanışma ve Rehber Derneği, Atalay Matbacılık, Ankara, s. 3-37
- Fidan, U., Ergün, U. ve Özkan, N. (2017). Post Travmatik Stres Bozukluğu için Aktif EMDR Tedavi Cihazı Tasarımı, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 17, s. 938-945
- Fidan, T. ve Öztürk, İ. (2015). Perspectives and expectations of union member and non-union member teachers on teacher unions. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 5(2), 191-220.
- Filiz, B. ve Demirhan, G. (2019). Sorumluluk Davranışlarının Kazandırılmasında Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modelinin Kullanılması: TVF Spor Lisesi Örneği, *TED Eğitim ve Bilim, Cilt:44, Sayı 44*, s. 392
- Geller, R.J., Jackson, D.D., Kagan, Y.Y. & Mulargia F. (1997). Earthquakes cannot be predicted, *Science*, 275, 1616–1623
- Goivannini, K. (2020). The Vietnam Syndrome and its effects on the U.S. Public and Foreignand Domestic Policy decisions during the Post-Vietnam Era Between 1975-1991, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters of Arts in History Boise State University, s.21
- Gödde G., Zirfas, J. ve Wirth, H. J. (2020). Möglichkeiten und Grenzen eines gelingenden Lebens Alltägliche, gesellschaftliche und therapeutische Kontexte, *Psychosozial 43. Jg. (2020) Heft IV (Nr. 162)* s. 5–10
- Gümüş, A.E. (2017). Okul Psikolojik Danışmanlarının Kullandıkları Unvanın Mesleki Kıvanç, Psikolojik Danışman Özyeterliği ve Bazı Özniteliklerle Yordanması, *Ege Eğitim Dergisi 2017 (18) 2*, s. 659-660

- Güneşlice, A. ve Yıldırım, T. (2019). Okullardaki Rehber ve Psikolojik Danışma Birimi Çalışanlarının Konsültasyon İhtiyaçları, Kaynakları ve Aldıkları Konsültasyon Hizmetlerinin Niteliğinin İncelenmesi, *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi* 2 (2), s. 156
- Işık, E. ve Semerci, Ç. (2019). Eğitim Alanı Nitel Araştırmalarında Veri Üçgenlemesi Olarak Odak Grup Görüşmesi, Bireysel Görüşme ve Gözlem, *Turkish Journal of Educational Studies*, 6 (3), s. 57-58
- Juen, B., Herzog, G., Stickler, M., Stippl, P. & Kratzer, D. (2015). *Psychische Erste Hilfe Handbuch*, Österreichisches Rotes Kreuz.
- Juen, B. ve Kratzer, D. (2012). *Krisenintervention und Notfallpsychologie: Ein Handbuch für Kriseninterventionsmitarbeiterinnen und psychosoziale Fachkräfte*. Innsbruck: Studia Universitätsverlag. s.106
- Kadioğlu, M. (2018). *Afet yönetimi “Beklenmeyi beklemek, en kötüsünü yönetmek*, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, İstanbul, s. 42-47
- Kahyaoğlu, B. (2016). *Tekirdağ kentinde doğal afet ve eğitim parkı planlaması üzerine birçalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Kararımak, Ö. ve Güloğlu, B. (2014). Deprem Deneyimi Yaşamış Yetişkinlerde Bağlanma Modeline Göre Psikolojik Sağlamlığın Açıklanması, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 43 Sayı: 2*, s. 3-4
- Keskin, B. (2020). Depremin Psikolojik Etkileri İle Başa Çıkma, *Polis Dergisi Makaleler, Ocak-Şubat-Mart*, s. 49
- Kılıç, N. (2020). Okul Temelli Psikolojik İlk Yardım, *Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi*, 29 (3):159-67
- Kitzinger, J. (1995). “Qualitative research: introducing focus groups”, *British Medical Journal*, 311, 299–302.
- Koçak, H. (2010). Doğal Yıkım Olaylarının Zararlarının Azaltılmasında Yerel Halkın ve Yöneticilerin Duyarlılığının Önemi: Şili ve Haiti Örnekleri, *Mülkiye, Sayı 268*, s.356-357

- Kodaz, A.F. ve Batık, M.V. (2018). Kurum Deneyiminin Psikolojik Danışman Adaylarının Okul Psikolojik Danışmanı Öz Yeterlik Algılarına Etkisi, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches*, Sayı: 15, s. 905
- Kröger, C. (2013). Psychologische Erste Hilfe, Hogrefe Verlag, Göttingen, s.4-5, 44
- Kumral, O. (2010). Nitel çalışmalarda odak grup görüşmesi, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35, (374): s.17
- Letson, M.M., Davis, C., Sherfield, J. Beer, O.W.J., Phillips, R. & Wolf, K.G. (2019). Identifying compassionsatisfaction, burnout & traumatic stressin Children's Advocacy Centers. *Child Abuse & Neglect, Elsevier*, 110, s. 2-12
- MacIntosh, J. (1981). "Focus groups in distance nursing education", *Journal of Advanced Nursing*, 18 (12), 1981–1985.
- Mandacı, E. (2020), Asur Devleti'nde Doğal Afetler Ve Doğal Afet Algısı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2020 Cilt 22 Sayı 1 (99-116) s.100-103
- Mays, N. & Pope, C. (1995). "Rigour and qualitative research", *British Medical Journal*, 311, 109–112.
- MEB, (2021). Psikososyal Destek Programlarının Yenilenmesi Projesi, (Erişim Adresi: (https://orgm.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=1258), (Erişim Tarihi: 24/06/2021).
- MEB, (2020). Psikososyal destek hizmetleri psikoeğitim programı, (Erişim Adresi: https://malatyaram.meb.KK12.tr/dosyalar/listele_dosya_2758729_2020%20ELAZ%20C4%B1%20C4%9F%20DEPREMi%20PSiKOSOSYAL%20PROGRAM%C4%B1), (Erişim Tarihi: 21/05/2021)
- MEB, (2019). Psikososyal yönergesi. *Tebliğler Dergisi*, 82 (2739), s.206-216
- Merriam, S. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mildenberger, F. (2019). Sexuologie, *Deutsche Gesellschaft für Sexualmedizin, Sexualtherapie & Sexualwissenschaft* 26, s.3-4, Stuttgart

- Milliyet, (2017). Celal Şengör'den Ege'deki depremlerle ilgili önemli açıklama, (Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/celal-sengorden-egedeki-depremlerle-ilgili-onemli-aciklama-2468096>), (Erişim Tarihi: 05/03/2021)
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousands Oaks: CA: Sage.
- Morgan, D.L. (1997). *Focus Groups As Qualitative Research*. California: SAGE.
- Muomah, R.C., Ndukuba, A.C., Odinka, P.C., Amadi, K.U., Nduanya, C.U., Odinka, J.I. & Iyidobi, T.C. (2021). Indirect exposure to trauma: Does resilience explain the link between optimism and secondary traumatic stress among in-patient carers?. *Journal of Psychology in Africa*, 2021 Vol. 31, No. 3, s. 267–271
- Nair, P., K. & Vice-Chancellor, D. (2019). A Qualitative Research Study on the Importance of Life Skills on Undergraduate Students' Personal and Social Competencies, *International Journal of Higher Education* 8, (5), s. 71-72
- Onur, B. (1986). *Gelişim Psikolojisi*. Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm. Ankara, V. Yayınları
- Öles, M. (2019). *Dezavantajlı Gruplarla Çalışan Ruh Sağlığı Çalışanlarının Yaşadığı İkincil Travmatik Stres, Tükenme ve Baş Etme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Okan Üniversitesi.
- Özçetin, A., Maraş, A., Ataoğlu, A. ve İçmeli, C. (2008). Deprem sonucu gelişen travma sonrası stres bozukluğu ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişki. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 2, s. 8-18.
- Özmen, Z.K. ve Kabapınar, Y. (2019). The Perspective of Guidance and Psychological Counselling Department and Pedagogical Formation Education Certificate Program Students on Their Profession and Their Professional Competence: A Mixed Method Study. *Erciyes Journal of Education*, vol 3, no. 1, s. 62
- Öztan, M.O, Bolova, G., Özdemir, T., Sayan, A., Elmalı, F. ve Köylüoğlu G. (2019). Üçüncü Basamak Bir Hastanedeki Pediyatrik Travma Hastalarının Değerlendirilmesi ve Travma Şiddetini Öngören Faktörlerin Saptanması. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hasanesi Dergisi* 9(1) s. 17-22
- Resmi Gazete, (2020), 14/08/2020 tarih ve 31213 sayılı MEB-Rehber ve Psikolojik Danışma Yönetmeliği.

- Rienks, S.L, (2020). An exploration of child welfare caseworkers experience of secondary trauma and strategies for coping. *Elsevier Child Abuse & Neglect* (110) s. 2-8
- Sağır, A. (2017). *Ölüm Sosyolojisi 2. Baskı*, Phoenix Yayınevi, Ankara, s. 305
- Santrock, J.W. (1983). *Life Span Development*. Iowa, Brown Co. Pub.
- Sayıl, I. Berksun, O. E., Palabıyıkoglu, R., Devrimci Özgüven, H., Soykan, Ç. ve Haran, S. (2000). *Kriz ve Krize Müdahale*. Ankara Üniversitesi, Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Yayınları No:6 s.61-63
- Shukla, M. Chauhan, D. ve Raj, R., (2020). Breathing exercises and pranayamas to decrease perceived exertion during breath-holding while locked-down due to COVID-19 online randomized study, *Elsevier Journal Complementray Trapias in Clinical Practice* 41, s. 1
- Sonneck, G., Goll, H., Herzog, H., Klejna, M., Kuess, S., Pröbsting, E., Rossiwall, O., Till, W. & Ziegelbauer, B., çev. Sözer. (2000). *Krize müdahale ve intiharı önleme*, Ankara Üniversitesi, Psikiyatrik Uygulama ve Araştırma Yayınları No:4, s.11
- Sonneck, G., Kapusta, N., Tomandl G. & Voracek, M. (2012). *Krisenintervention und Suizidverhütung*. Stuttgart: UTB. s.34
- Sterben, (2021). (Erişim adresi: <https://www.sterben-trauern-hoffen.de/trost-finden>), (ErişimTarihi: 20.05.2021)
- Şavur, E, ve Arslan Tomas, S. (2010). Terör Olayları Sonrasında Psikososyal Destek Hizmetleri, *Kriz Dergisi*, Sayı 18, (1), s.45
- Şeker, B.,D ve Akman, E. (2014). Van depremi sonrası duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkiler: polis örnekleme incelemesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (27), 216, 227-230
- Tacca Huamán, D., & Tacca Huamán, A. (2019). Psychosocial Risk Factors and Perceived Stress in University Professors. *Propósitos y Representaciones*, 7(3), s. 323-353
- TDK, (2020). (Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi:18.09.2020

- Tivissen, J.G. (2015). *Psychosoziale Beratung: Zwischen psychotherapeutischen Grundideen und eigenen Entwicklung*. Hamburg, Diplomica Verlag GmbH s.11-12
- Tuncay, T. ve Akçay, S. (2018). Terörizmin psikososyal etkileri ve sosyal hizmet uzmanının rolleri, *Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 29, Sayı 2*, s. 307-334.
- Özgür, E., B., (2014). *Psikolojik İlk Yardım: Saha Çalışanları İçin Rehber*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehber Derneği, Atalay Matbaacılık, Ankara, s. 3
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (M. Bütün, S. B. Demir, Çev.Ed) . Ankara: Pegem.
- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal afetler ve Türkiye. (2. Baskı)* Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Saldana, J. (2019). *Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı*. (Çev. Tüfekçi, Şad ve Akcan) Ankara. Pegem Yayın Akademi.
- Tanrıöğen, A., (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ulukan, H. (2021). Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim Veren Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yardımseverlik ve Diğerkâmlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Turkish Studies Education* 16 (2), s. 1177-1178
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Arastırma Yöntemleri. 6. Baskı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Valilik İzni

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.14929024
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Mesut AŞIK)

15.10.2020

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : MEB. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelgesi.

İnönü Üniversitesi Rektörlüğünün bila tarih ve bila sayılı yazılarında; Üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Mesut AŞIK'ın, "Deprem Bölgesinde Görev Alan Psikolojik Danışmanların Ekstrem Deneyimlerinin İncelenmesi (Malatya İli Örneği)" konulu araştırmasına istinaden Müdürlüğümüze bağlı resmi Rehberlik ve Araştırma Merkezi Rehber Öğretmenlerine yönelik anket uygulaması yapması talep edilmektedir.

Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz, 13/10/2020 tarihinde yapılan toplantıda; İlgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili kurum müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması, kişisel verilerin gizliliğine dikkat edilmesi kaydıyla, gönüllülük esasına göre ve araştırmacının araştırmasının bitimi tarihinden itibaren 30 gün içerisinde araştırma sonuçlarını Müdürlüğümüze bildirmesi şartı ile anket uygulaması yapmasını uygun görmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olur'larınıza arz ederim.

Erhan PELİTOĞLU
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
15.10.2020

Battal KANBAY
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres:
Elektronik Ad: malatya.meb.gov.tr
e-posta: ortaogretim44@meb.gov.tr

Bilgi için: ortaogretim pubesi
Tel: 0 (422) 280 45 06
Faks: 0 (422) 280 45 49

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrakorgu.meb.gov.tr> adresinden 7ce7-ae1c-33b4-a1b3-6c18 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 03/11/2020-E.72444

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu		
Oturum Tarihi: 03.11.2020	Oturum Sayısı: 20	Karar Sayısı: 2020/20-4
Etik Açından Uygun		
Çalışma Adı	DEPREM BÖLGESİNDE GÖREV ALAN PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN EKSTREM DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ (Malatya İli Örneği)	
Araştırmacılar	Yükseklisans Öğrencisi Mesut Aşık (Yürütücü)	
Başkan Kurul Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Suphi ERDEM Başkan Yardımcısı Kurul Üyesi Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Kurul Üyesi Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK Kurul Üyesi Prof. Dr. Mehmet GÜNGÖR Kurul Üyesi Prof. Dr. Lutfiye ÖZDEMİR Kurul Üyesi Prof. Dr. Nesrin SİS Kurul Üyesi Prof. Dr. Mehmet ÜSTÜNER Sekreter Hatice CİHAN		

E-İmzalıdır.
 Etik Kurul Başkanı
 Hüseyin Suphi ERDEM

Ek 3. Psikolojik Danışman/Katılımcı Bilgi Formu

1

EK 1: PSİKOLOJİK DANIŞMAN/KATILIMCI KİŞİSEL BİLGİLER FORMU

DEPREM BÖLGESİNDE GÖREV ALAN PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN EKSTREM DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ (Malatya İli Örneği)

Değerli Psikolojik Danışman Meslektaşım,

24/01/2020 tarihli Elazığ/Sivrice Merkezli depreminden sonra Malatya deprem bölgesinde Psikososyal destek çalışmalarında görev alan Psikolojik Danışmanlarla odak grup görüşmesi yürütmeyi planlamaktayım. Deprem bölgesinde psikososyal destek çalışmaları kapsamında görev alan psikolojik danışmanların ekstrem deneyimlerinin formülasyonuna ilişkin çalışma yürütülecektir. Odak grup görüşmesi esnasında ses ve görüntü kaydı alınacaktır. Ses ve görüntü kaydı sadece çalışmanın şeffaflığını ve transkriptinin sağlanması için kullanılacaktır. Katılımcıların herhangi bir kişisel kimlik bilgisi kullanılmayacak ve paylaşılmayacaktır. Aşağıda, odak grup görüşmeleri esnasında kullanılması planlanan açık uçlu sorular bulunmaktadır. Odak grup görüşmesinin hazırlanan açık uçlu sorular kapsamında gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Yöneltilcek sorulara Psikolojik danışman olarak katılımcılardan aldığı eğitimler ve mesleki tecrübelerine dayalı olarak yanıt vermeleri beklenilmektedir. Çalışma sürecinde yanıtlarınız, sizin gerçek düşüncelerinizi içtenlikle yansıtmaları, bilimsel bir çalışmaya güvenilir veriler sağlaması bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Yardımlarınız için teşekkür ederiz.

Danışman: Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM

Mesut Aşık
Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: K ( ) E ( )

Yaşınız: __

Çalıştığınız Okul Adı: _____

Meslekteki çalışma yılınız: __

[Handwritten signature]

Mezun olduğunuz Üniversite ve Lisans Programını yazınız: _____

Var ise Yüksek Lisans veya Doktora programını yazınız: _____

Psikososyal destek hizmetlerine yönelik resmi/özel kapsamında aldığınız eğitimleri yazınız: _____

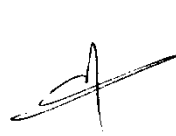
2020 Elazığ/Malatya depremi öncesi deprem bölgelerinde Psikososyal çalışmaları kapsamında deneyiminiz oldu mu? oldu ise nerede? kaç gün?

Malatya deprem bölgesinde Psikososyal destek çalışmalarına gönüllü mü? Katıldınız? _____

Malatya deprem bölgesinde kaç gün çalıştınız? _____

Hangi ilçelerde görev aldınız? Yeşilyurt ( ) Battalgazi ( ) Doğanşol ( ) Pütürge ( ) Kale ( )

diğer ( ) yazınız _____

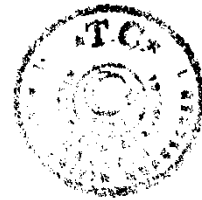
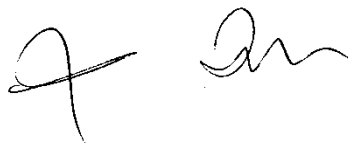

Ek 4. Odak Grup Görüşmesi Araştırma Soruları

3

EK 2: ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ ARAŞTIRMA SORULARI

1. 24/01/2020 tarihli 6.7'lik Elazığ/Sivrice Merkezli deprem esnasında ne yapıyordunuz? ve neler hissettiniz? Veya deprem haberini ilk duyduğunuzda neler hissettiniz?
2. Deprem bölgesinde Psikososyal destek çalışmalarına katılmanız gerektiğinde neler hissettiniz?
3. Çalışmalara katılma hususunda motivasyonunuz neydi?
4. İlk defa deprem bölgesine ulaştığınızda neler düşündünüz?
5. Çalışmalara başlamadan önce mesleki olarak kendinizi yeterli hissettiniz mi?
6. Psikososyal destek çalışmaları kapsamında deprem bölgesinde neler yaptınız?
7. Günlük çalışmalarınızı sonlandırdığınızda bir sonraki güne kadar size yansımaları neler oldu?
8. Deprem ile ilgili tüm çalışmalarınızı sonlandırdığınız günden bugüne kadar size mesleki, kişisel, psikolojik yansımaları neler?
9. Çalışmalarınız esnasında sizi en çok düşündüren olay neydi?
10. Çalışmalarınız esnasında en sıra dışı olay neydi?
11. Deprem bölgesindeki tüm deneyimlerinizi göz önünde bulundurduğunuzda bir cümle ile yaşananları veya yaşadıklarınızı nasıl anlatırsınız?
12. Afet sonrası Psikososyal destek çalışmalarına ilişkin öneri ve beklentileriniz?
13. Eklemek istediğiniz başka bir şey?

Ek. 5 Isınma Oyunları

5.1. Sayı Tuzağı

Sayı Tuzağı adlı ısınma etkinliğinin yürütülmesi için öncelikle grup halka düzeni alır. Etkinlik ayakta ya da oturarak oynanabilir. Etkinliğin hedefi ise grupta kaç kişi varsa bu sayıya ulaşana kadar ardışık bir biçimde saymaktır. Örneğin grupta 20 kişi varsa amaç 1'den 20'ye kadar saymaktır. Kimin hangi sayıyı söyleyeceği bilinmeden, önceden anlaşılmadan, işaret vb. kullanılmadan karışık olarak sayılmalıdır. Uygulayıcının “Başla.” komutuyla saymaya başlanır. Her katılımcı sadece bir sayı söyleyecektir. Örneğin 3 diyen kişi tekrar bir sayı söyleyemez. Bir sayı birden fazla kişi tarafından söylendiğinde ya da ardışıklık bozulduğunda başa dönülür. Hedeflenen sayıya ulaşıldığında oyun bitirilir. Hedeflenen sayıya ulaşılmasının uzun süreceği düşünülürse, hedef sayı küçültülebilir ya da etkinlik belli bir süre sonra sonlandırılabilir. (Acar vd., 2018).

5.2. Fener Oyunu

Fener ısınma etkinliği şaşırtmacalı bir oyundur. Gruptakiler, çember oluşturacak biçimde ayakta dururlar ya da yere otururlar. Oyun, bir oyuncunun ellerini birbirine yaklaştırarak “Büyük Fener” demesiyle başlar. Yanındaki oyuncu sırayla ellerini açarak “Küçük Fener” der ve oyun bu biçimde söz ve davranış zıtlığı ile devam eder. Hızlı oynandığında daha da eğlenceli hale gelen bu oyunda yanlış yaparak sırayı bozan oyundan çıkar. Kalan oyuncular tek kişi kalana kadar hızlı bir biçimde ellerini açarak ve kapatarak oyuna devam ederler. Tek kalan oyunu kazanır. Uzun süre bekleyen, çok düşünen, yanlış el hareketini yapan ya da yanlış ifadeye bulunan oyuncular elenir. Uygulayıcı, elenen oyuncuların, sıkılmamaları için oyuna devam eden diğer oyunculara destek vermelerini sağlayabilir (Acar vd., 2018).

5.3. Patlıyor Patladı

Patlıyor Patladı ısınma etkinliğine başlamadan önce üç adet küçük plastik top ve göz bandı materyal olarak hazırlanması önerilir. Etkinliğe katılan üyelerden halka oluşturulup halka içinde ortada bir ebe olur. Ebenin gözleri bağlanır ya da gözlerini kapatıp açmaması istenir. Üç küçük top halkadaki kişilerin her iki elinden de geçmek üzere elden ele dolaşır. Bu sırada ebe, gözleri kapalı olarak topların kimde olduğunu

görmeden “Patlıyor-Patlıyor-Patlıyor” diye bağırır (grubun tahmin edemeyeceği biçimde ses uzatarak ya da birden söyleyerek). Ne zaman ki ebe “Patladı” derse top kimin hangi elinde ise o el yanar (Top iki üyenin eli arasında kalırsa, eli altta olan yanımış sayılır. İki eli de yanan çıkar. Ebe değişebilir, yanan ebe olabilir. Oyun bu biçimde son kişi kalıp kazanana dek sürer (Acar vd., 2018).

5.4. Ekip Çemberi

Grup, ayakta bir halka oluşturur. Ardından gruptakiler sağ ayaklarını çemberin merkezinde bir araya getirirler. Hep birlikte “bir-iki-üç-biz-e-ki-biz-bir-iki-üç” diye bağırırlar. “Üç” der demez gruptakiler bir tercihte bulunmak durumunda kalırlar. Ya sağ ayaklarını çemberin merkezinde tutarlar ya da sağ ayaklarını sol ayaklarının yanına çekerler. Sonra grup donar ve sayım yapılır. Hangi grupta daha fazla kişi varsa onlar elenir, az sayıda olanlar bir tur daha oynarlar. Eğer eşitlik olursa hep beraber bir kez daha oynanır. Kalan kişiler “bir-iki-üç-biz-e-ki-biz-bir-iki-üç” diyerek oyuna devam ederler. Son kalan oyunu kazanır. Sona iki kişi kalırsa ikisinin de kazandığı kabul edilir (Acar vd., 2018).

5.5. Sırayla Söyle

Grup halka şeklinde ayakta durur. Her katılımcıdan, adlarının baş harfiyle başlayan bir sıfat bulmaları istenir. İlk olarak uygulayıcı, kendi adının baş harfiyle başlayan bir sıfatla birlikte kendi adını söyler (Sabırlı Seda gibi...). Daha sonra uygulayıcının yanındaki kişi önce, uygulayıcının söylediklerini (sıfatı ve adı) tekrar eder. Sonra kendi sıfatını ve adını söyler. Sıradaki katılımcı da aynı biçimde baştan başlayarak önce uygulayıcının, sonra da uygulayıcının yanındaki kişinin sıfat ve adlarını söyledikten/tekrar ettikten sonra kendi sıfatını ve adını söyler. Oyun bu biçimde dairenin en sonundaki kişi de (hepsini ve ardından kendininkini) söyleyince kadar devam eder. Oyun, yardım etmeden ve ipucu vermeden oynanır. Birbirlerini daha önceden tanımayan kişilerle oynanırken (örneğin velilerle), isimleri hatırlamakta çok güçlük yaşanırsa üzerinde herkesin kendi isminin bulunduğu yaka kartları takılı olarak oyun oynanabilir. Kendi isminin baş harfiyle sıfat bulmada güçlük yaşandığı durumlarda ise kişilerin harf kısıtlaması olmadan, herhangi bir harfle başlayan ve kendilerini en iyi ifade eden/temsili eden sıfatı seçmeleriyle de oyun oynanabilir (Acar vd., 2018).

5.6. Kap Kap

Etkinliğe geçilmeden önce katılımcı sayısına göre materyal olarak hazırlanır. Salonda tüm sandalyeler grup sayısından bir eksik olacak biçimde çember şeklinde yerleştirilir. Gruptan gönüllü biri ebe olur. Grupta gönüllü çıkmazsa uygulayıcı, gruptan bir kişiyi ebe olarak tayin eder. Ebe dışında herkes sandalyede oturur. Ebe, gruptaki kişilerin yer değiştirmesi ve kendine yer kapması amacıyla, kendine göre bir ölçüt belirler (Kızı olanlar, oğlu olanlar, ebeveyn olanlar, öğretmen olanlar, siyah giyinenler, gözlüğü olanlar gibi...). Belirlenen ölçütü gruptaki herkesin duyacağı biçimde söyler. Söylenen ölçüte uyanların kalkıp hızlı bir biçimde yer değiştirmesi istenir. Bu arada ebe kendine bir sandalye kaparak oturur. Ayakta kalan ebe olur ve kendisinin belirleyeceği farklı bir ölçüt söyleyip kendine yer kapmasıyla oyun devam eder. Oyun, gruptaki herkes ebe olduktan ya da herkesin yer değiştirdiğinden emin olunduktan sonra, uygulayıcı tarafından sonlandırılır. Ölçüt belirlenirken, gruptaki kişileri tanıma adına özelliklerin söylenmesi, grubun birbirini daha iyi tanımasını sağlayabilir. Herkesin mümkün olduğunca uzak yerlerdeki sandalyeleri tercih etmesi konusunda uyarıda bulunulması oyunu daha eğlenceli hâle getirmektedir. Ölçüt, grubun çoğunluğunu kapsayacak biçimde belirlenirse, grubun çoğunluğunun yer değiştirmesi ve hareket etmesi sağlanır (Acar vd., 2018).

5.7. Sesli Dönüşüm

Oyun ayakta, oturarak, halka biçiminde ya da klasik oturma düzeninde oynanabilir. Gruptaki herkesten “a, e, ı, i, o, ö, u, ü” sesli harflerinden birini seçmesi istenir. Her sesli harfin en az bir kişi tarafından seçilmesi sağlanmalıdır. Herkes bir sesli harfi seçtikten sonra oyuna 1. sıradakiyle başlanır ve sırayla devam edilir. Sırası gelen kişi sadece seçtiği sesli harfi kullanarak günleri saymaya başlar. Örneğin “e” harfini seçen kişi günleri “PEZERTESE, SELE, ÇERŞEMBE, PERŞEMBE, CEME, CEMERTESE, PEZER” şeklinde saymalıdır (Günler yerine ardışık devam eden başka seriler de kullanılabilir. Örneğin aylar, sayılar gibi...). Günleri sayarken hata yapan kişi elenir. Bir kişi kalana kadar oyun tekrarlanabilir ya da uygulayıcı, sürecin işleyişine göre oyunu sonlandırabilir (Acar vd., 2018).

5.8. Tavşan Ol Tazı Ol

Grup uygun, geniş bir alana götürülür ve ikili eş olarak kol kola girmeleri istenir. Oyun alanı içerisinde birbirinden uzak iki farklı köşe belirlenir. Köşelerden biri tavşan diğeri de tazı köşesi olarak belirlenir. Uygulayıcı tarafından bir çift bozularak biri tavşan biri tazı olur ve köşelerine gönderilerek oyun başlar. Tavşan kaçır ve tazı onu kovalar. Her çift bir tavşan yuvasıdır ve koşan tavşan bu yuvalardan birine girer. Girdiğinde diğeri taraftaki kişi yuvanın dışında kalır ve tazıdan kaçmaya başlar (Örneğin kaçan tavşan, tavşan yuvasındaki kişilerden sağ taraftakinin koluna girerse yuvanın sol tarafındaki kişi yeni tavşan olur. Tazı, bu yeni tavşanı yakalamaya çalışır.). Tazı, tavşanı bir yuvaya girmeden yakalarsa yakalanan tavşan tazı olur, yakalayan tazı da tavşan olur ve uygulayıcı tarafından başlangıç köşelerine gönderilerek oyun tekrar başlatılır. Uygulayıcı bitirene kadar oyun devam eder. Eğer katılımcı sayısı tek ise uygulayıcı da oyuna dâhil olmalıdır (Acar vd., 2018).

5.9. Geçici Ev

Grup uygun, geniş bir alana götürülür. Üçlü küçük gruplar oluşturulur. Üçlü grupların dışında kalan bir ya da iki kişi ebe olarak kalır. Üç kişiden ikisi birbirine dönük biçimde elleriyle çatı şekli oluşturur. Bu iki kişi ev sahibi olur. Bir kişi de aralarına girerek o evin kiracısı olur. Uygulayıcı, “Kiracı” diye bağırdığında kiracılar evlerinden çıkıp başka evler bulmaya çalışır. Bu arada ebe olanlar boşalan evlerden birine girerek kiracı olmaya çalışırlar. Uygulayıcı, “Ev Sahibi” diye bağırdığında tüm grup dağılır ve başkalarıyla yeni ev sahipleri ve kiracılar oluşur. Boşta kalan kişi ya da kiracısı olmayan ev sahipleri ebe olur (Kiracılar ev sahibi olabilir, ev sahipleri de kiracı olabilir.). Oyunda kazanan olmaz, oyun uygulayıcı tarafından sonlandırılır (Acar vd., 2018).

5.10. Güvenli Kollar

Gruptan çift olmaları istenir. Çiftlerden biri diğeri arkasını döner, gözlerini kapatır ve kendini eşinin kollarına bırakır (Diğeri eşi tutması söylenmelidir.). Kimse eşinin düşmesine izin vermemelidir. Çiftlerin her ikisi de bunu yaptıktan sonra grup eşit olarak ikiye bölünür ve birbirlerine yakın durarak daire oluşturmaları istenir. Aralarından gönüllü olan biri ortaya geçerek kollarını bağlar ve kendini daire üyelerine bırakır ve grup üyeleri onu düşürmemeye çalışarak destekler. Gönüllü üyelerin bunu tekrarlamaları istenir. Sınıf mevcudu fazla ise sınıf birkaç gruba bölünebilir. Özellikle

uzun süreli gruplarda yapılan bir uygulamadır. Grup üyeleri arasındaki güven duygusunun oluşup oluşmadığını anlamaya yardımcı olur. Çiftler oluşturulurken fiziksel güç açısından birbirine yakın kişilerin eşleşmesi sağlanabilir. Etkinlik yapılırken ortamda sivri, sert vb. cisimler olmamasına dikkat edilmelidir (Acar vd., 2018).

5.11. Düşürme Değiştir

Etkinliğe hazırlık olarak grup sayısı kadar A4 kâğıdı hazırlanır. Grup en az dört kişilik olmak üzere beşe ayrılır. Her dört kişilik grup bir köşeye geçer. Bir grup ortada kalır. Uygulayıcı, dört kişilik grup üyelerinin omuzlarının arasına bir A4 kâğıdı (Plastik top, balon vb. bir materyal de tercih edilebilir.) yerleştirir. Uygulayıcının “Değiştir!” talimatıyla, gruplar bu kâğıtları düşürmeden yer değiştirmeye çalışırlar. Ortadaki grup, bu değiştirme esnasında kendine köşe kapmaya çalışır. Boşta kalan grup, ebe olur. Gruplar yer değiştirirken, omuzları arasındaki kâğıdı iki defa düşüren grup başlangıç noktasına dönerek yeniden hareket etmeye başlar. Eğer bu grup başlangıç noktasına döndüğünde kendi köşeleri dışında köşe kalmazsa yerinde kalmaz, ebe grup olur (Acar vd., 2018).

5.12. Hedef Dansı

Gruptan gönüllü bir ebe seçilir. Ebe, sınıfın bir duvarında arkası gruba dönük biçimde durur. Gruptaki her bir üye, sınıfın diğer duvarından ebenin bulunduğu duvara dans ederek ulaşmaya çalışır. Ebe “1-2-3 Dur!” diye bağırır ve arkasına döner. Ebe döndüğü anda hareket hâlinde olan grup üyesi, bir sonraki turda başlangıç noktasından başlayarak devam eder. Duvara kadar gelen oyunu kazanır. Oyunu kazanan ile ebe yer değiştirirler ve oyun bu biçimde devam eder. Etkinliğin uygulanabilmesi için duvarlar arasında herhangi bir engel olmamalıdır (sıra, dolap vb.). Oyunu hareketlendirmek için grup üyeleri ebenin bulunduğu duvara ulaşmaya çalışırken müzik açılarak katılımcıların dans etmeleri istenebilir (Acar vd., 2018).

5.13. Kaçan Balon

Etkinliğe başlanılmadan önce grup üyesi sayısının iki katı sayıda balon ve ip hazırlanır. Grup üyelerine ikişer balon ve iki parça ip verilir. Balonları şişirmeleri ve ipleri kullanarak iki ayaklarına da bağlamaları söylenir. Üyeler kendi balonlarını koruyarak

diğerlerinin balonlarını ayaklarıyla patlatmaya çalışırlar. Balonu patlayan, oyundan çıkmaz. Balonlarını en sonuna kadar koruyabilen oyunu kazanır (Acar vd., 2018).

Ek 6. Odak Grup Görüşmesi Deşifresi (İlk 15 Dk Kısım)

Araştırmacı (A): Değerli Arkadaşlar, Sevgili Meslektaşlarım, hepinize öncelikle hoş geldiniz diyorum. Bugün sizlerle bir çalışma yürüteceğiz, öncelikle kısaca bu çalışmadan bahsedeyim. Mesut Aşık, tanıyorsunuz hepiniz, İnönü Üniversitesi, Rehber ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalında Yüksek Lisans yapıyorum. Yüksek Lisans tez çalışması kapsamında bugün odak grup görüşmesi yürütüyoruz.

Odak grup görüşmesinin konusu ise daha önce ön görüşmelerimizde belirtildiği üzere 2020 Elazığ/Malatya depreminde Malatya deprem bölgesinde görev alan Psikolojik Danışmanların Ekstrem deneyimlerinin incelenmesi. Yani bu incelemeyle ne yapacağız biz, buradaki yaşanan deneyimlerin formülasyonunu sağlayacağız, formüle edeceğiz.

Bu çalışma katılmanız gönüllü, çalışma esnasında katılımcı kabul formunda belirtildiği üzere ses ve görüntü kaydı alınıyor. Ses ve görüntü kaydının amacı çalışmanın saydamlığını sağlamak ve elde edilen bulguları eksiksiz kayıt altına almaktır. Ses ve görüntü kaydına Araştırmacı olarak ben ve Araştırmanın Danışman Hocası Doç. Dr. Taşkın YILDIRIM tarafından erişim sağlanacaktır onun dışında hiç kimse bu ses ve görüntü kaydına ulaşamayacaktır.

Elde edilen bulgular, sizden elde ettiğimiz bulgulardan transkript yazılacaktır. Transkript yazılırken burada sizin isimleriniz belirtilmeyecektir. Sadece katılımcı 1, katılımcı 2 gibi kodlama söz konusu olacaktır. Buraya sizler önlerinize isimlerinizi yazdınız kiminiz takma isimler yazdı ama buradaki isimler o transkriptte yer almayacaktır ve transkriptin yansıması olan tez de yansımayacaktır, kodlanarak yansıyacaktır, bunlardan emin olabilirsiniz. Onun haricinde bu çalışmaya destek oldunuz için, zaman ayırdınız, destek oldunuz, katıldınız gönüllü olarak, bilime destek oluyorsunuz bu noktada. Hepsinize sonsuz ve en derin şükranlarımı sunuyorum.

Çalışmaya geçmeden önce kısa bir tanışma yapalım. Bugün bana yardımcı olmak üzere yanımda yardımcı bir Araştırmacı var, Damla Özdemir, Malatya-Yeşilyurt Rehber ve Araştırma Merkezinde Psikolojik Danışman olarak kendisi görev yapıyor, Eğitim Yönetiminde Yüksek Lisans derecesini başarı ile tamamladı, hali hazırda Doktora eğitimine devam etmekte, biraz da bu noktada belki kendisi bahsedebilir.

Yardımcı Araştırmacı (YA): Teşekkür ederim. Malatya’da yeniyim ben, İnönü PDR mezunuyum, meslekte sekizinci yılım, Yeşilyurt RAM’da ikinci yılım. Bu çalışma vesile ise hepiniz ile tanışmış olacağım teşekkür ederim geldiğiniz için.

A: Evet kısaca bir tanışalım

Katılımcı 1 (KK1): Yeşilyurt Rehber ve Araştırma Merkezinde çalışıyorum, Psikolojik Danışman olarak, aynı zamanda Psikososyal formatörüyüm. Zaten sahada çalışırken beraber çalışmıştık yani.

Katılımcı 2 (KK2): Battalgazi Rehber ve Araştırma Merkezinde çalışıyorum, meslekte dokuzuncu yılım, beraber çalıştık zaten.

Katılımcı 3 (KE3): Yeşilyurt bölgesi Özalper İlkokulunda çalışıyorum, İnönü Üniversitesi PDR Mezun 99, meslekte yirmi birinci yılım, teşekkür ederim.

Katılımcı 4 (KE4): Battalgazi Bilim Sanat Merkezine yeni geçtim, meslekte yirmi yedi, özel eğitimde de yirmi birinci yılımı çalışıyorum.

Katılımcı 5 (KK5): İnönü Üniversitesi, Rehber ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü mezunuyum. Kubilay Anadolu İmam Hatip Lisesinde çalışıyorum.

Katılımcı 6 (KK6): Battalgazi Rehber ve Araştırma Merkezinde Rehber Bölümünde çalışıyorum. Meslekte on altıncı yılım, teşekkür ediyorum.

Katılımcı 7 (KE7): Çukurova PDR 2006 mezunuyum, meslekte o beşinci yılımı çalışıyorum. Yeşilyurt Yakıncıkent İMKB İlkokulunda görev yapıyorum.

Katılımcı 8 (KK8): İnönü PDR Mezunuyum. Doğanşehir Erkenek Mustafa Kemal İmam Hatip Ortaokulunda görev çalışıyorum.

Katılımcı 9 (KE9): Şehit Kemal Özalper Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde çalışıyorum. Çukurova mezunuyum, başarılar dilerim.

Katılımcı 10 (KE10): Karadeniz Teknik Üniversitesi, Rehber ve Psikolojik Danışmanlık 2004 mezunuyum. On yedi yıldır görev yapıyorum. Şuanda Hasan Akbudak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde çalışıyorum, teşekkür ederim.

Katılımcı 11 (KE11): Atatürk Üniversitesi 2007 mezunuyum, Rehber ve Psikolojik Danışmanlık. Battalgazi ve Araştırma Merkezinde çalışıyorum, rehber bölümündeyim. Meslekte de onuncu yılım.

A: Teşekkür ediyorum, zaten birçoğumuz birbirimizi tanıyor ama farklı gruplarda çalıştık, bazılarımız Doğanıol – Pütürge ekibindeydi, bazılarımız Kale ekibindeydi, bazılarımız hem Kale ekibinde ve hem de Doğanıol ekibindeydi. Kimileri sonrasında Yeşilyurt bölgesinde çalışmalar yürüttü, bazıları Battalgazi bölgesinde yürüttü.

Şimdi şöyle ben biraz artık yavaş yavaş başlamak istiyorum, bu başlama esnasında o günü biraz hatırlayalım istiyorum. O günün tarihi âdeta kafamıza kazındı 24 Ocak 2020 akşam saatleriydi, işte 6.7’lik deprem söz konusuydu Elazığ/Sivrice merkezli. **Deprem esnasında ne yapıyordunuz?** Ben bunu merak ediyorum yani **o an neler hissettiniz?** Veya bazı arkadaşlar belki Malatya değildi, çünkü tatildi o gün, sömestr tatiliydi, il dışında olanlar belki olabilir. **İlk haberini duyduğunuzda Elazığ/Malatya’ da deprem olduğunda neler hissettiniz?** Bunun üzerine biraz konuşma istiyorum.

KE11: Vallahi, ben uyuyordum o zaman hocam.

A: Uyuyordunuz

KE11: Uyuyordum

A: Hı, hı

KE11: Uyanınca tabi şaşıırıyorsunuz yani, bir sallantı başladı, çünkü bu tür ufak tefek depremler sürekli olduğu için bitecek dedim, bitmeyince orada kötü şeyler olacağını hissettim. Bittiğinde aşağı indiğimde şunu düşündüm herhalde Malatya’da bayağı bir yıkım oldu. Etrafımıza baktım neler olup bitiyor diye, tabi o anda insanlar akın akın yer değiştirmeye çalışıyor, Yeşilyurt tarafındakiler Battalgazi’ye doğru geliyor araçlar, Battalgazi tarafından Yeşilyurt’ta trafik kitlendi, o anda bir kaos olduğunu, kötü bir şeyler olduğunu anlıyorsun. Sonrasında neler olduğu kesinleştğinde bilinmeye başladığında bir belirsizlik var, ne yapabilirsin? bu konuda diye. Tabi ertesi gün Milli eğitimin girişimleri, Rehber ve Araştırma Merkezlerinin girişimleriyle beraber biraz şekillendi, öyle söyleyeyim.

A: Evet, başka paylaşımda bulunmak isteyen var mı?

KE3: Söz istedi

A: Buyurun hocam

KE3: Hocam, bizde akşam yemeğini yemiştik evde, çay – pasta filan geçmek üzereyken, salonda otururken, hocamın dediği gibi ufak ufak sallantı başladı. Sallantı

başlayınca işte aynen duyduğu kısa süreli bir deprem, geçenlerde ondan önce de olmuştu.

A: Evet

KE3: Buda öyle olacak gibi hissetmeye başladım ama yavaş yavaş şiddetlendikçe ve süre uzadıkça hafiften endişe kapılımı oluyor. Bu arada bizde çocuklar falan var, eşim panik yaptı. Bağırды mağırdı, işte şey sesleri cam, kavanozlar yere düşmeye başladı pat pat, cam kırılmaları falan, balkondan bir şeyler düşmeye başlayınca dedim eyvah, şey gidiyor. O sırada eşim panik yaptı, küçük bir kızımız var o ağlamaya başladı.

A: Hı, hı

KE3: Hatırlıyorum, gözümün önüne geliyor çünkü sürekli. Mutfakta akvaryum küçük kavanoz şey şeklinde fanus olan

A: Hı, hı

KE3: Yuvarlık, ondaki suyu hatırlıyorum, suyun sürekli sallandığını, balık düşecek içerisinden, acele ile onu aldım, suyu yere dökülmesin diye

A: Balığı kurtardınız

KE3: Balığı kurtardık, hayır oradaki amacımız su dökülmesin

A: Evet, su dökülmesin, ev kirlenmesin

KE3: Evet, ev kirlenmesin o aklıma geldi. Sonra bizimkiler duvarın dibine çöktüler iyice bağırmaya başladılar, eşim söyle bismillah bismillah falan böyle söylemeye başlayınca. Ben bak sakın ol korkacak bir şey yok, geçecek geçecek dedim o sırada depremin sonu gelmişti. Sonra toparladım, bir an önce evi terk etme şeyinde onu alalım bunu alalım derken, merdivenlerden uzak durum asansöre binmeyin, bunlara telkin etmeye çalıştım, ev hane halkına. Ondan sonra da toparlayıp inmeye gayret gösteriyoruz. Sonrasında hocamın dediği gibi bir kaos ortamı vardı zaten.

A: Bir kaos ortamı vardı, başka?

KE10: Söz istedi

A: Buyurun hocam

KE10: Biz o gün binamızı yapan müteahhit ile çaydaydık

A: Ooo çok güzel

KE10: Sıkıntı olsaydı nereye gideceğimizi biliyorduk

A: Müteahhit ile beraberiniz

KE10: Evet, müteahhit ile beraberdik, biz çok güveniyoruz herhalde çok sakin kalmışız. Müteahhit nereye kaçacağını şaşırdı.

KK6: Kendisi yaptı ya doğru, daha iyi bilir

KE10: Aslında güvenilir bir müteahhit, bina ile ilgili hiçbir sıkıntı olmadı. Tabi o an oturduğum yerde insanları gözlemlemeye çalıştım biraz yani bu bilinçli bir şey değildi ama gayet sakin kalabildim.

A: Hı, hı

-10 dakika-

KE10: Şunu farkettim, sonra özellikle bu İzmir depreminde insanların tepkilerini de alınca o sanki çok daha uzunmuş gibi geliyor. Burada tekrar örnek veriyorum 20 saniye sürdü diyelim ama biz sanki 1-1,5 dakika o sallantıyı yaşadık gibi. Zaman geçmek bilmedi gibi sonrasında onu sürelerle baktığımda hissettim. Tabi ki korkutucu, İnşallah yine Malatya'mıza ve ne de ülkemizin hiçbir yerine bir daha vermez.

A: Evet, bu konuda daha paylaşmak isteyen var mı?

KK2: Söz istedi

A: Buyurun hocam

KK2: Ben hocam Van depreminde Muş'ta görev yapmaktaydım.

A: Van depremini daha önce yaşadınız

KK2: Evet, daha önce yaşadım. Burada önce hafif yaşadığımız artıcıları hani arkadaşlarının dediği gibi hafif bir sarsıntı ama ben hemen kardeşime yaşam üç geni oluşturdum yani, direkt onunla birlikte yaşam üç geni oluşturdum. Depremin büyüklüğü daha sonra hani bizi arayınca bu kadar büyükmüş deprem o an bu kadar fark etmiyor insan ama arayınca ulaşmaya çalışınca anlamış olduk. İnşallah bir daha yaşamayız

A: İnşallah

YA: K8? El kaldırdı?

A: Evet

KK8: Ben, evet, hani sevdiği biriyle yaşam üçgeni oluşturması değil de aklıma şey geldi. Deprem anında biz ev taşıma esnasında yakalandık yani kuzenim bizi yemeğe davet etti, yorulduk falan diye, onlara gittik, iki tane küçük çocuğu var onun. Benim hani ben evli değilim, çocuğum yok. Evli olan arkadaşlar genelde çocuğunu düşünmüştür muhtemelen annem yanımda, babam yanımda, ben o kadar hissetmedim ki hiçbir şey hissetmedim.

A: H1, h1

KK8: Yani, ne olabilir ki en olabilecek insanlar yanımda ölürsek te birlikte öleceğiz yaşarsak ta birlikte öleceğiz, çok güvende hissettim kendimi hani diğer kuzenimin annenin bir çocuğuna koşması babanın yani çoğuna koşması yani bu şey güvensizlik anı biraz tedirginlik etmişti.

KE9: Hocamın yaşadığını aslında bende yaşadım, yeğenim bizdeydi, onunda iki tane küçük çocuğu var. Deprem sallanmaya başladı, annem bağırmaya başladı. Yeğenimin eşi bir küçük çocuğunu aldı, kendisi bir gitti birçoğunu aldı, ikisi bir den sarıldılar çocuklarına o arada televizyon düşecekti, ben televizyonu tuttum ama yanımdaydı televizyon

A: Cansız bir varlık ama canlı varlık var odada evet

KE9: Kuş vardı, oğlan geldi onu aldı, öyle

KK2: Herkes sevdiğini güvene aldı

KK8: Televizyon önemli tabi

KE3: Televizyon önemli

A: Simdi, hep beraber yaşadık bende yaşadım o anı. Bende evde, daha önce birkaç tane deprem olmuştu

KE4: Evet, bu yıl oldu, doğru

A: KE3 hocamın dediği gibi, ben artık alışmıştım, birkaç deprem yaşadık Malatya'da daha öncesinde aynı yıl içerisinde. Ben dedim onlardan biri gibi 3 saniyede geçer ama geçmiyor bir türlü, çocuklar dan bağırıtı sesleri geldi. Bayağı bir sürdü, yani Malatya'da yaklaşık 22 ile 24 saniye arası sürmüş. Doğanyol' da ise orada Kaymakam ile

görüştüğümüzde orada 45 saniye sürmüş yani öyle diyelim Kaymakam öyle ifade etti. Yani bir türlü bitmiyor deprem.

Bizde apar topar evden çıktık, çıktığımda arabanın anahtarı yok yanımda, cüzdanım yok, kış günü çocuklar atlet ile çıkmış, işte hanım üzeri açık öyle çıkmış, öyle diyelim, üzerine hemen aldı falan orada işte arabanın içerisinde montlar vardı, onları şey yaptık. Bu arada annemgili düşünüyorum, annemgil bizden 1,5 km uzaktalar, babam yatalak evde, ne olacak, babam ve annem ne yaptılar. Bir an önce, yukarı tekrar çıkmak zorunda kaldım arabanın anahtarını almaya çıktık. Arabanın anahtarını aldık, çıktık. Vardığımızda annemi indirmişlerdi. Babamı indirememişler. Dedim artık ne olacak olsun yani babam yukarıda, ben yukarı çıkacağım, bu arada artçılar devam ediyor

KE4: Evet

A: 8. Kat, sallanıyor. Yanına gittim, iyi misin? Halini hatırını sordum, tekrar aşağı indim, tekrar yukarı çıktık, böyle bir gün geçirdik.

O arada tabi, ilk şoklar atlatıldıktan sonra tabi ki (RAM Müdürü) beni aradı. Yarın İl Milli Eğitimde hemen toplantı yapacağız, İl Psikososyal ekibini topluyoruz. Şimdi burada **Psikososyal destek çalışmalarına katılmanız gerektiğini duyduğunuzda neler hissetiniz? Veya katılma noktasında motivasyonunuz neydi?**

Ek 7. Odak Grup Görüşmesi Analizi Örneği “Deprem Anı” Temasının Oluşumu

1. Van depremini hatırladım
2. Sarsıntının hafif olduğunu hissettim
3. Kardeşimle yaşam üçgeni oluşturdum
4. Depremi şiddetini sonradan fark ettim
5. Birilerini aramaya çalıştım, ulaşamadım
6. Kendini Güvene alma
7. Bir daha aynı şeyi yaşamamak
8. Akşam Yemeği
9. Çay – Pasta
10. Ufak ufak sarsıntı
11. Deprem
12. Hafif hafif şiddetlenme
13. Süre uzadı
14. Endişeye kapılma
15. Bağırışmalar
16. Cam-Kavanoz kırılması
17. Eşin panik yapması
18. Küçük kızın ağlaması
19. Akvaryumdan balıkları kurtarma, su dökülmesi
20. Evin kirlenmemesi
21. Duvarın dibine çökme
22. Dua etme
23. Eşimi sakinleştirme
24. Acil Eşyaları arama
25. Merdiven uzak durma, asansöre binmeme
26. Ev halkına telkin
27. TV Güvene alma
28. Evi terk etme
29. Kaos
30. Yaşam üçgeni oluşturma
31. Ev taşıma esnasında yakalanma
32. Kuzenimde Akşam yemeği

33. Yemek Sonrası Sohbet
34. Annem ve Babam yanımda rahattım, güvende hissettim
35. Ne olabilir ki ölürsük hep beraber ölçeğiz
36. Kuzenimin kendi çocuklarına koşması güvensizlik ve tedirginlik hissettirdi
37. Yeğenim bizdeydi
38. Deprem Sallanma
39. Annem bağırmaya başladı
40. Yeğenim ve eşi çocukları alıp sarıldılar
41. Televizyonu tuttum
42. Müteahhit ile çaydaydık
43. Müteahhit yanımızda olması güven verdi sakın kaldık
44. Müteahhit nereye kaçacağını şaşırdı
45. Müteahhit kendisi yaptığı için durumu daha iyi bilir
46. Bilinçsiz bir şekilde insanları gözlemleme
47. Sakin kalabildim
48. Süre çok uzun gibi geldi
49. Zaman geçmek bilmedi
50. Korkutucuydu
51. Bir daha yaşamamak
52. Uyuma
53. Şaşıрма
54. Sallantı
55. Ufak tefek deprem bitecek
56. Bitmeyince kötü şeyler olduğunu hissetme
57. Aşağı inme
58. Bayağı yıkım oldu düşüncesi
59. Etrafta neler olup bitiyor onu anlama
60. Trafik kitlenmesi
61. İnsanların yer değıştirmesi
62. Kötü şeyler olduğunu anlama
63. Kaos
64. Belirsizlik
65. Ne yapabilirim?

Ek 8. Odak Grup Görüşmesi Analizi “Alt Temaların” Oluşumu Örneği

HİS

1. Van depremini hissettim/hatırladım
2. Sarsıntının hafif olduğunu hissettim
3. Depremi şiddetini sonradan fark ettim
4. Kendini Güvene alma
5. Ufak ufak sarsıntı
6. Deprem
7. Hafif hafif şiddetlenme
8. Süre uzadı
9. Sakin kalabildim
10. Şaşırma
11. Sallantı
12. Ufak tefek deprem bitecek
13. Bitmeyince kötü şeyler olduğunu hissetme
14. Süre çok uzun gibi geldi
15. Zaman geçmek bilmedi
16. Korkutucuydu
17. Bir daha yaşamamak
18. Kötü şeyler olduğunu anlama
19. Bir daha aynı şeyi yaşamamak
20. Annem ve Babam yanımda rahattım, güvende hissettim
21. Ne olabilir ki ölürsek hep beraber ölceğiz
22. Kuzenimin kendi çocuklarına koşması güvensizlik ve tedirginlik hissettirdi
23. Deprem Sallanma
24. Bayağı yıkım oldu düşüncesi
25. Endişeye kapılma
26. Eşin panik yapması
27. Küçük kızın ağlaması
28. Müteahhit yanımda olması güven verdi sakin kaldık
29. Müteahhit nereye kaçacağını şaşırdı
30. Müteahhit kendisi yaptığı için durumu daha iyi bilir

EYLEM

1. Kardeşimle yaşam üçgeni oluşturdum
2. Duvarın dibine çökme
3. Cam-Kavanoz kırılması
4. Akvaryumdan balıkları kurtarma, su dökülmesin
5. Evin kirlenmemesi
6. Merdiven uzak durma, asonsöre binmeme
7. TV Güvene alma
8. Evi terk etme
9. Yaşam üçgeni oluşturma
10. Televizyonu tuttum
11. Eşimi sakinleştirme
12. Yeğenim ve eşi çocukları alıp sarıldılar
13. Acil Eşyaları arama
14. Ev halkına telkin
15. Dua etme
16. Bağırışmalar
17. Annem bağırmaya başladı
18. Birilerini aramaya çalıştım, ulaşamadım
19. İnsanların yer değiştirmesi
20. Bilinçsiz bir şekilde insanları gözlemleme
21. Etrafta neler olup bitiyor onu anlama
22. Trafik kitlenmesi
23. Aşağı inme

DÜŞÜNCE

1. Belirsizlik
2. Ne yapabilirim?
3. Kaos
4. Kaos

YAŞAM

1. Akşam Yemeği
2. Çay – Pasta
3. Yemek Sonrası Sohbet
4. Kuzenimde Akşam yemeği
5. Yeğenim bizdeydi
6. Müteahhit ile çaydaydık
7. Uyuma
8. Ev taşıma esnasında yakalanma

Ek 9. Odak Grup Görüşmesi Analizi Örneği “Alt Temaların” Oluşumu Sağlayan Benzer İfadelerin Bir Başlık Altında Toplanan Frekansları

HİS

- Korku 15
- Sakinlik 10
- Sarsıntı 3
- Şaşkınlık 1
- Van depremi 1

EYLEM

- Eşya kurtarma 6
- Yaşam üçgeni/güveli yer 5
- Evi güvenli terk etme 5
- İletişime Geçme/Gözlem 4
- Dua 3

DÜŞÜNCE

- Kaos 2
- Anlamlandırma 1
- Ne yapabilirim?1

YAŞAM

- Rutinler 4
- Misafirlik 2
- Ev Taşıma 1
- Uyku 1